

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**EVLİLİK DOYUMUNU AÇIKLAMAYA YÖNELİK
BİR MODEL GELİŞTİRME**

DOKTORA TEZİ

**Hazırlayan
Hüdayar CİHAN GÜNGÖR**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY**

ANKARA- 2007

ÖNSÖZ

Evlilik ve aile konusuna olan ilgim üniversite yıllarıma dayanmaktadır. O dönemde staj yaptığım yerlerde karşılaştığım aileler, çiftler ve daha sonraki çalışma hayatımda karşılaştığım vakalar, bu konuya olan ilgimi artırmış konuyla ilgili çeşitli eğitimler alarak kendimi geliştirmemi sağlamıştır. İlgimin doktora döneminde de devam etmesi, tez konusu olarak evli çiftler üzerinde çalışmaya karar vermeme sebep olmuştur. Çalışmak istediğim konuyu paylaştığım zaman bana destek olan, danışmanlığımı üstlenen ve araştırmamın biçimlenmesini sağlayan Sayın Hocam Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY'a özellikle teşekkür etmek istiyorum.

Doktora eğitimimin başından beri desteklerini her an yanımda hissettiğim hocalarım Prof. Dr. Hasan BACANLI ve Doç. Dr. Feride BACANLI'ya teşekkür ederim. Bilimsel birikimini, düşüncelerini ve uygulamaya ilişkin değerli görüşlerini benimle paylaşan Sayın Hocam Doç. Dr. Galip YÜKSEL ve Prof. Dr. Tayyip DUMAN'a da teşekkürlerimi sunuyorum.

Araştırmamın istatistiksel analizlerinde önemli yardım aldığım, yapısal eşitlik modeli konusunda bilgilenmemi sağlayan Yrd. Doç. Dr. Arif ÖZER'e, akademik gelenekleri ve bilimsel çalışmanın temellerini kavramamı sağlayan ve bunları sevdiren, desteklerini her zaman hissettiğim Sayın Hocam Prof. Dr. Kurtman ERSANLI ve Yrd. Doç. Dr. Seher BALCI'ya teşekkür etmek istiyorum. Çalışmaya katılmayı kabul ederek bana yardımcı olan tüm katılımcılara da teşekkür ediyorum.

Her konuda olduğu gibi bu süreçte de, yardımlarıyla ve ilgisiyle hayatımı kolaylaştıran ve fedakarlığını esirgemeyen sevgili eşim Hüseyin Hisar GÜNGÖR'e çok teşekkür ederim. Her zaman yanımda olan ve hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen canım annem ve babama da teşekkürü bir borç biliyorum. Hayattaki en büyük desteğim olarak iyi ki varsınız ve yanımdasınız...

Hüdayar CİHAN GÜNGÖR

Ekim, 2007

ÖZET**EVLİLİK DOYUMUNU AÇIKLAMAYA YÖNELİK
BİR MODEL GELİŞTİRME****GÜNGÖR CİHAN, Hüdayar****Doktora Tezi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı****Tez Danışmanı : Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY****Ekim, 2007**

Bu araştırmada, evlilik doyumunu açıklayan evliliğe hazıroluş düzeyi, evlilikte özyetkinlik, psikolojik belirtiler, stresle başa çıkma tarzlarından olan aktif planlama ve gelişime açıklık, duygusal tutarsızlık, özdenetim ve yumuşak başlılık kişilik özellikleri arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkileri incelemeye yönelik bir model geliştirilerek test edilmiştir.

Katılımcılar 1024 evli bireyden (620 kadın ve 404 erkek) oluşmaktadır. Çalışmada, evlilik uyumu “Çift Uyum Ölçeği”, psikolojik belirtiler “Kısa Semptom Envanteri”, kişilik özellikleri “Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu”, stresle başa çıkma “Stresle Başa Çıkma Tutumları Envanteri“, özyetkinlik “Evlilikte Özyetkinlik Ölçeği”, evliliğe hazır oluş araştırmacı tarafından geliştirilen “Evlilikte Benzerlik Ölçeği”, “Kök Aileyle İlişkiler Envanteri” ile birlikte “Kişisel Bilgi Formu”nda yer alan sorularla ölçülmüştür.

Sonuçlar, geliştirilen bu modelin bir bütün olarak evlilik doyumunu açıkladığını ortaya koymuştur. Bir kişilik özelliği olan özdenetim evlilik doyumunu doğrudan etkilerken, duygusal tutarsızlık ve yumuşak başlılık evlilik doyumunu doğrudan etkilemediği bulunmuştur. Evlilik doyumu ile duygusal tutarsızlık arasındaki ilişkide evlilikteki özyetkinliğin dolaylı bir etkisi olduğu bulunmuştur. Evlilik doyumu ile özdenetim arasındaki ilişkide stresle başa çıkma tarzlarından aktif

planlamanın dolaylı bir etkisi vardır. Evlilik doyumu ile yumuşak başlılık arasındaki ilişkide evlilikteki özyetkinliğin dolaylı bir etkisi vardır.

Evlilik doyumu ile gelişime açıklık arasındaki ilişkide evlilikteki özyetkinliğin dolaylı bir etkisi varken, evlilik doyumu ile gelişime açıklık arasındaki ilişkide aktif planlamanın dolaylı bir etkisi olmadığı bulunmuştur. Stresle başa çıkma tarzlarından olan aktif planlamanın, psikolojik belirtilerin, evliliğe hazır oluşun ve evlilikteki özyetkinliğin evlilik doyumu üzerinde doğrudan bir etkisi olduğu bulunmuştur. Evlilik doyumu ile evliliğe hazıroluş arasındaki ilişkide evlilikteki özyetkinliğin dolaylı bir etki vardır. Evlilik doyumu ile evlilikteki özyetkinlik arasındaki ilişkide aktif planlamanın dolaylı bir etkisi olduğu bulunmuştur.

Evlilik doyumunu açıklamaya yönelik yapılan çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre, arkadaş onayı evlilikten sağlanan doyumu artırırken, aile onayının evlilikten sağlanan doyum üzerinde bir etkisi olmadığı bulunmuştur. İçsel baskı evlilikten sağlanan doyumu negatif yönde yordamaktadır. Evlilik yaşının artması evlilikten sağlanan doyumu etkilememektedir. Eş benzerliği ve kök aile ile ilişkiler evlilik doyumunu en fazla yordayan değişkenlerdir. Erkeklerin evlilik doyumlarının kadınlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Evlilik doyumu, Beş faktör kişilik özelliği, Psikolojik belirtiler, Evlilikte özyetkinlik, Evliliğe hazıroluş, Stresle başa çıkma

ABSTRACT**DEVELOPING A MODEL TO EXPLAIN MARITAL SATISFACTION****GÜNGÖR CİHAN, Hüdayer****Doctorate Thesis, Department of Guidance and Psychological Counseling****Supervisor: Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY****October, 2007**

In this research, a model explaining marital satisfaction has been tested. In this model marital readiness, marital self-efficacy, psychological symptoms, active planning type of coping with stress and personality traits of neurotism, openness, agreeableness, conscientiousness were presumed to explain marital satisfaction.

Participants have consisted of 1024 married individuals (620 female and 404 male). In this research, “Dyadic Adjustment Scale” for marital satisfaction, “Brief Symptom Scale” for psychological symptoms, “Five Factors Personality Scale Brief Form” for personality features, “The Scale of Coping with Stress” for coping with stress, “The Marital Self-efficacy Scale” for self-efficacy and “The Similarity in Marriage”, “The Scale of Relations with Family of Origin” and “Personal Information Form” which were developed by the researcher for marital readiness have been applied.

This new model has explained the marital satisfaction as a whole. Conscientiousness from personality traits has affected directly marital satisfaction. Neurotism and agreeableness from personality traits have not affected directly marital satisfaction. Marital self-efficacy has an indirect effect on the relationship between the marital satisfaction and neurotism. Active planning type of coping with stress has an indirect effect on the relationship between the marital satisfaction and conscientiousness. Marital self-efficacy has an indirect effect on the relationship between the marital satisfaction and agreeableness.

Marital self-efficacy has an indirect effect on the relationship between the marital satisfaction and openness. Active planning type of coping does not have an indirect effect on the relationship between the marital satisfaction and openness. Active planning type of coping, psychological symptoms, marital readiness and marital self-efficacy have a direct effect on the marital satisfaction. Marital self-efficacy has an indirect effect on the relationship between the marital satisfaction and marital readiness. Active planning type of coping has an indirect effect on the relationship between the marital satisfaction and marital self-efficacy.

According to multiple regression analysis conclusions being done in order to explain marital satisfaction, while the approval of friends increases the marital satisfaction, the approval of the family has not an important effect on the marital satisfaction. At the same time, internal pressure negatively affects the marital satisfaction. Age of the couples does not seem to explain marital satisfaction in this model. Similarity in marriage and family of origin relationships have significantly predicted marital satisfaction. Marital satisfaction of males seems to be higher than marital satisfaction of females.

Key words: Marital satisfaction, Five factor model of personality, Psychological symptoms, Marital self-efficacy, Marital readiness, Coping with stress

İÇİNDEKİLER

VI

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	VI
TABLolar LİSTESİ.....	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	X

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	8
1.2. Araştırmanın Önemi.....	9
1.3. Araştırmanın Varsayımları.....	12
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	12
1.5. Tanımlar.....	13

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	14
2.1. Evlilik Doyumuna İlişkin Kuram ve Araştırmalar.....	14
2.2. Evlilik Doyumu ve Evliliğe Hazıroluş.....	29
2.3. Evlilik Doyumu ve Depresyon.....	37
2.4. Evlilik Doyumu ve Benlik Saygısı.....	41
2.5. Evlilik Doyumu ve Düşmanlık.....	42

2.6. Evlilik Doyumu ve Stresle Başa Çıkma.....	44
2.7. Evlilik Doyumu ve Özyetkinlik Beklentisi.....	47
2.8. Evlilik Doyumu ve Beş Faktör Kişilik Özelliği.....	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM.....	55
3.1. Araştırma Modeli.....	55
3.2. Araştırma Grubu.....	55
3.3. Veri Toplama Araçları.....	56
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	57
3.3.2. Çift Uyum Ölçeği.....	57
3.3.3. Kısa Semptom Envanteri.....	58
3.3.4. Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu.....	59
3.3.5. Stresle Başa Çıkma Tutumları Envanteri.....	61
3.3.6. Evlilikte Özyetkinlik Ölçeği.....	62
3.3.7. Evlilikte Benzerlik Ölçeği.....	63
3.3.8. Kök Aileyle İlişkiler Envanteri.....	69
3.4. Verilerin Toplanması.....	81
3.5. Verilerin Analizi.....	81
3.6. Yapısal Eşitlik Modeli.....	83

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR.....	88
4.1. Evlilik Doyumunun Açıklanmasına Yönelik Yapısal Eşitlik Modeline İlişkin Bulgular	88
4.1.1. Modelin Belirlenmesi.....	88
4.1.2. Model Tahmini.....	92
4.1.3. Modelin İyileştirilmesi ve Yeniden Belirlenmesi.....	92

	VIII
4.1.4. Doğrudan Etkiler.....	96
4.1.5. Dolaylı Etkiler.....	97
4.1.6. Toplam Etkiler.....	98
4.2. Evlilik Doyumunun Açıklanmasına Yönelik Çoklu Regreyon Analizine İlişkin Bulgular.....	99

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TARTIŞMA VE YORUM.....	101
5.1. Evlilik Doyumunun Açıklanmasına Yönelik Geliştirilen Modele İlişkin Bulguların Tartışılması.....	101
5.2. Evlilik Doyumunun Açıklanmasına Yönelik Çoklu Regresyon Analizine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	114

ALTINCI BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	120
6.1. Sonuçlar.....	120
6.2. Öneriler.....	122
6.2.1. Uygulamacılara Yönelik Öneriler.....	122
6.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	124
KAYNAKÇA.....	125
EKLER.....	145

TABLOLAR LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1	Evli Bireylerin Demografik Özellikleri	56
2	EBÖ'ne İlişkin Faktör Analizi Sonuçları	66
3	EBÖ'ne İlişkin Madde Analizi Sonuçları	68
4	Aile Ortamı Alt Boyutuna İlişkin Faktör Analizi Sonuçları	72
5	Aile Ortamı Alt Boyutuna İlişkin Madde Analizi Sonuçları	73
6	Babayla İlişkiler Alt Boyutuna İlişkin Faktör Analizi Sonuçları	74
7	Babayla İlişkiler Alt Boyutuna İlişkin Madde Analizi Sonuçları	75
8	Anneyle İlişkiler Alt Boyutuna İlişkin Faktör Analizi Sonuçları	76
9	Anneyle İlişkiler Alt Boyutuna İlişkin Madde Analizi Sonuçları	77
10	Evlilik Doyumunu Yordayan Değişkenlerin Korelasyon Matriksi	91
11	Poc hoc Model Değişikliklerine İlişkin Genel Uyum Katsayısı	93
12	Standardize Edilmiş Değişkenlerin Toplam Etkileri	98
13	Evlilik Doyumunu Yordayan Değişkenler	100

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil No</u>	<u>Şekil Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1	Evlilik Doyumuna İlişkin Teorik Model	8
2	Evlilikte Benzerlik Ölçeğinin (EBÖ) Doğrulayıcı Faktör Analizi	67
3	Ölçüm Modeli	78
4	Yapısal Model	80
5	Yapısal Eşitlik Modellerinin Diyagramları İçin Semboller	85
6	Hipotez Model	89
7	Nihai Model (Standartlaştırılmış Katsayılar)	94
8	Nihai Model (Standartlaştırılmamış Katsayılar)	95

BÖLÜM I

Bu bölüm, giriş, araştırmanın amacı, araştırmanın hipotezleri, araştırmanın önemi, araştırmanın varsayımları, araştırmanın sınırlılıkları ve tanımlarını içerir.

1. GİRİŞ

Evlilik ilişkilerine yönelik çalışmaların önem kazanması öncelikle evlilik aracılığıyla oluşan aile kurumunun öneminden ileri gelmektedir. Evlilik yoluyla kurulan ailenin toplumun temel taşlarından biri olarak görülmesi, sağlıklı ve doyumlu bir evlilik ilişkisini açıklamaya yönelik çalışma ve araştırmalara önem verilmesine yol açmıştır. Bireyin ihtiyaçlarını karşılayabileceği en doğal ilişki biçimi evliliğdir. Literatür incelendiğinde evliliğin farklı şekillerde tanımlandığı görülür. Özgüven (2001) evliliği, kurumsallaşmış bir yol, ilişkiler sistemi, bir kadınla bir erkeği "karı-koca" olarak birbirine bağlayan, doğacak çocuklara belli bir statü sağlayan, toplumsal yönden devletin kontrol, hak ve yetkisi bulunan yasal bir ilişki biçimi olduğunu ifade eder. Glenn (1991) evliliği, bireyin mutluluğunu sağlayan ve kişiliklerinin gelişiminde önemli rol oynayan bir birim olarak tanımlar. Fowers (1993) ise, evliliği bireyin benliğini başkasının benliği ile birleştirmesine imkan veren, kişiliğin gelişmesi ve mutlu olmasını sağlayan bir kurum olarak ifade eder.

Farklı evlilik tanımlarının yanında Fitzpatrick (1987) çiftlerle ilgili çalışmasında geleneksel, bağımsız ve aykırı olarak üç tür evlilik tipi tanımlamıştır. "Geleneksel çiftler", geleneksel olarak tanımlanan rollere sahiptirler. Bu tür evlilikteki eşler, birbirlerine bağımlıdır ve çok az bireysel otonomiye sahiptirler. Kendilerini açmaya değer verirler, fakat yalnızca ilişkileriyle ilgili olumlu duygularını ifade ederler. Bu tür bir evlilikte kadınların cesaretlendirmesiyle erkekler kendi kaygılarını paylaşırlar ve bu tür evlilikler genelde doyum verici evliliklerdir. "Bağımsız çiftler", evliliklerinde cinsiyet rolleri anlamında daha androjen bir yaklaşım benimserler. Hem olumlu hem olumsuz duygularını paylaşırlar ve ilişkilerindeki değişim ve gelişime kendilerini adanmışlardır. Bu çiftler oldukça bağlı olmalarına rağmen, evliliklerinde yüksek düzeyde doyumsuzluk ve çatışma yaşarlar.

“Ayrı çiftlerde”, kadınlar ve erkekler otonomiye, yalnızlığa ve duygusal uzaklığa değer verirler. Bu türdeki çiftlerin nadiren kendilerini açtıkları görülmekte ve ilişkilerindeki doyum, bağlılık ve duygulanım yönünden yetersiz oldukları ifade edilmektedir. Kephart (1966) insanlar neden evlenir sorusunu, cinsel gereksinimlerin karşılanması ve neslin devamının yanısıra, dört nedene daha dayandırmıştır. Bunlar, (1) Aşk (Aşk evliliğe giden yolda önemli bir nedendir), (2) Arkadaşlık (Aşk evlilik sürecinde zamanla yok olma eğilimindedir ve yerini arkadaşlığa bırakabilmektedir), (3) Ekonomik nedenler (Evlilik yolu ile ekonomik güvence sağlanmaktadır) ve (4) Toplumun beklentileridir (Evlenmemek ‘evde kalmış’ olmak gibi onur kırıcı nitelermelere yol açabilmektedir. Ayrıca yemek, davet vb. sosyal ortamlara tek başına katılmak zaman içerisinde sosyal yalnızlığa yol açabilmektedir).

Sosyal bir varlık olan insan, ancak başkalarıyla kurduğu ilişkilerle yaşantısını sürdürebilmektedir. Yaşam doyumunun bir parçası olarak evlilik ilişkisi de insan hayatının önemli doyum kaynaklarından biridir. Evlilik doyumu, evlilik ilişkisinin sürdürülmesini sağlayan önemli unsurlardan biri olarak düşünülür. Hawkins (1968) doyumlu bir evliliği, çiftlerin evlilik yaşantısında kendilerini mutlu hissetmeleri olarak tanımlarken, Tezer (1986) evlilik doyumunu, bireyin evlilik ilişkisindeki gereksinimlerini karşılama derecesine ilişkin algısı olarak tanımlar. Evlilik doyumu, bireylerin isteklerinin tatmin edilme derecesi olarak da tanımlanır. Bu ya geneldeki doyum olarak veya arkadaşlıktaki doyum, cinsellikteki doyum gibi evlilik durumundaki özel konulardaki doyum olarak tanımlanabilir. Evlilik doyumu eşlerin evlilikle ilgili subjektif değerlendirmelerini ifade eder ve genelde evlilik ilişkisinin sonuçları veya ürünleriyle ilgilidir. Evlilik doyumu, bir evliliğin devam edip etmeyeceğinin en önemli göstergesi olmasına rağmen tek göstergesi değildir. Bir çiftin birlikte kalıp kalmayacağı diğer iki faktöre de bağlıdır. Bunlar, ayrılmaya karşı baskılar ve alternatiflerin çekiciliğidir. Evlilikteki kararlılığın, evlilik içindeki çekicilikler ve evlilik dışı alternatiflerin çekiciliği arasındaki dengeye de bağlı olduğu ifade edilmektedir (Burr, 1973; Dean ve Lucas, 1978; Lewis ve Spanier, 1979; Spanier ve Lewis, 1980). Evliliğin hem hiç evlenmemiş hem de boşanmış kişiler tarafından hala istenen bir ilişki biçimi olarak algılanması ve olanaklar elverdiğinde gerçekleştirilmesi evlilik doyumuna yüklenen önemin başka bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Fıfıloğlu, 1992).

Evlilik doyumu konusundaki çalışmaların bir kısmı, evliliğin gelecekteki başarısını yordayan evlilik öncesi faktörlere yoğunlaşmış ve bunların evlilik doyumu üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Bunlardan Lewis ve Spanier (1979) ve Spanier ve Lewis (1980) çiftlerin evlilik doyum düzeylerini etkileyen değişkenlerin bir modelini ortaya koymuşlardır. Modelde üç faktörden bahsedilmiş olup, bu faktörlerden biri de evlilik öncesi faktörlerdir. Evlilik öncesi benzerlik, ilk evlilikteki yaş ve evlilik öncesi eşle tanışıklık düzeyinin evlilik niteliğiyle olumlu olarak ilgili olduğu, bireyin ebeveyniyle olan ilişkisi ne kadar olumluysa ve çocukluk çağında ne kadar sağlıklı bir ortamda büyüdüyse, evlilik niteliğinin o kadar yüksek olacağı vurgulanmaktadır. Aile ve arkadaş gibi önemli olan kişiler tarafından evliliğin onaylanması da evlilik niteliğini artırıcı bir unsur olarak ifade edilmektedir.

Evlilik öncesi ve evlilik değişkenlerini içeren bir başka model Holman (1981) tarafından önerilmiştir. Bu modelde, çeşitli evlilik değişkenleri üzerinde evlilik öncesi değişkenlerin dolaylı ve doğrudan etkilerine bakılmıştır. Nişanlı veya ciddi şekilde evliliği düşünen çiftlerin katıldığı çalışmada, evlilik öncesi faktörlerin, evlilik niteliğini yordadığı görülmüştür. Roller ve değerler konusunda evlilik öncesi algılanan benzerliğin, evlilik niteliği değişkeninin en iyi yordayıcısı olduğu ifade edilmiştir. Benzer şekilde Holman ve Li (1997), evlilik öncesi faktörler ve evlilik için algılanan hazırlık arasındaki ilişkiye dayalı teorik bir model geliştirmişlerdir. Çalışma, nişanlı veya ilişkilerinde ciddi olup evlenmeyi düşünen genç yetişkinler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Önemli olan kişilerden gelen desteğin doğrudan ve dolaylı olarak bireylerin evliliğe ilişkin kendilerini hazır hissetmelerini etkilediği bulunmuştur.

Evlilik doyumuna ilişkin bir başka çalışma ise, Larson (2000) tarafından gerçekleştirilmiştir. Küçük yaşta (13-19 yaş) yapılan evliliklerde boşanma eğiliminin daha fazla olduğu ifade edilirken, otuzundan sonra yapılan evlilikler de de, yirmili yaşlarda yapılan evliliklere göre boşanma eğiliminin daha fazla olduğu bulunmuştur. Evlilikteki yaş ve evlilik mutluluğu arasındaki ilişkinin tutarlı olduğu, evlilik yaşı büyüdükçe, evlilikteki doyum düzeyinin arttığı bulunmuştur.

Bunların dışında yapılan farklı çalışmalarda da, evlilik doyumunu açıklamaya yönelik evlilik öncesi değişkenlerin ele alındığı görülmektedir. Bu faktörlerden biri ebeveyn ve arkadaşların çiftin evliliğini onaylaması, diğeri ise bireyin evlenme konusunda yaşadığı içsel ve dışsal baskılardır. İçsel baskılar, evlenmek için kişinin kendine yaptığı baskıları ifade ederken, dışsal baskılar kişinin çevresinden gelen zorlamaları ifade eder. Her iki baskı da bireyin kendini daha hazır hissetmeden önce evlenmesine neden olur. Evlilik öncesi tutum, değer ve inanç benzerliğinin daha sonraki evlilik niteliğiyle ilgili olduğu çalışmalar tarafından desteklenmiştir (Fowers ve Olson, 1986; Larsen ve Olson, 1989; Holman, Larson ve Harmer, 1994). Çiftlerin evlilik uyumlarını yordayan evlilik öncesi özelliklerle ilgili çalışmalarında Burgess ve Cottrell (1939) anne-babayla yakın ilişkiler ve kişinin kök ailesinde yaşadığı çatışma azlığının, evlilik uyumlarını olumlu yönde etkilediğini bulmuşlardır.

Literatür evlilik öncesi süreçten başlayarak bireylerin evliliklerinde takip edildikleri uzunlamasına çalışmalarda, bireylerin kök aile ilişkilerinin, eşiyle benzer özelliklere sahip olmalarının, evlilikteki yaşın, evlenme konusunda bireylerin yaşadıkları içsel ve dışsal baskıların ve evlenme konusunda aile ve arkadaştan gelen onay ve desteğin evlilik doyumu üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Türkiye'deki çalışmalarda, evli bireylerin evlilik biçimlerinin, evlenme yaşının ve eşiyle olan yaş farkının evlilik doyumuyla olan ilişkisinin (Yıldırım, 1992; Acar, 1998; Şener, 2002) ele alındığı çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, evlilik öncesi süreci yansıtması açısından yeterli olmadıkları görülmektedir. Bu nedenle evli bireylerin evlilik öncesi durumlarının evlilik doyumu üzerindeki etkisini ortaya koyan daha kapsamlı çalışmaların yapılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda bireyin evliliğe hazıroluş düzeyinin evlilik doyumu üzerindeki doğrudan etkilerinin yanında, dolaylı etkilerinin incelenmemiş olması bu yöndeki çalışmanın gerekliliğini göstermektedir.

Literatürdeki çalışmalar evli bireylerin kişilik, stresle başa çıkma, özyetkinlik ve psikolojik belirtiler değişkenlerinin evlilik doyumu üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Kelly ve Conley (1987) her iki çiftin duygusal tutarsızlık

düzeyinin evlilik uyumunun bir göstergesi olduğunu ifade ederken, Russell ve Wells (1994) yumuşak başlılık ve evlilik uyumu arasında olumlu bir ilişki olduğunu, dışadönüklük ve evlilik uyumu arasındaki çalışmaların ise farklı sonuçlar verdiğini bulmuştur. Dışadönüklüğün evlilik uyumuyla olumlu olarak ilişkili olduğu (Richmond, Craig ve Ruzicka, 1991), olumsuz olarak ilişkili olduğu (Levine ve Henessy, 1990; Geist ve Gilbert, 1996) ve ilişkisiz olduğu (Russell ve Wells, 1994) ifade edilmiştir. Özellikle erkeğin duygusal tutarsızlık düzeyinin, kadının evlilik uyumunu olumsuz olarak etkilediği, buna karşın yumuşak başlılık, gelişime açıklık ve özdenetimli olmanın evlilik uyumunu olumlu yönde etkilediği bulunmuştur (Buss, 1991; King, 1993; Russell ve Wells, 1994; Botwin, Buss ve Shackelford, 1997; Karney ve Bradbury, 1997; Bouchard, Lussier ve Sabourin, 1999). Kadınların kişilikleriyle, evlilik uyumları arasında da önemli ilişkiler bulunmuştur. Kadınların, duygusal tutarsızlık, gelişime açıklık ve yumuşak başlıklarının kocalarının evlilik uyumlarıyla ilişkili olduğunu, bunlardan duygusal tutarsızlığın evlilik uyumuyla olumsuz, yumuşak başlılıkla ve gelişime açıklık ile olumlu düzeyde bir ilişkisi olduğu ifade edilmiştir (Russell ve Wells, 1994; Geist ve Gilbert, 1996; Botwin, Buss ve Shockelford, 1997; Bouchard, Lussier ve Sabourin, 1999).

Yumuşak başlılığın, gelişime açıklık ve özdenetimli olmanın evlilik doyumunu olumlu yönde etkilediği, duygusal tutarsızlığın ise evlilik doyumunu olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Dışadönüklük değişkeninin evlilik doyumunu üzerindeki etkisine ilişkin araştırmalar farklı sonuçlar verdiği için, bu değişken çalışma kapsamına alınmamıştır. Literatür ışığında, kişilik özelliklerinin evlilik doyumunu üzerindeki doğrudan etkileri araştırılmasına rağmen, bu özelliklerin diğer değişkenlerle dolaylı etkilerinin gözardı edilmiş olması, bu yöndeki çalışmanın gerekliliğini göstermektedir.

Özyetkinlik düzeyleri yüksek olan kişilerin, ulaşmak istedikleri amaçlar, problem çözme, sebatkârlık ve yüksek düzeyde performans gösterme konusunda başarıya sahip olduklarını ortaya koymaktadır (Bandura 1977; 1986). Bireyin ilişkideki özyetkinlik düzeyinin yüksek olmasının, ilişki doyumunu (Bradbury, 1989; Lopez ve Lent, 1991) ve evlilik doyumuyla pozitif olarak ilgili olduğu (Dostal ve

Langhinrichsen-Rohling, 1997) vurgulanmıştır. Diğer yandan düşük özyetkinlik beklentilerinin, inkar ve kendini suçlama gibi duygu odaklı başa çıkma stratejilerinin kullanımıyla (Terry, 1994) ilgili olduğu bulunmuştur. Özyetkinliğin evlilik doyumu üzerindeki doğrudan etkisi ele alınmasına rağmen, stresle başa çıkma aracılığıyla dolaylı etkisinin gözardı edilmiş olması, bu yöndeki çalışmanın gerekliliğini göstermektedir.

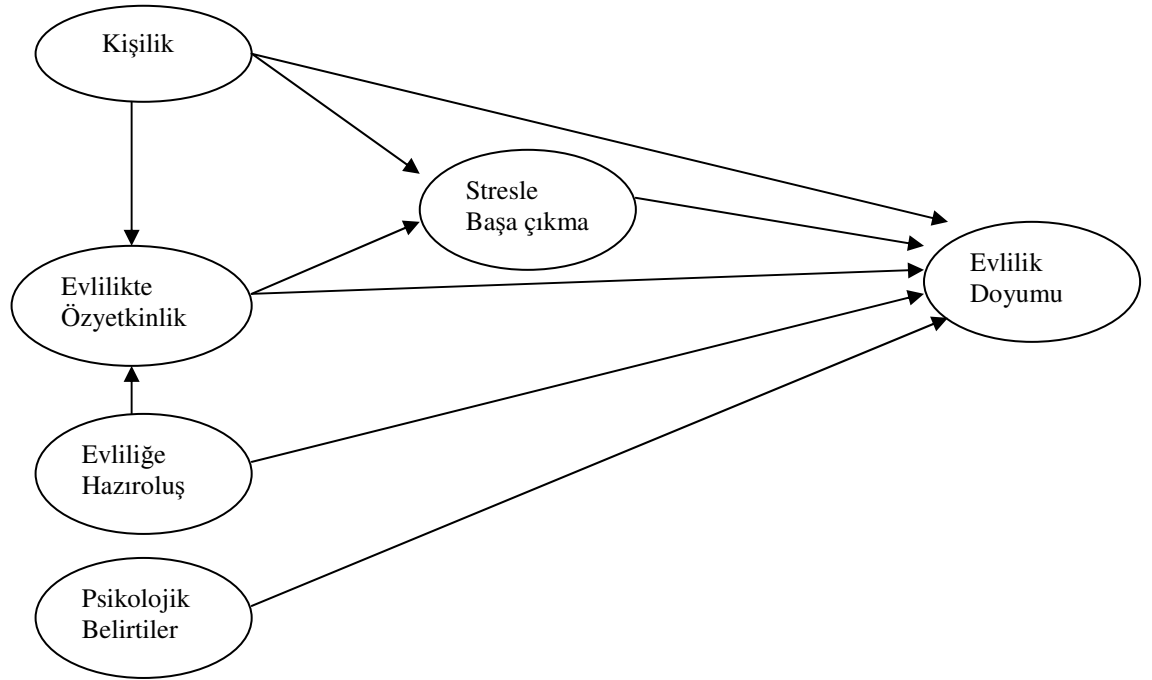
Evli bireylerin yaşadıkları stresli durumlarla başa çıkma tarzlarının evlilik doyumunu etkilediği yönünde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bouchard, Sabourin, Lussier, Wright ve Richer (1998) erkeklerin zorluklarla başa çıkmada daha fazla inkarı kullanmalarına karşın, kadınların kaçma-kaçınmayı kullandıkları bulunmuştur. Problem odaklı başa çıkmanın evlilik doyumunu hem kadın hem erkekler için olumlu olarak etkilediği ifade edilmiştir. Bir başka çalışmada, Spangenberg ve Theron (1999) kaçınmacı başa çıkma stratejisi ve evlilik uyumu arasında negatif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Whiffen ve Gotlib (1989) erkeklerin evliliklerindeki doyum düzeylerinin düşük olduğu durumlarda, her iki eşin daha fazla depresif semptom, yaşam stresi ve uyumsuz başa çıkma zorluğu yaşadığı ifade edilmiştir. Evlilik sorunu yaşayan eş kadın olduğunda ise, bundan sadece kadının işlevselliğinin etkilendiği bulunmuştur.

Bulgular ışığında evli bireylerin yaşadıkları stresli durumlar karşısında kullanacakları başa çıkma stratejilerinin evlilik doyumlarını doğrudan etkilediği görülmektedir. Özellikle problem odaklı başa çıkma stratejisinin hem kadınlar hem de erkeklerin evlilik doyumlarını olumlu olarak etkilediği vurgulanmaktadır. Özellikle problem odaklı başa çıkmanın her iki cinsiyet için evlilik doyumunu olumlu olarak etkileyen bir faktör olması ve Türkiye’de evli bireylerin stresle başa çıkma tarzlarını belirlemeye yönelik sadece ölçek uyarlama çalışmasının olması (Acicbe, 2002) bu yöndeki çalışmanın gerekliliğini göstermektedir.

Psikolojik belirtilerin evlilik doyumu üzerindeki etkileri konusunda, Cate ve Lloyd (1992) psikolojik olarak sağlıklı olan bireylerin psikolojik olarak sağlıksız olan

bireylerden daha fazla evliliklerinden doyum elde ettiklerini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda, Kurdek (1998) depresif semptomlarda artış yaşayan çiftlerin evlilik doyumlarında daha yoğun bir çöküş yaşama eğiliminde olduklarını bulmuştur. Whisman (2001) kesitsel olarak yaptığı çalışmasında, hem kadınlar hem de erkekler arasındaki depresif semptomlarla evlilik niteliğinin olumsuz düzeyde ilişkili olduğu ve bu ilişkide cinsiyet farklılıklarının önemli olduğunu ifade etmiştir. Bir başka çalışmada, Kastro (1998) depresif semptomların evlilik uyumunu olumsuz olarak etkilediğini, depresif semptomlar açısından cinsiyet farkının olduğunu, kadınların evliliklerindeki uyum düzeyini kendi eşlerine göre daha olumsuz değerlendirdiklerini bulmuştur. Benlik saygısının evlilik doyumuna ile olan ilişkisi konusunda, Sharpley ve Khan (1982) yüksek düzeydeki evlilik uyumunun olumlu benlik kavramıyla, düşük düzeydeki evlilik uyumunun ise olumsuz benlik kavramıyla ilgili olduğunu bulmuşlardır. Aynı zamanda düşmanlık puanları yüksek olan evli bireylerin, evlilik doyumunun düştüğü ve evlilik çatışmasının daha fazla yaşandığı ifade edilmiştir (Hafner ve Spence, 1988; Smith ve diğerleri, 1988; Newton, Kiecolt-Glaser, Glaser ve Malarkey, 1995). Bu çalışmalar, psikolojik belirtilerin evlilik doyumunu olumsuz olarak etkilediğini ve evlilik doyumunu düşürdüğünü ortaya koymaktadır.

İlgili literatür ışığında, evlilik doyumuna ilişkin daha kapsamlı bir model geliştirmek ve bunu test etmenin gereği ortaya çıkmaktadır. Bu model evlilik öncesi faktörlerden olan ilk evlilik yaşı, kök aile ilişkileri, eşlerin evlilikte benzer özelliklere sahip olmaları, evlenme konusundaki içsel baskılar, aile ve arkadaş çevresinin evliliği onaylamasını içeren evliliğe hazırlaş düzeyine yer verilmesi gerekliliğı yanında gelişime açıklık, duygusal tutarsızlık, özdenetim ve yumuşak başlılık gibi kişilik özellikleri, evlilikte özyetkinlik, psikolojik belirtiler ve stresle başa çıkma tarzlarından olan aktif planlamanın da yer alması gerekmektedir. Belitilen tüm değişkenler arasındaki nedensel ilişkilerin ortaya konmasını sağlayacak bir model çalışmasının gerçekleştirileceğı bu çalışma ile evlilik doyumunu daha kapsamlı açıklama gücü ortaya çıkacaktır. Evlilik doyumuna ilişkin geliştirilen teorik model Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1: Evlilik Doyumuna İlişkin Teorik Model

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, evlilik doyumunu etkileyen faktörlere yönelik bir model geliştirmektir. Modelde evlilik doyumunu etkilediği düşünülen duygusal tutarsızlık, özdenetim, gelişime açıklık, yumuşak başlılık kişilik özellikleri, stresle başa çıkma tarzlarından olan aktif planlama, psikolojik belirtiler, evlilikteki özyetkinlik ve evliliğe hazıroluş değişkenlerine yer verilmiştir. Söz konusu değişkenlerle oluşturulan araştırma modeliyle aşağıdaki hipotezler test edilmiştir.

Araştırmanın Hipotezleri

1. Evlilik doyumu, duygusal tutarsızlık, gelişime açıklık, yumuşak başlılık, özdenetim kişilik özellikleri ile psikolojik belirtiler, evlilikte özyetkinlik, evliliğe hazıroluş ve stresle başa çıkma tarzlarından aktif planlama değişkenlerinin birbirleriyle olan ilişkilerinin bir model kapsamında açıklanabildiği bir yapıdır.
2. Kişilik özelliklerinden duygusal tutarsızlık, özdenetim, yumuşak başlılık ve gelişime açıklık değişkenlerinin evlilik doyumu üzerinde doğrudan ve dolaylı bir etkisi vardır.
3. Stresle başa çıkma tarzlarından aktif planlamanın evlilik doyumu üzerinde doğrudan bir etkisi vardır.
4. Psikolojik belirtilerin evlilik doyumu üzerinde doğrudan bir etkisi vardır.
5. Evliliğe hazıroluşun evlilik doyumu üzerinde doğrudan ve dolaylı bir etkisi vardır.
6. Evlilikteki özyetkinliğin evlilik doyumu üzerinde doğrudan ve dolaylı bir etkisi vardır.
7. Kök aileyle ilişkiler, evlilikteki benzerlik, evlenme yaşı, içsel baskı, ailenin evliliği onaylaması, arkadaş çevresinin evliliği onaylaması ve cinsiyet evlilik doyumunu yordamaktadır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Toplumun vazgeçilmez temel birimi, bireyler için her yönden doyurucu, çocuklar için en sağlıklı yetişme ortamı kabul edilen “aile”yi korumak ve

güçlendirmek amacıyla bütün dünyada, özellikle Amerika ve Avrupa gibi kalkınmış toplumlarda çeşitli politikalar uygulanmakta ve yeni planlamalar yapılmaktadır.

Buna bağlı olarak da dünyada ve ülkemizde aile kurumunun ve aile kurumunun dayanağı olan evliliğin çeşitli yönlerini ele alan bilimsel araştırmalar önem kazanmıştır. Ancak buna rağmen ülkemizde evlilik ilişkisi ile ilgili olarak yapılan araştırmaların kuramsal amaçlar için nicelik ve nitelik yönünden yeterli olduğunu söylemek güçtür.

Çiftlerin evlilik doyumlarında kişilik özelliklerinin, psikolojik belirtilerin, stresle başa çıkma tarzlarının, özyeterkinliklerinin ve evliliğe hazır oluşun önemli olduğu yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur. Cate ve Lloyd (1992) çalışmalarında psikolojik olarak sağlıklı olan bireylerin, psikolojik olarak sağlıksız olan bireylerden evliliklerinde daha doyumlu olduklarını bulmuşlardır. Evlilikteki doyumu azaltan kişilik faktörleri ve psikolojik belirtilerin öfke, savunmacılık ve saldırganlık (Malone ve Tyree, 1994; Heyman, O’Leary ve Jouriles, 1995; Newton, Kiecolt-Glaser, Glaser ve Malarkey, 1995), nevrozizm (Karney ve Bradbury, 1997), depresyon (Cohan ve Bradbury, 1997) ve stres (Craig ve Olsen, 1995) olduğu ifade edilmektedir. Aynı zamanda evlilikteki özyeterkinlik düzeyinin yüksek olmasının, ilişki doyumunu (Bradbury, 1989; Lopez ve Lent, 1991) artırdığı vurgulanmaktadır. Evlilik öncesi faktörlerden biri olan evlilikteki yaşın evlilik doyumuyla ilişkili olduğu ifade edilmekte ve evlilikteki çiftin yaşı ne kadar büyükse, evlilikteki mutluluk düzeyinin o kadar yüksek olduğu belirtilmektedir (Cate ve Lloyd, 1992).

Evlilik doyumu çalışmalarının uzun bir geçmişi olmasına rağmen, devam eden yüksek boşanma oranları, evlilik doyumu konusunda yeterli bir düzeye ulaşacak ve bunu devam ettirecek yolların hala çok azının bilindiğini göstermektedir. Birçok insan evlenmek istemekte ve evlendikleri zaman daha mutlu ve sağlıklı olacaklarını düşünmektedir. Hatta boşanan kişilerin tekrar evlenmeleri bunu göstermektedir. İnsanlar, mutlu olmak için evlenmelerine rağmen evlilik ilişkilerinde sorunlar yaşadıkları görülmektedir. Evlilik doyumu konusunda yapılan çalışmaların çoğunun,

değişkenler arasındaki doğrusal ilişkileri incelediği görülmektedir. Çoklu faktörlerin evlilik ilişkisini nasıl etkilediği ve evlilik doyumuyla nasıl ilgili olduğunu açıklayacak daha kompleks model çalışmalarına olan ihtiyaç ortaya çıkmaktadır.

Geleneksel toplumlarda bir gencin kiminle evleneceği anne-babası ve/veya diğer aile büyükleri tarafından kararlaştırılmakta ve evlilik sırasında ortaya çıkan sorunlar da yine aile büyüklerinin araya girmesiyle çözülmeye çalışılmaktadır. Günümüzde daha çok genç, evlilikleriyle ilgili kararı kendileri vermeye başlamışlardır. Bu durum bireylerin, doğru karar verebilmek için bilgilendirilmelerini ve rehberlik edilmelerini gerektirmektedir. Doğru karar vermenin ön koşulu; kişinin ne istediğini, güçlü ve zayıf yönlerinin neler olduğunu bilmesidir. Bu konudaki yardım ihtiyacı özellikle “Evlilik Danışmanlığı” adı verilen profesyonel hizmetlerle karşılanmaya çalışılmakta ve psikolojik danışma alanı içinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu sebeple araştırmanın sonuçlarının, evlilik danışması uygulamalarına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çiftlerin evlilik yaşamlarında evlilik doyumunu etkilediği düşünülen kişilik özellikleri, psikolojik belirtiler, stresle başa çıkma tarzları ve evlilik öncesi hazır oluş durumlarına ilişkin böyle bir modelin geliştirilmiş olmasının evlilikle ilgili çalışmalara bir veri tabanı oluşturacağı ve Türk aile ve evlilik yapısına ışık tutacağı düşünülmektedir. Böyle bir modelin geliştirilmiş olmasının kültürler arası karşılaştırmalara imkan sunacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda böyle bir modelin geliştirilmesinin ülkemizde çiftlerin evlilik doyumlarını arttırmaya yönelik olarak hazırlanabilecek olan eğitim programlarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. “Evlilikte Benzerlik Ölçeği” ve “Kök Aileyle İlişkiler Envanteri”nin geliştirilip, geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılmasının da alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.3. Araştırmanın Varsayımları

1. Tüm evli bireylerin evlilik doyumlarını algılayabilecekleri evlilik süresine sahip oldukları varsayılmaktadır.
2. Tüm evli bireylerin gündelik yaşamlarında belli düzeyde stres yaşadıkları varsayılmaktadır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu çalışma, en az lise ve üstü eğitim düzeyine sahip evli bireylerle sınırlıdır.
2. Bu çalışmada kişilik, beş faktör kişilik özelliklerinden duygusal tutarsızlık, gelişime açıklık, özdenetim ve yumuşak başlılık boyutlarıyla sınırlıdır.
3. Bu çalışmada başa çıkma davranışları, stresle başa çıkma tarzlarından aktif planlama boyutuyla sınırlıdır.
4. Bu çalışma, psikolojik belirtilerden depresyon, düşmanlık ve olumsuz benlik belirtileriyle sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Evlilik Doyumu : Bireyin evlilik ilişkisindeki gereksinimlerini karşılama derecesine ilişkin algısıdır. Bu evlilikten sağlanan genel doyumunu ifade ettiği gibi, evlilikteki arkadaşlıktan ve cinsellikten sağlanan doyum gibi daha özel durumları da ifade etmektedir (Spanier ve Lewis,1980).

Başa çıkma: Stresli durumların üstesinden gelebilmek için kişinin bilişsel ve davranışsal çabalarıdır (Lazarus ve Folkman, 1984).

Beş Faktör Kişilik Modeli : Kişilik özelliklerinin nevrotizm, dışadönüklük, özdenetim, yumuşak başlılık ve gelişime açıklık adındaki beş temel boyut altında kümelenebileceği ifade edilmektedir (Mc Crae ve Costa, 1985).

Evliliğe Hazıroluş: Evlilik öncesi faktörlerden bireyin eşiyle benzer özelliklere sahip olması, evlendiği yaş, evlenirken hissettiği içsel baskı, evliliği konusunda ailesinden ve arkadaşlarından aldığı onay ve kök aileyle olan ilişkileri içeren bir yapıdır (Larson, 2000).

Evlilikte Özyetkinlik: Evlilikteki özyetkinlik, Bandura (1986) tarafından sosyal bilişsel teori kapsamında, başarılı bir evlilik ilişkisi geliştirmek ve devam ettirmek için gerekli davranışları gerçekleştirebilme yeteneğine sahip olma inancı olarak tanımlanır.

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölüm evlilik doyumuna ilişkin kuram ve araştırmalar, evlilik doyumu ve evliliğe hazıroluş, evlilik doyumu ve depresyon, evlilik doyumu ve benlik saygısı, evlilik doyumu ve düşmanlık, evlilik doyumu ve stresle başa çıkma, evlilik doyumu ve özyetkinlik, evlilik doyumu ve beş faktör kişilik özelliğine ilişkin çalışmaları içermektedir.

2.1. Evlilik Doyumuna İlişkin Kuram ve Araştırmalar

Evlilik, gelecek nesli yetiştirme ve bir aile kurmak için temel bir yapı oluşturduğundan dolayı, en önemli ve temel insan ilişkisi olarak tanımlanmaktadır.

Evlilik, insan gruplarının yaşantıları boyunca uyguladıkları ve geliştirdikleri sosyal öğelerle yüklü bir kavramdır. Aile ve evlilik kurumu, zaman içinde değişime uğramakla birlikte insanlık tarihi boyunca evrenselliğini ve toplumun temel birimi olma özelliğini korumuştur. Aile ve evlilik kurumunun özellikleri, içinde bulunduğu toplumun sosyal yapısına göre farklılık göstermektedir. Toplumlar kimin kiminle, kaç eşle ve hangi koşullar altında evlenebileceğine dair bir takım kurallar koymuşlardır. Çok değişik uygulamalar olmakla beraber evlilik, esas itibarıyla toplum tarafından kabul gören kadın ve erkek ya da kadınlar ve erkekler arasındaki ilişki türünü karakterize eder. İlişkinin belirli kalıplar içinde gerçekleşmesi evliliğin sosyal bir kurum olarak ele alınıp incelenmesine imkan verir. Aile birliği sürekliliğini evlilik kurumuyla sağlar. Evleninceye kadar ayrı ayrı ilişkileri ve ilgileri olan çiftlerin evlendikten sonraki ilişki ve ilgileri yeni bir biçim kazanır ki, buna “evlilik ilişkisi” denir. Çiftler evlendiklerinde yeni bir sistem, yeni bir yapı oluştururlar. Evlilik birliğiyle kurulan ailenin sağlam temellere dayandırılması hem çiftlerin, hem çocuklarının, hem de toplumun ne kadar sağlıklı olacağının bir göstergesidir. Evlilik birliğiyle kurulan ailenin, tüm toplumlarda büyük benzerlik gösteren yedi işlevi vardır. Bunlar, üremek, ekonomik gereksinimleri karşılamak, statü sağlamak, çocukların eğitimini planlamak, boş zaman etkinliklerini

gerçekleştirmek, karşılıklı sevgi ortamı yaratmak, cinsel doyum sağlamak ve aile üyelerinin birbirlerini korumak gibi işlevleri bulunmaktadır (Özügürlü, 1985; Özgüven, 2001).

Evlilik birlikteliğini devam ettiren veya çözülmeyi sağlayan güçleri anlama, sağlıklı ve doyum verici bir evliliğin oluşmasında önemli bir unsurdur. Evlilikteki başarı ve başarısızlığın ortaya konduğu iki temel yaklaşım vardır. İlk yaklaşım evlilikteki kararlılık üzerine odaklanır. Evlilikteki kararlılık, evliliğin devam edip etmeyeceğini, yani bir evliliğin, ölüm, boşanma veya ayrılmayla bitip bitmediğini ifade eder. Bu yaklaşım kullanılarak, kararlı bir evliliğin sadece eşlerden birinin ölümüyle sonlanan bir durum olduğu ifade edilir. Kararsız bir evlilik, bir veya her iki eş tarafından gönüllü bir şekilde sonlandırılan bir evliliktir. Ölümden başka sonlandırmanın en genel şekli ise boşanmadır. Fakat bir çok çift boşanmadan önce resmi olmayan bir ayrılma yaşarlar ki bu da, kararsız bir evlilik olarak düşünülebilir. İkinci yaklaşım ise, eşler beraberken ki evlilik ilişkilerinin niteliğine odaklanır. Evlilik niteliğinin çok sıklıkla kullanılan bileşenlerinden biri, evlilik mutluluğudur. Bireyin evlilik konusunda hissettiği mutluluk veya kişisel doyum düzeyini ifade eder. Evlilik uyumu, doyum, mutluluğu ve diğer kavramlar, evlilik ilişkisinin niteliğini açıklamak için kullanılmaktadır. Evlilik doyum teriminin neyi ifade ettiği evlilik uyumu, mutluluğu ve niteliği gibi terimlerden farkının ne olduğunu açıklamak önemlidir. Evlilik doyum ve evlilik kararlılığı kavramları da zaman zaman karıştırılmaktadır. Evlilik doyum, bireylerin isteklerinin tatmin edilme derecesi olarak tanımlanır. Bu ya geneldeki doyum olarak veya arkadaşlıktaki doyum, cinsellikteki doyum gibi evlilik durumundaki özel konulardaki doyum olarak tanımlanabilir. Evlilikte kararlılık, objektif şekilde ortaya çıkartılabilen bir süreç olmasına karşın, evlilik doyum veya mutluluğu bir bütün olarak eşlerin evlilikle ilgili subjektif doyumunu ifade eder. Hem kararlılık hem de doyum genelde evlilik ilişkisinin sonuçları veya ürünleriyle ilgilidir. Evlilik doyum, bir evliliğin devam edip etmeyeceğinin en önemli göstergesi olmasına rağmen tek göstergesi değildir. Bir çiftin birlikte kalıp kalmayacağı diğer iki faktöre de bağlıdır. Bunlar; ayrılmaya karşı baskılar ve alternatiflerin çekiciliğidir. Evlilikteki kararlılığın, evlilik içindeki çekicilikler ve evlilik dışı alternatiflerin çekiciliği arasındaki dengeye de bağlı

olduğu ifade edilmektedir (Burr, 1973; Dean ve Lucas, 1978; Lewis ve Spanier, 1979; Spanier ve Lewis, 1980).

Johnson ve diğerleri (1986) doğrulayıcı faktör analizine dayalı olarak yaptıkları bir çalışmada, eşler arasındaki uyumun beş ayrı bölümden oluştuğunu (eşler arasındaki mutluluk, etkileşim, anlaşmazlıklar, problemler ve boşanma eğilimi) ve bunların iki boyut altında toplandığını belirtmişlerdir. Mutluluk ve etkileşim evlilik uyumunun birinci boyutunu, diğer üçü de ikinci boyutunu oluşturmaktadır. Eşler arasındaki mutluluğun, bireyin evliliği hakkındaki doyum hissi olduğunu ve kişinin hem evlilik hakkındaki genel duygularını hem de ilişkisinin belirli yönleri hakkındaki duygularını içerdiğini belirtmektedir. Erel ve Burman (1995) ise meta-analiz türü çalışmasında eşler arasındaki uyum ile ilgili olan 68 araştırmayı incelemiş ve bu çalışmaları 3 boyuttan birine yerleştirmişlerdir. Bu boyutlar; 1) eşler arasındaki doyum (eşler arasındaki uyumu ahenk, doyum, gerilim çerçevesinde pozitif ya da negatif olarak değerlendiren çalışmalar) 2) eşler arasındaki çatışma (eşler arasındaki fiziksel ve sözel saldırganlığın sıklığı ve yoğunluğunu ölçmeye çalışan araştırmalar) ve 3) evlilik koalisyonudur (evlilik ilişkisini ebeveyn-çocuk ilişkisine göre değerlendiren çalışmalar).

Evlilik ilişkisini açıklayan çeşitli kuramlar vardır. Bu kuramsal yaklaşımlardan biri, Thibaut ve Kelly'nin (1959) geliştirmiş oldukları etkileşim sonuçları kuramıdır. Bu kuram çift ilişkilerindeki adanmışlık, bağlılık ve doyumu anlamak için kapsamlı bir yaklaşım sunmakta ve partnerler arasındaki etkileşime odaklanmaktadır. Etkileşimi, bireylerin birbirleriyle iletişim kurması, birbirleri için ürünler ortaya koymaları olarak tanımlamaktadır. Etkileşimin, sıkıntı, acı, mutsuzluk, sevinç ve zevk gibi ödülleri ve bedeller şeklinde sonuçlar ortaya koyduğu ifade edilmektedir. Bir ilişkinin ödülleri, kişinin sonuçta elde ettiği doyum, zevk ve mutluluk iken, bedellerin ise bireyin davranışını ketleyen durumlar olduğu ifade edilmektedir. Aynı zamanda kuram doyum ve ilişkiye bağlı olmanın iki ayrı kavram olduğunu ileri sürmektedir. Bu iki kavramın değerlendirilmesinde kullanılan ölçütler ise, karşılaştırma düzeyi ve seçenekler için karşılaştırma düzeyi olarak ifade edilmektedir. Karşılaştırma düzeyinin, kişinin geçmişte elde ettiği sonuçlar ile şu andaki tecrübelerinden etkilendiği ifade edilmektedir. Herhangi bir ilişkide kişinin

elde ettiği sonuç, karşılaştırma düzeyinin üstünde ise, kişinin o ilişkiden memnun olduğu, bu düzeyin altına düşerse kişinin o ilişkiden elde ettiği doyum düzeyinin düşeceği ileri sürülmektedir. Seçenekler için karşılaştırma düzeyi ise, bireyin mevcut ilişkiye bağlı kalıp kalmayacağını belirler. Kişinin şu andaki ilişkiden elde ettiği sonuçların, seçenekler için karşılaştırma düzeyinin altına indiği takdirde ilişkiyi sonlandırmaya yöneleceği ifade edilmektedir. Bu durumda karşılaştırma düzeyi bir ilişkiden elde edilen doyumunu, seçenekler için karşılaştırma düzeyi ise bir ilişkiye olan bağlılık düzeyini göstermektedir.

Evlilik niteliğini, eşlerin evlilik ilişkileri ile ilgili olarak yaptıkları açıklamalara veya yüklemelere göre değerlendirmeye çalışan bir başka çalışma ise yükleme kuramıdır. Evlilik ilişkisindeki yükleme örüntüleri, eşin bir olayla ilgili açıklamasını içeren nedensel yüklemeler ve olayın sorumluluğuyla ilgili olan sorumluluk yüklemelerine odaklanmıştır. Bradbury ve Fincham'a (1990) göre, bir olaya kimin ya da neyin sebep olduğu nedensellik yüklemeleriyle, olay için kimin sorumlu olduğu ise sorumluluk yüklemesiyle ilişkilidir. Nedensellik yüklemeleri; odak, istikrarlılık ve genellik boyutlarından oluşmaktadır. Odak boyutu, nedenin kişiye, duruma ya da çevresel koşullara bağlı olmasıdır. İstikrarlılık boyutu, nedenin geçici veya sürekli bir durum olması, genellik boyutu ise nedenin çeşitli sonuçları etkilemesidir. Evlilik ilişkisindeki diğer bir yükleme örüntüsü olan sorumluluk; suçlama, kasıtlı ve bencil davranışları kapsamaktadır.

Lewis ve Spanier (1979) ve Spanier ve Lewis (1980) çalışmalarında, çiftlerin evlilik doyum düzeylerini etkileyen değişkenlerin modelini ortaya koymuşlardır. Üç faktörden bahsedilmektedir. Bunlar; evlilik öncesi faktörler, sosyal ve ekonomik faktörler, kişiler arası ilişki faktörleridir. Evlilik öncesi faktörler arasında; benzerlik, her bir bireyin kişisel kaynakları, ebeveyn modelleri, ebeveyn ve arkadaştan evlilik için alınan destek ifade edilmektedir. Evlilik öncesi benzerlik ne kadar fazlaysa, evlilik niteliğinin o kadar yüksek olduğu özellikle ırk, sosyo-ekonomik statü, dini inançlar, zeka ve yaşı benzerliğinin evlilik niteliği ve kararlılığının önemli göstergeleri olduğu ifade edilmektedir. Duygusal kararlılık, eğitim düzeyi, sosyal sınıf, evlilikteki yaşı, evlilik öncesi eşle tanışıklık düzeyi, kişiler arası işlevsellik, olumlu benlik kavramı ve fiziksel sağlık evliliklerin niteliği ve

kararlılığı üzerinde olumlu etkilere sahiptir. Başarılı bir evliliğin en önemli yordayıcısı, eş seçimini onaylayan ve mutlu bir evlilik için iyi bir rol model olan ebeveynlerle olan iyi ilişkiler olduğu vurgulanmaktadır. Bireyin ebeveyniyle olan ilişkisi ne kadar olumluysa ve çocukluk çağında ne kadar sağlıklı bir ortamda büyüdüyse, evlilik niteliğinin o kadar yüksek olacağı, aynı şekilde önemli olan kişilerden (arkadaş,ebeveyn) gelen desteğin evlilik niteliğini arttıracak ifade edilmektedir. Modelde, sosyo-ekonomik faktörler, değişkenlerin ikinci grubunda yer almaktadır. Bunlar ekonomik iyi olmayı, kadınların iş statüsünü, ev halkının sayısını içerir.Kişiler arası özellikler modelde değişkenlerin üçüncü grubunu oluşturmaktadır. Bu değişkenler, dışsal faktörlerden ziyade çiftler arasındaki gerçek ilişkilere odaklanır. Birbirlerini olumlu kabul, evlilikten elde edilen duygusal faydalar, iletişim, etkileşim ve rol uygunluğudur. Olumlu kabul, çoğunlukla eşe karşı olumlu duyguları ifade eder. Bu durum benzer olma algısını, fiziksel ve cinsel çekiciliği, değerlerdeki anlaşmayı, başkaları tarafından onaylanmayı içerir. Evliliklere yardım eden önemli duygusal faydalar arasında, duygu ve saygının ifadesi, duygusal bağımsızlık, sevgi, cinsel doyum, kişisel gelişimi cesaretlendirme, otonomi duygusu ve eşitlik gelmektedir. İletişim ve evlilik doyumunu arasındaki bağlantının temeli, empati ve anlamadaki doğruluk ve kendini açma düzeyidir. Etkileşim, zamanı birlikte geçirme, aktivitelerin ve ilginin paylaşılmasını içerir. Rol uygunluğu, karşılıklı rol beklentileri konusundaki anlaşmayı, rol paylaşımını ve birbirini tamamlayabilmeyi içerir. Bu durum kişiler arasındaki ödülleri ne kadar fazlaysa, çiftin evlilik doyumunun o kadar yüksek olacağı ifade edilmektedir.

Karney ve Bradbury (1995) ise, uzunlamasına yapılan 115 çalışmayı gözden geçirdikten sonra, evlilik niteliğinin dört kategorilik bir modelini geliştirmişlerdir. Evlilik alanı olarak isimlendirdikleri bu dört kategori, incinebilirliğe dayanma, stresli olaylar, uyum sağlayıcı süreçler ve evlilik niteliği ve devamlılığını içeren evlilik sonuçlarıdır. “İncinebilirliğe dayanma”, kişinin evliliğe getirdiği kök aile tecrübeleri, sosyal geçmişi, kişilik ve evliliğe karşı tutumlarını içeren kişisel özelliklerini ifade eder. “Stresli olaylar”, ani krizler veya normal yaşam dönemlerinde stresin ilişki üzerinde etkili olduğu çiftlerle ilgili durumları içerir. “Uyum sağlayıcı süreçler”, iletişim kurma ve çatışma çözme becerileri gibi problem çözümündeki davranışsal değişimleri içeren gelişimsel bir model ortaya koymuşlardır. Stresli olaylara karşı

etkili şekilde uyum sağlayan ve incinebilirliğe dayanan çiftlerin daha doyum sağlayıcı ve kararlı bir evlilik yaşayabilmelerine rağmen, birçok stresli durumla başa çıkma konusunda etkisiz bir uyum sağlayıcı süreç içinde olan çiftlerin evlilik niteliğinde azalma, ayrılma veya boşanma yaşayacakları ifade edilmektedir.

Bir başka çalışmada ise, Grandon, Myers ve Hattie (2004) evliliklerinin birinci senesindeki çiftlerle evlilik özellikleri, evlilik süreci ve evlilik doyumunu arasındaki ilişkiyi açıklayan bir model geliştirmişlerdir. Bu çalışmada, altı evlilik etkileşim süreç faktörünün (iletişim, duygusal ifade, cinsel yakınlık, anlaşma, çatışma yönetimi, eşitlikçi roller), evlilik süresi, yaş olmak üzere iki düzenleyici değişken, evlilik özellik faktörleri (sevgi, sadakat ve paylaşılan değer) aracı değişkeni yoluyla evlilik doyumunu üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu öne süren yapısal bir model tanımlamışlardır. Evlilik etkileşim süreç faktörleri (iletişim, duygusal ifade, cinsel yakınlık, anlaşma, çatışma yönetimi, eşitlikçi roller) ve evlilik özellik faktörleri (sevgi, sadakat ve paylaşılan değer) arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Aynı şekilde düzenleyici bir değişken olan cinsiyet farklılıklarının, evlilik etkileşim süreçleri ve evlilik doyumunu arasındaki ilişkide kadın katılımcılar için anlamlı olduğu bulunmuştur. İkinci düzenleyici değişken olan evlilik süresinin etkisi, 20 yıldan fazla evli olanlar ve 20 yıl ve daha az süreli evli olanlar şeklinde test edilmiştir. 20 yıl ve daha az süreli evli olanlar için bütün ilişkiler anlamlı bulunurken, 20 yıldan fazla evli olan katılımcılar için duygusal ifade, cinsellik, çatışma yönetimi ve evlilik özellik faktörleri arasındaki ilişkilerin anlamlı olduğu bulunmuştur.

Evlilik doyumunu konusunda çeşitli değişkenler kullanılarak Türkiye’de yapılan çalışmalara bakıldığında, Tutarel-Kışlak (1995) eşleriyle uyumlu olan ve olmayan kadın ve erkeklerin, eşlerinin olumsuz davranışlarına yaptıkları, hem nedensel hem sorumluluk yüklemeleri ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulgularına göre, eşleriyle uyumsuz olanlar, olumsuz eş davranışlarına karşı, uyumlu olanlardan daha fazla yüklemeye yapmaktadırlar. Eşleriyle uyumsuz olan veya depresif kişilerin, sorumluluk yüklemelerini nedensel yüklemelerden daha fazla kullandıkları da belirlenmiştir. Uyum puanı arttıkça ve depresyon puanı düştükçe, eş

olumsuz davranışa bile, buna olumlu tepki verildiği ve gerilimin sürdürülmediği görülmüştür.

Tutarel-Kışlak (1997), cinsiyet, evlilik uyumu, nedensellik ve sorumluluk yüklemeleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir başka çalışmada, evlilikte yaşanan uyumsuzluk ile olumsuz yüklemeleri kullanma arasında önemli bir bağlantı olduğunu ifade etmiştir. Cinsiyet değişkeni yönünden, yükleme boyutları arasında farklar araştırıldığında, cinsiyet değişkeninin sorumluluk, güdü, nedensellik yüklemesi toplam ve yükleme toplam puanları ile ilişkisi olduğu bulunmuştur. Nedensellik yüklemesinden çok, sorumluluk yüklemelerinin evlilik uyumunun daha iyi yordayıcısı olduğu görülmüştür. Kullanılan yüklemeler arasında, güdü yükleme boyutu ise evlilikteki uyumsuzluğu en iyi şekilde yordamakta ve kadınlar eşlerinin uyumsuz davranışlarını erkeklere göre daha fazla bencil güdülere yüklemektedirler.

Akfırat (Önalın) (1995), kadının çalışma durumu, evlilik doyumu ve eşlerin kendisinin ve eşinin olumsuz hipotetik eş davranışı için yaptıkları nedensel ve sorumluluk yüklemeleri araştırılmıştır. Ayrıca, bu yüklemeler ile evlilik doyumu arasındaki korelasyonlar da incelenmiştir. Bu çözümleme üç nedensel (odak, istikrarlılık, genellik) ve üç sorumluluk (niyet, güdü, suçlama) yükleme boyutları için ayrı ayrı yapılmıştır. Sonuçlara göre kadının evlilik doyumunun nedensel ve sorumluluk yüklemelerini etkilediği görülmüştür. Kadının doyumsuz olduğu çiftler, olumsuz eş davranışının nedenini eşine yüklemekte ve nedeni istikrarlı ve genel olarak algılamaktadırlar. Aynı zamanda bu kişiler davranışı kasıtlı, bencilce ve suçlanmaya değer olarak algılamaktadırlar. Doyumsuz kadınlar eşlerine göre olumsuz eş davranışını, daha bencilce güdülenmiş ve daha çok suçlanmaya değer olarak algılamaktadırlar. Kadının çalışma durumu temel etki olarak anlamlı bulunmamıştır. Buna karşın kadının çalışma durumunun, evlilik doyumunun ve eşler ortak etkisinin niyet boyutundaki yüklemeleri etkilediği görülmüştür. Çalışan doyumsuz kadınlar ile çalışmayan doyumsuz kadınların kocalarının olumsuz eş davranışını daha çok kasıtlı olarak algıladıkları bulunmuştur.

Çalışmalar göz önüne alındığında, evlilik doyumu ile nedensel ve sorumluluk yüklemeleri arasındaki ilişkilerde, eşleriyle uyumsuz ve depresif olan kişilerin olumsuz eş davranışlarına karşı uyumlu olanlardan daha fazla yükleme yaptıkları ve sorumluluk yüklemelerini nedensellik yüklemelerinden daha fazla kullandıkları, evliliklerinde doyumsuz kadınların eşlerinin davranışlarını daha bencilce, kasıtlı ve suçlamaya değer olarak algıladıkları görülmektedir.

Evlilik doyumu ile çeşitli bireysel, ailesel ve sosyo-demografik özellikler arasındaki ilişkilerin araştırıldığı çalışmalarda ise, Yıldırım (1992) araştırmasında evli bireylerin uyum düzeylerini etkileyen etmenleri incelemiştir. Bu amaçla, bireysel, ailesel ve sosyo-ekonomik olmak üzere yirmi üç değişken ele alınmıştır. Araştırmaya bin yüz evli birey katılmıştır. Bireysel kategoride ele alınan cinsiyet, yaş, ilk evlenme yaşı, sağlık durumu, fiziki görünüşünden memnuniyet ve eşinin fiziki görünüşünden memnuniyet değişkenleri evli bireylerin uyum düzeyleri üzerinde önemli düzeyde etkili bulunmuştur. Ailesel kategoride ele alınan değişkenlerden evlilik biçimi, ev işlerini paylaşma, akraba ve yakınlarının desteği, ailede yapılan sert tartışma ve kavga, eşlerin akrabalık derecesi, eşlerin çocuk eğitiminde anlaşmaları, eşlerin cinsel yaşamda anlaşmalarının evli bireylerin uyum düzeyleri üzerinde önemli düzeyde etkili olduğu bulunmuştur. Sosyo-ekonomik kategoride ele alınan ailenin eşlerce algılanan sosyo-ekonomik düzeyi, ailenin aylık gelirinin yeterlilik derecesi, mesleki durum, eşlerin ailenin aylık gelirine katkı derecesi, öğrenim düzeyi ve yaptığı işten memnuniyet değişkenleri evli bireylerin uyum düzeyleri üzerinde önemli düzeyde etkili bulunmuştur. Buna karşın, bireylerin geçirdiği evlilik sayısı, eşler arasındaki yaş farkı ve çocuk sayısının evli bireylerin uyum düzeyleri üzerinde önemli düzeyde etkili olmadığı görülmüştür.

Hatipoğlu (1993) bazı demografik değişkenler ile evlilik çatışmasının yaygınlığı ve sıklığının eşlerin evlilik doyumundaki rolünü araştırmıştır. 77 evli çiftle yapılan çalışmada, kadın ve erkek çiftlerin evlilik doyumuna farklı değişkenlerin etki ettiği bulunmuştur. Evlilik çatışmasının yaygınlığı erkek eşlerin evlilik doyumunu açıklayan bir değişken olarak görülürken, evlilik çatışmasının yaygınlığı ve eğitim düzeyinin, kadın eşlerin evlilik doyumunu açıklayan değişkenler olduğu

bulunmuştur. Çatışmanın sıklığı, evlilik süresi, çocuk sayısı, gelir, mesleki durumun evlilik doyumunun yordayıcısı olmadığı bulunmuştur.

Kocadere (1995) iyi ve kötü evliliklerin özelliklerini belirlemeyi amaçlayan çalışmasında, onyedii evlilik alanı (ailelerle ilişkiler, baskınlık, benzerlik, boş zamanı geçirme, boşanma düşüncesi, cinsellik, çocuk, duygu ifadesi, ev işleri, evlilik dışı ilişki, gelir, iletişim, iş alanı, kişilik özellikleri, sorun çözme, sözel ve fiziksel şiddet, evlilikle ilgili diğer konular) açısından değerlendirilmiştir. Bu araştırmada ailelerle ilişkiler boyutundan elde edilen bulgular, ailelerle ilişkilerin evlilikte önemli bir rol oynadığını ifade etmekte, özellikle kötü evliliklerde ailelerle geçimsizliğin daha sık gündeme geldiği, eşler arasında daha sık sorunlara yol açtığı ve ilgili sorunların gelir düzeyi düşük ve/veya genç evlilerde daha çok ortaya çıktığını göstermektedir. Baskınlık alanında elde edilen bulgular, kötü giden evliliklerde evde daha çok eşlerden birinin sözünün geçtiğini, önemli kararların tek taraflı alındığını göstermektedir. İyi evliliklerde ise, eşlerin birbirine baskı kurmadan birlikte hareket ettikleri görülmüştür. Benzerlik alanıyla ilgili elde edilen bulgular, iyi evliliğe sahip eşlerin benzer kişilik özellikleri ve benzer aile özelliklerine sahip oldukları görülmüştür. Boş zaman alanına ilişkin olarak, evlilikleri iyi olan çiftlerin boş zamanlarını birlikte geçirdikleri, evlilikleri kötü olan çiftlerin ise, boş zamanlarını birlikte geçirmediikleri görülmüştür. Boşanma düşünceleri alanına ilişkin olarak evlilikleri kötü giden çiftlerin daha sık boşanmayı düşündükleri görülmüştür. Cinsellik alanına ilişkin olarak, evliliği kötü giden çiftlerin cinsel sorunları daha çok yaşadıkları ifade edilmiştir. Çocuk alanıyla ilgili olarak ise, evlilikleri iyi gitmeyen çiftlerin çocuk sahibi olmalarının, onların var olan sorunlarına bir yenisini eklediği ve çatışma kaynağı oluşturduğu görülmektedir. Aynı zamanda çocukla ilgili sorumluluğun tek taraflı yerine getirildiği, genelde kadının ilgilendiği eşinin ise ilgilenmediği belirlenmiştir. Duygu alanına ilişkin, kötü evliliklerde eşlerin birbirlerine karşı sevgi, güven ve yakınlık duygularında çarpıcı bir azalma olduğu görülmüştür. Ev işleri alanına ilişkin olarak, iyi gitmeyen evliliklerde eşin ev işleriyle ilgili hiç sorumluluk almadığı ve kadınların bu konuda sorumluluk aldıkları bulunmuştur. Evlilik dışı ilişki alanında ise, evliliği iyi gitmeyen çiftlerin evlilik dışı ilişkileri daha sık yaşadıkları ifade edilmiştir. Gelir alanına ilişkin olarak, hem iyi

hem de kötü giden evliliklerde, maddi sıkıntı yaşadığı, fakat kötü giden evliliklerde bu maddi sıkıntı sorunlara yol açtığı görülmüştür. İletişim alanına ilişkin olarak, iyi gitmeyen evliliklerde birbirini suçlamaya dayalı iletişim daha çok yaşanmaktadır. İş alanına ilişkin olarak, çalışıp çalışmamak evlilik değerlendirmesinde bir farklılık yaratmasa da, eşlerin işi veya işsizliği diğer alanlarda olduğu gibi iyi gitmeyen evliliklerde sorunlara yol açmaktadır. Kişilik özellikleri alanıyla ilgili olarak, evliliği iyi gitmeyen deneklerin eşlerinin sürekli kendilerini düşündükleri, anlayışlı olmadıkları ve eşin kıskançlığının daha fazla olduğu belirtilmiştir. Sorun ve sorun çözme alanıyla ilgili olarak, evlilikleri iyi olan çiftlerin konuşarak sorunu çözmeye çalıştıkları görülürken, evliliği iyi gitmeyen çiftlerin ise, konuşmak yerine birbirini suçlayarak kavga ettikleri bulunmuştur. Sözel ve fiziksel şiddet alanında ise, iyi gitmeyen evliliklerde ve düşük gelir ve eğitim düzeyinde daha fazla görüldüğü ifade edilmiştir. Çalışma iyi evliliklere göre kötü evliliklerde olumsuz özelliklerin çok daha yüksek oranda ortaya çıktığını, kötü evlilikleri olan bireylerin daha fazla sorunla karşılaştıklarını göstermektedir.

Acar (1998) Ankara'daki sosyal hizmet kuruluşlarında çalışan üniversite mezunu evli personelin evlilik doyum düzeylerine yönelik yaptığı çalışmada, bireysel özellikler (yaş, şu andaki meslek, mezun olduğu okul, lisesüstü eğitim yapması, çalışma süresi, ekonomik durum, çocuk sayısı, fiziki görünümünden memnun olma) ile evlilik doyum puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Evlilik süresi, evlilik biçimi, evlilik sayısı, evlenme yaşı ve evlilikten beklentiler ile evlilik doyum düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Buna karşın, eşle duygu ve düşüncelerin paylaşımı, ev içi ve dışı sorumlulukların paylaşılması, eşle birlikte sosyal etkinliklere katılma, eşyle arasında sosyo- ekonomik düzey farkının olması, ailedeki kavga ve tartışmalar, evliliğe anne-baba ve yakın akrabalarının müdahalesinin olmasının, eşe sözlü ve fiziksel şiddet uygulama ile evlilik doyum düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

Şener (2002) ekonomik, yönetsel ve psiko-sosyal faaliyet alanlarına ilişkin çeşitli konular ile öğrenim düzeyi, evlenme yaşı, evlilik süresi, yaş farkı, çocuk sayısı, ailenin aylık gelir miktarı ve kadının çalışma durumu gibi demografik ve

sosyo-ekonomik değişkenler açısından kadın ve erkeklerin evlilik uyumunu belirlemek ve eşler arasında karşılaştırma yapmak amacıyla 413 evli çift çalışmaya katılmıştır. Erkeklerin evlilik puan ortalamalarının, kadınlarınkinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Öğrenim düzeyi arttıkça, eşlerin her ikisinin evlilik puan ortalamalarının yükseldiği görülmüştür. Evlendikleri yaş itibarıyla karşılaştırıldığında, gerek kadın gerekse erkeklerde evlilik uyum puan ortalamalarının en düşük olduğu grubun evlilik yaşının 15-19 olduğu, 35 ve üzeri yaşlarda yapılan evliliklerde evlilik uyum puanlarının yükseldiği görülmüştür. Gerek kadın gerekse erkekler arasında aylık gelir arttıkça evlilik uyum puan ortalamaları da artmaktadır. Eşler arasında duygu ve düşüncelerin paylaşılma derecesi arttıkça hem kadın hem de erkeklerin evlilik uyum puan ortalamaları artmaktadır. Eşlerin yaşamlarında yer alan değerlerin önceliklerinin eşleriyle benzerlik derecesi arttıkça evlilik uyum puan ortalamalarının da arttığı görülmüştür. Ailedeki önemli kararların birlikte alınması, ev içinde ve ev dışında yürütülen evle ilgili faaliyetlerin birlikte yürütülmesi, aynı şekilde eşlerin kendi ve eşlerinin anne, baba ve yakın akrabaları ile olan ilişkilerini yeterli bulma derecesi arttıkça, eşlerin serbest zaman etkinliklerine birlikte katılma derecesi arttıkça, gelirin idare ediliş biçiminden duyulan memnuniyet derecesi arttıkça evlilik uyum puanlarının arttığı görülmüştür.

Dökmen ve Tokgöz (2002) evlilik doyumu ve eşle algılanan benzerlik üzerinde cinsiyet, eğitim düzeyi ve cinsiyet rollerinin etkisini incelemişlerdir. Evlilik doyumuna; cinsiyet, eğitim, eşle algılanan benzerlik, kadınsılık ve erkeksilik puanları, yaş, evlilik süresi, çocuk sayısı değişkenlerinin etkisi ve eşle algılanan benzerliğe; cinsiyet, eğitim, evlilik doyumu, kadınsılık ve erkeksilik puanları, yaş, evlilik süresi, çocuk sayısı değişkenlerinin katkılarını araştırmaktır. Bu amaçla, yarısı lise mezunu yarısı üniversite mezunu olmak üzere 100 kadın ve 100 erkek katılımcı ile çalışılmıştır. Hem evlilik doyumu için hem de eşle algılanan benzerlik algısı için evlilik değişkeninin temel etkisi anlamlı bulunmuş olup, üniversite mezunlarının evlilik doyumları ve eşleriyle algıladıkları benzerlik lise mezunlarından yüksek bulunmuştur. Evlilik doyumu ve eşle algılanan benzerlik için cinsiyetin ve cinsiyet rolünün temel etkileri ile cinsiyet, eğitim, cinsiyet rolü değişkenlerinin ortak etkileri anlamlı bulunmamıştır. Evlilik doyumu için yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda, cinsiyet, eğitim, eşle algılanan benzerlik, kadınsılık ve erkeksilik

puanları, yaş, evlilik süresi, çocuk sayısı değişkenlerinin evlilik doyumundaki değişimin toplam % 39'unu açıkladığı ve bu değişkenlerden özellikle eşle algılanan benzerlik (% 35), eğitim (% 3) ve çocuk sayısının (% 1) katkılarının anlamlı olduğu bulunmuştur. Eşle algılanan benzerlik için yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda ise, cinsiyet, eğitim, evlilik doyumu, kadınsılık ve erkeksilik puanları, yaş, evlilik süresi, çocuk sayısı değişkenlerinin eşle algılanan benzerlikteki değişimin toplam % 37'sini açıkladıkları ve bu değişkenlerden de sadece evlilik doyumunun katkısının anlamlı olduğu bulunmuştur.

Basat (2004) 200 evli çiftle yaptığı çalışmada cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenlerinin temel etkileriyle, bu değişkenlerin ortak etkisinin gerek cinsel doyum gerekse evlilik doyumu üzerinde anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Bu değişkenlerden sadece eğitim düzeyi, kontrol odağı üzerinde anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Ayrıca, kendilik değeri üzerinde cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenlerinin temel etkileri anlamlı bulunmuştur. Araştırmanın sonuçları ayrıca, evlilik doyumu, kontrol odağı, benlik saygısı, evlilik süresi, cinsel ilişki sıklığı ve orgazm sıklığı değişkenlerinin cinsel doyumuna anlamlı bir biçimde yordadığını ortaya koymuştur.

Torun (2005) genç evli çiftlerin evliliklerini yürütmek için kullandıkları stratejiler ile bu stratejilerin evliliklerindeki doyumu ne şekilde etkilediğini araştırmışlardır. Sonuçlar, katılımcıların ilişki yürütme stratejilerini kullandıklarını ve eşlerinde de gördüklerini ortaya çıkarmıştır. Açıklık dışında tüm bu stratejilerin kullanımının evlilikteki mutlulukla orantılı olduğu bulunmuştur. Mutlulukta, eşlerin birbirlerini nasıl gördükleri kendi davranışlarından daha etkili olmuştur. Kadınlar için sorumlulukları paylaşma, erkekler için sosyal çevreyi hayatlarına geçirme ve hem kadın hem de erkekler için olumluluk stratejisi önem kazanmıştır. Eşlerin birbirlerinde gördükleri olumluluk ve bağlılığın evlilikte mutluluğu etkileyen faktör olduğu görülmüştür. Kadınlar için eşlerinin sosyal çevrelerini hayatlarına katmak ve sorumlulukları paylaşmak önemli stratejiler iken, erkekler için eşlerinin olumlu olması ve ilişkiye karşı bağlılık göstermesi mutluluklarını belirleyici faktörler olduğu bulunmuş olup, aynı zamanda erkekler eşlerini olduklarından daha olumlu gördükleri durumlarda, mutluluk seviyesinin arttığı da çıkan sonuçlar arasındadır.

Çalışmalar göz önüne alındığında, eşlerin aile, akraba ve yakın çevreleriyle olan ilişkilerinin, evlenme yaşlarının, evlilikle ilgili ev içi ve dışı sorumlulukları birlikte paylaşmanın, birlikte zaman geçirmelerinin, benzer özelliklere sahip olmalarının ve ilişki biçimlerinin evlilik doyumları üzerinde önemli etkileri olduğu görülmektedir.

Tezer (1986) çalışmasında eşlerin sosyo-demografik özellikleri, çatışmanın yaygınlığı, sıklığı ve yarattığı gerginlik düzeyinin eşlerin çatışmanın nedenini kendine veya eşine yükleme eğilimi ve çatışmayı ele alış biçimleri ile evlilik ilişkisinden sağlanan genel doyum arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamıştır. Eşleriyle ilişkilerini çatışmalı olarak tanımlayan kadınların, evlilik doyumlarının bu tanımlarıyla ilişkili olduğu görülürken, erkeklerin evlilik doyumlarının ise hem kendilerinin hem de eşlerinin tanımlarıyla ilişkili olduğu bulunmuştur. Araştırmada, çatışma esnasında kadınların erkeklerden daha gergin oldukları çatışmanın nedenini kadınların eşlerine, erkeklerin ise kendilerine yüklediği bulunmuştur. Ayrıca, genel evlilik doyumu kadınlarda, çatışmanın nedenini her iki eş de kendine yüklemedikçe azaldığı; erkeklerde ise çatışmanın nedenini kendilerine yüklediklerin de arttığı bulunmuştur. Evlilik ilişkisinden sağlanan genel doyumun, kadınların eşlerinde uzlaşma, anlaşma davranışı algıladıkları zaman yükseldiği; erkeklerde ise, eşlerinde yakınlık algılamadıkları zaman azaldığı görülmüştür.

Tezer (1994) tarafından yapılan bir başka çalışmada, eşler arasında çıkan çatışmaların sıklığı, yarattığı gerginlik ve çatışmanın nedenini eşine veya kendine yükleme eğilimi ile çeşitli demografik değişkenlerin evlilik doyumu üzerinde etkisi evli çiftlerde ve kadın eşin çalıştığı ve çalışmadığı eş gruplarında araştırılmıştır. 103 evli eş üzerinde yürütülen araştırmada, tüm grup için eşlerin çatışmanın nedenini eşlerine yükleme eğilimi arttıkça evlilik doyumlarının düştüğü bulunmuştur. Bu eğilim çalışan-çalışmayan kadın ve karısı çalışan-çalışmayan erkekler için de bulunmuştur. Araştırmada en dikkate değer bulgu, kadının çalışmasının yalnız kadının doyum puanını etkilemesidir. Çalışan kadınların gerginlik puanları evlilik

doyumunu olumsuz yönde etkilemektedir. Çalışmayan kadınların evlilik doyumlarını, çatışmanın nedenini eşe yükleme, kendine yükleme ve eğitim durumu yordamaktadır. Ayrıca çalışan kadınların evlilik doyumunun çalışmayan kadınlardan yüksek olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda, karısı çalışan erkek eşlerin de evlilik doyumlarının, karısı çalışmayan erkeklerden yüksek olduğu gözlenmiştir.

Gündoğdu (1995) çalışmasında, otistik ve normal çocuğa sahip anne-babaların evlilik uyumlarını algılamalarını karşılaştırmıştır. Otistik çocuğa sahip annelerin, ölçeğin “güvenilebilirlik” alt boyutunda normal çocuğa sahip annelere göre daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. Otistik çocuğa sahip babalar ise, ölçeğin “kopukluk” alt boyutunda normal çocuğa sahip babalara göre daha düşük puan almışlardır. Bu sonuçlar dikkate alındığında otistik çocuğa sahip anne-babaların evlilik uyumuna ilişkin algılarının, normal çocuğa sahip anne-babalara göre daha olumlu olduğu düşünülmektedir.

Hovardaoğlu (1996), Thibaut ve Kelly’nin kuramına dayalı çalışmasında, kuramda yer alan doyum, bağlılık, istikrar ve mutluluk algılarını 200 evli ve bekar kişinin katıldığı çalışmasında incelemiştir. Her koşul için dört öykü hazırlanmış ve bunların her biriyle ilgili doyum ve istikrar algısı ölçülmüştür. Sonuç, karşılaştırma düzeyinin üstünde ama seçenekler için karşılaştırma düzeyinin altında ise evlilik doyumlu ama istikrarsız, sonuç karşılaştırma düzeyinin altında ama seçenekler için karşılaştırma düzeyinin üstünde ise evlilik istikrarlı ama doyumsuz olarak algılanmaktadır. Çalışmanın sonuçları, karşılaştırma düzeyi ve seçenekler için karşılaştırma düzeyinin üstünde olduğu koşullarda evliliğin doyumlu ve istikrarlı, sonucun bu ikisinin altında olduğu koşullarda ise doyumsuz ve istikrarsız olarak algılandığını göstermektedir. Evli ve bekar deneklerin doyum ve istikrar algılarında da fark olduğu bulunmuştur.

Yılmaz (2001) eşler arasındaki uyumun ve ebeveyn-çocuk etkileşiminin, çocukların benlik algısı ve akademik başarıları ile olan ilişkilerini farklı yaş gruplarını ele alarak incelemiştir. İlköğretim, lise ve üniversite öğrencilerinden beş yüz otuz dört deneğin katıldığı araştırmada, ilköğretim dönemindeki öğrencilerin

ebeveynlerinde eşler arasındaki uyum ile algılanan kabul/ilgi arasındaki, üniversite öğrencilerinin ebeveynlerinde ise eşler arasındaki uyum ile algılanan kabul/ilgi/özerklik arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur.

Evlilik ilişkilerini geliştirerek evlilik doyumunu artırmayı amaçlayan programların etkisinin araştırıldığı çalışmalara bakıldığında, Aydemir-Sevim(1999) transaksiyonel analize dayalı bir eğitim programının evli çiftlerin ego durumları ve evlilik yaşamlarına ilişkin bazı değişkenlere etkisini incelemiştir. Araştırma, evlilik ilişkisini geliştirme grubuna katılmak isteyen gönüllü bireylerle yürütülmüş olup, araştırmada eşlerin çatışma düzeylerini, evlilik doyumlarını ve ego durumlarını belirlemek amacıyla Evlilik Yaşamı Ölçeği, Evlilik Yaşamı Anketi ve Sıfat Tarama Listesi kullanılmıştır. Araçlar ilk grup oturumunda bireylere verilmiş olup, ön testlerin verilmesinden sonra, hazırlanan program uygulanmıştır. Grup uygulamasının bittiği hafta son testler verilmiştir. Her iki grubun ön ve son ölçümlerine ilişkin puanların ortalama ve standart sapmaları bulunmuştur. Deney ve kontrol grubundaki bireylerin ön-test ortalamaları arasında anlamlı bir fark belirlenememiştir. Yapılan istatistiksel analizlerin sonunda evlilik ilişkisini geliştirme grubuna katılmanın evli bireylerin evlilik doyumları ve ego durumları üzerinde anlamlı farklılıklar oluşturmadığı bulunmuştur. Deney grubundaki bireylerin sadece yetişkin ego durumunda olumlu yönde değişiklik bulunmuştur.

Kalkan (2002) evlilik ilişkisi geliştirme programının evli çiftlerin evlilik uyum düzeylerine etkisini incelemiştir. Araştırmanın deney ve kontrol grubu toplam 28 evli kişiden oluşmaktadır. Deney ve kontrol gruplarına Evlilikte Uyum Ölçeği ön-test ve son-test olarak uygulanmıştır. Oturumlar yaklaşık 2,5 saat olmak üzere 10 hafta sürmüştür. Oturumların sonunda deney ve kontrol gruplarına uygulanan Evlilikte Uyum Ölçeği ön-test ve son-test puan ortalamaları arasında bir fark olup olmadığını belirlemek için kovaryans analizi kullanılmıştır. Çalışma evlilik ilişkisini geliştirme grubuna katılmanın evli bireylerin evlilik uyum düzeyleri üzerinde anlamlı farklılıklar oluşturduğu bulunmuştur. Ayrıca deney ve kontrol grubundaki çiftlerin evlilik uyumlarına ilişkin ön-test ve son-test sonuçlarının cinsiyete göre değişme göstermediği de ifade edilmiştir.

Evlilik doyumunu artırmayı yönelik hazırlanan programların, bireylerin evlilik ilişkilerini geliştirme konusunda farklı sonuçlar verdiğini ortaya koymaktadır.

2.2. Evlilik Doyumu ve Evliliğe Hazırlık

Evliliğe hazırlanma, bireyin çocukluk çağında kendi aile ortamındaki ilişkiler yoluyla başlayan bir süreçtir. Evlilik için algılanan hazırlığın bir çok genç yetişkin için sosyal olarak yapılandırılmış gelişimsel bir geçişin parçası olduğu ifade edilir. İleriki dönemlerde bireyin evliliğe hazırloluğu, bireysel, çiftsel, ailevi ve sosyo-demografik faktörleri içeren bir yapıdır. Evliliğe hazırlık konusunda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların ilki Stinnett (1969) tarafından yapılmıştır. Çalışmasında evlilik hazırlığının evlilikteki yetkinlikle ilgili olduğunu vurgulamıştır. Evlilikteki yetkinliğini, evlilik ilişkisi içinde önemli ihtiyaçları karşılayabilmek için evlilik rollerini yerine getirebilme yeteneği olarak tanımlamıştır. Evlilikteki başarının, bireyin bu rolleri yerine getirebilme konusundaki hazırlığına bağlı olduğu ifade edilmiş ve “Evlilikteki Yetkinlik İçin Hazırlık İndeksi” geliştirilmiştir. Bu indeks, evlilik yetkinliğini içeren dört temel ihtiyaçtan (Sevgi; duygusal yakınlık, güvenlik, iyimserlik, duygu gibi nitelikleri içerir. Kişiliği tamamlama; bağımsızlığı sağlamak ve potansiyeli geliştirmek için eşe yardımcı olma, Saygı; cesaret ve anlayış gösterme ve bir birey olarak eşe davranma, İletişim; eşe duyguları ifade etme ve anlaşmazlıklar için doyum sağlayıcı çözümler bulma) her birini yerine getirebilmek için bireylerin hazırlık konusunda kendilerini algılama düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Stinnett (1969) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, evlilikte algılanan hazırlığın, ebeveyn-çocuk ilişkisindeki mutlulukla ve ailedeki demokratik tutumla olumlu düzeyde ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda, anneleri çalışan bireylere karşı anneleri çalışmayan bireylerin, flört eden çiftlere karşı nişanlı olan çiftlerin yüksek düzeyde algılanan hazırlığa sahip oldukları bulunmuştur. Üstelik bireyin duygusal kararlılık düzeyi ne kadar yüksekse, algılanan hazırlık düzeyinin de o kadar yüksek olduğu görülmüştür. Evlilikteki hazırlığın ailedeki kardeş sırasıyla ve çeşitli kişilik özellikleriyle ilgili olmadıkları bulunmuştur.

Larson (1988) da, Stinnett'in (1969) evlilikteki hazırlık çalışması temelinde bir çalışma yapmıştır. Evlilikte algılanan hazırlığı, evlilikteki zorluklar ve sorumlulukların üstesinden gelmek için, kişinin kendi hazırlığının subjektif değerlendirmesi olarak tanımlamıştır. Evlilikte algılanan hazırlığı ölçmek için, Stinnett (1969) tarafından geliştirilen "Evlilikteki Yetkinlik İçin Hazırlık İndeksi"nin revizyondan geçirilmiş halini kullanmıştır. Üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, cinsiyetin, romantizmin ve evlilik-aile dersini bitirmenin algılanan hazırlıkla ilgili üç değişken olduğunu ifade etmiştir. Çalışmasında kadınların, yüksek düzeyde romantik bireylerin ve evliliğe hazırlık dersini tamamlayan öğrencilerin, erkeklere, düşük düzeyde romantik bireylere ve evliliğe hazırlık dersini tamamlamayanlara göre, evlilikte daha yüksek algılanan hazırlık rapor etmişlerdir. Ayrıca bir bireyin yaşının ve ebeveynin evlilik statüsünün (mutlu-mutsuz evlilik ve boşanma), evlilikteki algılanan hazırlıkla ilgili olmadığı bulunmuştur. Bu çalışmayı takiben Holman ve Li (1997), evlilik öncesi faktörler (çift etkileşim süreci, geçmişe ait özellikler, bireysel eğilimler ve tutumlar, önemli olan başka kişilerden gelen onay) ve evlilik için algılanan hazırlık arasındaki ilişkiye dayalı teorik bir model geliştirmişlerdir. Bu çalışma, nişanlı veya ilişkilerinde ciddi olup evlenmeyi düşünen 2508 genç yetişkini içeren örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir. Modeli test etmek için, evlilik için algılanan hazırlık anketi olan PREP-M kullanılmıştır. Cevaplayıcıların hazırlık algılarını ölçmek için, bu anketin evliliğe hazırlık alt boyutu kullanılmıştır. Bu alt boyut duygusal, cinsel ve finansal hazırlık gibi algılanan hazırlığın daha özel alanları ile evlilik için genel hazırlık duygusuyla ilgili maddeleri içermektedir. Gelir, eğitim, yaş gibi sosyo-demografik özelliklerin evlilikteki algılanan hazırlıkla daha güçlü şekilde ilgili olduğu bulunmuştur. Geçmişe ait özellikler, bireysel özellikler-tutumların ve önemli olan kişilerden gelen desteğin doğrudan ve dolaylı olarak bireylerin evlilik hususunda kendilerini ne kadar hazır hissettiklerini etkilediği bulunmuştur. Evlilik konusundaki bireysel hazırlığın, sosyo-demografik özelliklerden ve önemli olan kişilerden gelen desteğe çoğunlukla bağlı olduğu, daha sonra ise çiftin etkileşim niteliğinden etkilendiği bulunmuştur. Böylece, eğitimi iyi olan, yaşça büyük olan, finansal güvencesi olan, seçtiği eş için aile ve arkadaşlardan destek aldığını hisseden, partneriyle ilişkisinin iyi olduğunu ifade eden bireylerin, evliliğe hazır hissetmelerinin daha muhtemel olduğu ifade edilmiştir. Model, daha öncesinde yapılan evliliğe hazır oluş çalışmalarıyla ilgili bakış açısını

daha da geliştirmiş ve hazırlık algısıyla ilgili, kök aile özellikleri ve önemli olan kişilerden gelen destek gibi çoklu faktörleri içermektedir.

Nesillerarası aile teorisine göre, bireyler ailelerinden kişilerarası ilişkiler konusunda bir temel elde etmektedirler (Framo, 1981; Kerr, 1981; Hoopes, 1987). Çiftlerin evliliklerinde yaşadıkları zorluklar, eşlerin kendi kök ailelerindeki ilişki problemlerinin bir uzantısı olarak görülmektedir (Framo, 1976; Hoopes, 1987). Bundan dolayı çiftler evliliğe hazırlandıkları zaman, daha önceden tecrübe etmedikleri bir şekilde kök ailelerinin etkilerini yaşamaya başlarlar. Bu etki bilinçli veya bilinçsiz olabilir (Hoopes, 1987) ve hatta bireyler kendi kök aileleriyle olan ilişkilerini devam ettirmedikleri zaman bile bu etkinin güçlü olarak devam ettiğı görülmüştür (Bartle-Haring ve Sabatelli, 1998). Bir başka çalışmada da, evli bireylerin kök aile içindeki tecrübeleri ve evlilik uyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla, 125 çiftin katıldığı çalışmada bir model geliştirilerek test edilmiştir. Hem kadınların hem de kocalarının kök aile tecrübelerinin evlilik uyumları üzerinde önemli bir etkiye sahip oldukları görülmüştür. Kadınların kök aile içindeki tecrübelerinin, kocalarının kök aile içindeki tecrübelerinden çok daha güçlü bir şekilde hem kendilerinin hem de kocalarının evliliklerini etkilediğı bulunmuştur (Sabatelli ve Bartle-Haring, 2003).

Nesillerarası aile teorisine ek olarak, sosyal öğrenme ve bağlanma teorisi de, daha sonraki ilişki davranışları üzerinde ilk aile tecrübelerinin etkisini anlamak için önemli katkılar sağlamıştır. Sosyal öğrenme teorisi, ebeveynin evlilik niteliğı ve boşanmasının, çocukların evliliklerinde nasıl çatışmaya yol açabileceğini tanımlamaktadır. İnsanların doğuştan bir takım davranış repertuarlarıyla donatılmış olmadığı, insan davranışının kökeninde öncelikle taklit olduğu ifade edilmiştir. Çocuklar, gözlem ve modelleme yoluyla şemalarını ve davranış repertuarlarını kazanırlar (Bandura, 1977). Sosyal öğrenme teorisine göre, birey evliliğindeki davranışlarının çoğunu, ebeveynlerinin evlilikteki etkileşim süreçlerini gözlemleyerek öğrenir.

Bağlanma teorisi de, ebeveyn-çocuk ilişkisinin önemini açıklamasıyla, ilk aile tecrübesinin uzun dönem etkisini anlama konusunda katkı sağlamıştır. Bağlanma

teorisi, yetişkinlikteki yakın ilişkilerin niteliği ve doğasının, çocuk ve bakım veren kişinin ilişkisi ve çocukluk çağında yer alan duygusal olaylar tarafından güçlü şekilde etkilendiğini vurgulamıştır. Güvenli ebeveyn-çocuk bağlanmasını yaşayan yetişkinlerin sosyal yönden daha fazla güven yaşadığı, başkalarıyla daha iyi ilişkiler kurabildiği, kendilik değerinin daha yüksek olduğu ifade edilmektedir. Bu kişiler insanları güvenilir ve fedakar olarak görme eğilimindedirler (Collins ve Read, 1990). Bunun aksine güvensiz ebeveyn-çocuk bağlanmasını yaşayan yetişkinler, aşırı derecede destek talep etme eğilimindedir ve duygusal olarak aşırı hassas ve değişkendirler. Aynı zamanda kendini küçümseme, kendi onayı için başkalarının kabulüne aşırı bağımlı olma ve ilişkilerinde aşırı baskın olma eğilimindedirler (Bartholomew, 1993). Bu nedenle çocukluk çağında bakım veren kişiyle olan ilişkinin niteliği sonraki ikili ilişkilere dönük yaklaşımların temelini oluşturması açısından önemlidir.

Evlilik niteliği ve kararlılığının evlilik öncesi yordayıcıları konusunda yapılan çalışmaların bir bölümü, evlilik öncesinde çiftlerin yetiştikleri aile ortamları ve anne-babalarıyla olan ilişkilerin daha sonraki evlilik doyumlarını etkilediğini gösteren çalışmalardır. Bu çalışmalardan biri, Amato ve Keith'ın (1991), evlilik niteliğiyle ilgili, ebeveyn boşanmasını ve yetişkin çocukların durumlarını içeren 37 çalışmadan oluşan meta-analiz türü bir araştırmasıdır. Çalışma ebeveyn boşanmasının çocukların evlilik niteliği üzerinde küçük fakat önemli bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Wilcoxon ve Hovestadt (1985) benzer kök aile yaşantılarına sahip olan çiftlerle, evlilik doyumunu arasında güçlü bir ilişki olduğu bulunmuştur. Couillard (1990), duygusal sağlığı yüksek ailelerden gelen çiftlerin evlilik uyumlarının yüksek olduğunu, duygusal sağlığı düşük ailelerden gelen çiftlerin ise evlilik uyumlarının daha düşük olduğu sonucunu bulmuştur. Holman, Larson ve Harmer (1994) kadınların evlilik doyumlarıyla, kocalarının aile özelliklerini karşılaştırmıştır. Kocaların evlenmeden önceki aile çevrelerinin hem kendilerinin hem de karılarının evlilik doyumunu yordadığını, fakat kadınların kendi aile özelliklerinin kendilerinin ya da kocalarının evlilik doyumlarını yordamadığını bulmuştur. Whyte (1990) Detroitli kadınlarla yaptığı kesitsel bir çalışmada, ailedeki çatışmaları hatırlayan kadınların, bireysel özellikler, çift özellikleri ve sosyal ağ etkileri kontrol edildiği zaman bile, evlilik niteliklerinin güçlü bir şekilde etkilendiğini ortaya koymuştur.

Kişilerin kendi ailelerinde yaşadıkları ilişkiler ve olayların, onların daha sonraki psikolojik iyi oluşlarında etkili olduğunu bulmuşlardır (Amato ve Keith, 1991; Amato, 1994). Doxey (1994) yetişkin çocukların şu andaki evlilik niteliği üzerinde ebeveyn etkisi konusunda yaptığı nitel bir çalışmada, evlilikleri için ebeveynlerinden hali hazırda aldıkları desteğin, genelde uzun dönemli ebeveyn-çocuk ilişkilerinin bir yansıması olduğunu ve ebeveynleriyle olan zayıf ilişkilerinin evliliklerini olumsuz şekilde etkilediğini bulmuştur. Wamboldt ve Reis (1989) evlendikten sonra anneleriyle iyi bir ilişki kurmaya devam eden kadınların kendi evliliklerinde daha iyi oldukları ifade edilmiştir. Erkekler için anneleriyle kurdukları çok fazla yakınlık, evliliğin ilk yıllarda fazla bir fark oluşturmazken, bu yakınlık evliliklerinde daha sonra yaşadıkları zorlukları yordamaktadır. Hem kadın hem de erkeklerin, babalarıyla kurdukları yakınlığın evliliklerini geliştirdiği bulunmuştur. Vaillant (1978) obje ilişkileri ve psiko-analitik teoriye dayalı, 35 yıllık takip çalışması yapılmıştır. Çalışmanın sonuçları, kötü bir çocukluk çevresi yaşantısının, iyi gitmeyen bir evliliği önemli düzeyde yordamadığını göstermiştir. Aynı zamanda evliliklerinde mutsuz olan erkeklerin annelerinden bağımsız olmayı başaramadıkları da ifade edilmiştir. Kelly ve Conley (1987) evlilik kararlılığı ve doyumunu yordayan evlilik öncesi önemli faktörleri tanımlamaya yönelik, uzunlamasına bir çalışma yapmıştır. Hem kadınlar hem de erkekler için evlilik doyumunun duygusal tutarsızlıkla olumsuz yönde ilgili olduğunu vurgulamıştır. Kadınlar için, kendi ailelerine duygusal yakınlığın evlilik doyumunun olumlu bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Hem kadınlar hem erkekler için ise, ilk yetişkinlikte karşılaşılan stresli yaşam olaylarının evlilik doyumunu olumsuz yönde yordadığı bulunmuştur. Burgess ve Cottrell (1939), çiftlerin evlilik uyumlarını yordayan evlilik öncesi özelliklerle ilgili çalışmada, katılımcıların ebeveynlerinin evlilik mutluluğu ile kendi evlilik mutlulukları arasında olumlu bir korelasyon bulunmuştur. Anne-babayla yakın ilişkiler ve kişinin ailesindeki çatışma eksikliğinin evlilik uyumlarıyla olumlu yönde bir ilişkisi olduğu bulunmuştur. Aynı şekilde dini aktiviteleri yerine getirme süresi ve sıklığı gibi hususların da evlilik uyumuyla olumlu yönde ilgili olduğu bulunmuştur.

Topham, Larson ve Holman (2005), çalışmalarında 367 evli çiftin, nişanlı oldukları dönemde belirlenen kök aile değişkenleri ile evlendiklerinden 4-7 yıl sonra

ölçülen evlilikteki düşmanca çatışmalar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Her bir çift nişanlı oldukları dönemde PREP-M anketinin kök aile ölçeğini ve 4-7 yıl sonra evlilikteki düşmanca çatışma ölçeğini (hakaret etme, isim takma, dinlemede isteksizlik ve duygusal olarak kendini ketleme) doldurmuştur. Kocaların ebeveynlerinin evlilik niteliği gibi, kadınların anne-çocuk ilişkisi ile ebeveyn disiplin niteliğinin, kadınların evliliklerindeki düşmanca çatışma algılarının yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda kadınların ebeveynlerinin disiplin niteliğinin, kocalarının evlilikteki düşmanca çatışma algılarının yordayıcısı olduğu bulunmuştur.

Çalışmalar benzer eğilime sahip bireylerin birbirleriyle evlenmeye yöneldiklerini ortaya koymuştur. Schumm (1985) çalışmasında, dini eğilimdeki benzerliğin, iletişim niteliğinin ve birlikte geçirilen zamanın evlilik doyumunun en önemli göstergesi olduğunu ifade etmiştir. Robinson ve Blanton (1993), ortalama 40 yıllık evli olan çiftlerle yaptıkları çalışmalarla mutlu evliliklerin özelliklerini tanımlamışlardır. Bunlar, a) Yakınlık b) Adanmışlık c) İletişim d) Benzerlik e) Paylaşılan dini yönelimdir.

Evli çiftlerin katıldığı çalışmada eşlerin değer sistemindeki benzerlik ve evlilik uyumu arasındaki ilişki olduğunu bulmuş ve bunun daha sonraki evlilik yıllarındaki uyum üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu vurgulanmıştır (Medling ve McCarrey, 1981). Evlilik öncesi tutum, değer ve inanç benzerliğinin daha sonraki evlilik niteliğiyle ilgili olduğu çalışmalar tarafından desteklenmiştir (Fowers ve Olson, 1986; Larsen ve Olson, 1989; Holman, Larson ve Harmer, 1994).

Holman (1981), çalışmasında Lewis ve Spanier'in evlilik niteliği ve kararlılığı teorisinin bir bölümünü test etmeyi ve bu teorik modeli geliştirmeyi amaçlamıştır. Evlilik öncesi ve evlilik değişkenlerini içeren bir model önerilmiş, böylece çeşitli evlilik değişkenleri üzerinde evlilik öncesi değişkenlerin dolaylı ve doğrudan etkilerine bakılmıştır. Bu çalışmada rol modellerin yeterliliği, duygusal sağlık, roller ve değerler konusundaki gerçek ve algılanan görüş birliği evlilik öncesi değişkenler olarak ele alınmıştır. Nişanlı veya ciddi şekilde evliliği düşünen 57 çiftin

katıldığı çalışmada, evlilik öncesi faktörlerin, evlilik niteliğini yordadığı görülmektedir. Roller ve değerler konusunda evlilik öncesi algılanan benzerliğin, evlilik niteliği değişkeninin en iyi yordayıcısı olduğu ifade edilmiştir.

Kurdek (1991) evlilik durumlarının değerlendirilmesinde, ilişki işlevselliğiyle ilgili kişilik ve demografik değişkenlerin bağlamsal modelini temel alan bir çalışma yapmıştır. Evlilik ilişkisindeki değişimler, evliliklerinin başında ve evlilikten bir yıl sonra incelenmiştir. Evliliklerinin birinci yılından önce boşanan/ ayrılan 23 çift, birlikteliğini sürdüren 353 çiftten demografik değişkenler ve kişilik değişkenleri konusunda farklılaşmıştır. Demografik değişkenler olarak, evlilik yaşı, eğitim, gelir durumu, birbirini tanıma süresi, evlilik öncesi hamilelikle çocuk sahibi olma, üvey çocuklarının olması ve ilk evlilik/tekrar evlenme ele alınırken, ilişki işlevselliğiyle ilgili kişilik değişkenleri olarak bağlanma, otonomi, ilişkiyi sürdürmedeki dışsal motivasyon, ilişkiyle ilgili fonksiyonel olmayan inançlar, kendini ifade etme, sosyal destek ve psikolojik sıkıntıların şiddeti alınmıştır. Evliliğin başında ve evlendikten bir yıl sonra yapılan değerlendirmede, evlilik öncesi hamilelik yaşayan çiftlerin daha düşük bir evlilik niteliğine sahip oldukları görülmüştür. Özellikle, evlilik öncesi hamilelik yaşayan ve tekrar evlenen çiftlerde bir yıllık süre içerisinde evlilik niteliği düşmektedir. Boşanan çiftlerle, evli olan çiftler karşılaştırıldığı zaman, boşanan çiftlerin daha düşük bir eğitim düzeyine, daha düşük bir gelire sahip oldukları, sadece birkaç ay birbirlerini tanıdıkları, daha fazla üvey çocuğa sahip oldukları görülmüştür. İki grup arasında, hem kadınların hem de erkeklerin evlilik geçmişleri ayrı ayrı incelenmiş ve önemli bir farklılık görülmemiştir. Boşanan çiftler evli çiftlerle karşılaştırıldığında, dışsal motivasyon, fonksiyonel olmayan ilişki inançları ve psikolojik sıkıntının genel düzeyinde daha yüksek puana sahip oldukları görülmüş ve iki grup arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

Sprecher ve Felmlee (1992), 18 aylık uzunlamasına yaptığı çalışmada, aile ve arkadaşlardan gelen desteğin evlilik öncesi ilişki niteliğinin olumlu bir yordayıcısı olduğunu bulmuştur. Larson ve Holman (1994) sosyal içerik faktörlerini tekrar gözden geçirmiş ve evlilikteki yaş, eğitim, gelir, meslek, sınıf, ırk ve cinsiyet

göstergelerini kavramlaştırmışlardır. Evlilikteki yaşın daha sonraki evlilik niteliğiyle yüksek ve sürekli bir ilişkisinin olduğu bulunmuştur.

Evlilik öncesi değerlendirme aracı olan PREP-M'nin kapsamlı olarak gelişimini tanımlamak ve evlilikten sonra evlilik doyumu ve kararlılığını yordamak için anketin gücünü değerlendirmeyi amaçlayan çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan biri, Fowers ve Olson (1986) tarafından evlilik başarısını yordamada evliliğe hazırlık PREP-M envanterinin yordayıcı gücü değerlendirilmiştir. Nişanlıyken bu envanteri dolduran 164 çiftle 3 yıllık bir takip çalışması yapılmıştır. Çiftler evlilik doyum anketine verdikleri cevaplara dayalı olarak dört alt kategoriye ayrılmıştır. 1) evlilikten doyum sağlayan (59 evli çifti içermektedir) 2) evlenmekten vazgeçen (52 evli çifti içermektedir) 3) evliliklerinden doyum sağlamayanlar (22 evli çifti içermektedir) 4) boşanmış veya ayrılmış (31 çifti içermektedir). Çalışmanın sonuçları, birkaç ilişki alanındaki çift anlaşmasının dört alt kategoride bulunan çiftlerin ilişkilerini yordadığını göstermektedir. Diğer bir bulgu evliliklerinde doyum verici bir ilişki yaşayan çiftlerin, olumlu anlaşma puanlarında olduğu gibi, 11 PREP-M kategorisinden 10'unda boşanmış çiftlerden farklı oldukları bulunmuştur. Aynı zamanda evlilik öncesi PREP-M envanteri kullanılarak, 2-3 yıl sonra evliliklerinde mutlu olan çiftlerden, boşanan çiftleri %80-90 oranında yordayabildiği görülmüştür. Gerçekçi beklentiler, kişilik, iletişim, çatışma çözümleme, boş zaman aktivitesi, cinsellik, aile ve arkadaşlar, din, roller ve finansal yönetim en fazla yordayıcı olan evlilik öncesi durumları ifade etmektedir.

Holman, Larson ve Harmer (1994), bu çalışmayla evlilik öncesi PREP-M alan 103 çiftin, 1 yıl sonraki takip çalışmasında 91'inin evlenmiş olduğu, 18'inin evliliğini ertelediği ve 6 çiftle ise bağlantı kurulamamıştır. Çalışmanın sonucunda PREP-M puanları evlenmeden önce yüksek olan çiftlerin, sonraları evlilik doyumu ve kararlılıklarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda, erkeklerin PREP-M anketinden aldıkları puanların, eşlerinin aldıkları puanlardan daha yüksek düzeyde evlilik doyumu ve kararlılığıyla ilgili olduğu bulunmuştur. Sonuçlar göstermiştir ki PREP-M puanları her iki eş için de evlilik doyumu ve kararlılığını yordamaktadır. Diğer bir bulgu ise, evliliklerinden bir yıl sonra, evliliklerindeki

doymum düzeyleri yüksek olan bireylerin, evliliklerinde daha düşük doymum sağlayan bireylerden daha yüksek puan aldıklarını göstermiştir.

Çalışmalar gözden geçirildiğinde, evliliğe hazırlık aşamasında çiftlerin yetiştikleri aile ortamlarının, birbirlerine benzer özelliklere sahip olmalarının yanında evlilik öncesi aile ve arkadaştan alınan onay, evlilik konusunda içsel baskı yaşama ve evlilik yaşının evlilik doymumunu yordadığı bulunmuştur.

2.3. Evlilik Doymumu ve Depresyon

Depresyon, duygusal, zihinsel, davranışsal ve bedensel bazı belirtilerle kendini gösterir. Depresyonun en dikkat çekici belirtisi çökkün bir ruh halidir. Depresyondaki kişi genellikle mutsuz, karamsar ve yalnız hisseder. Kendisine ve çevresine olan ilgisi azalmaya başlar. Ortada hiçbir belirgin sebep yokken ağlama ve yoğun suçluluk duyguları ortaya çıkabilir. Bazen bu çökkün ruh haline gerginlik, huzursuzluk, aşırı evhamlanma ve şüphecilik gibi belirtiler eşlik edebilir. Bazen de kendini tüm duygularını yitirmiş gibi hisseder ve ağlayamaz, öfkelenemez ve kimseye karşı yakınlık hissedemez. Ancak genel olarak olumsuz duygular daha belirgindir. Depresyon zihinsel faaliyetlerde de değişikliklere yol açar. En sık görülen belirtiler dikkatini toplayamama ve unutkanlıktır. Düşüncelerde önemli değişiklikler olur. Kişi kendine, çevreye ve geleceğe olumsuz bir gözle bakmaya başlar. Herkese yük olduğunu düşünür, görev ve sorumluluklarını yerine getirmediğini düşünerek suçluluk hisseder. Olayların olumsuz yönlerini abartır, gelecekte de hiçbir şeyin düzelemeyeceğine inanır. Depresyonun davranışlardaki etkisi ise, enerji azalmasına bağlı olarak hareketlerde yavaşlama şeklinde ortaya çıkar. Günlük işler bile altından kalkılamayacak görevler gibi görünür. Bu nedenle işler ya hiç yapılmaz ya da yapılması için çok fazla zaman ve çaba harcanır. Kişi genellikle yalnız kalmak ister ve sosyal ilişkilerden kaçınır. Depresyonda bu belirtilere ek olarak, bazı bedensel belirtiler de ortaya çıkabilir. Baş ağrısı veya bedenin değişik yerlerinde ağrılar, iştah azalması ve buna bağlı olarak kilo kaybı ya da aşırı yeme eğilimi ortaya çıkabilir. Mide, bağırsak sistemiyle ilgili şikayetler olabilir. Sık görülen belirtilerden biri de uykuya dalamama, gece boyunca uykunun

sık sık bölünmesi ya da sabah çok erken saatlerde uyanma şeklinde sorunlar ortaya çıkması olarak ifade edilmektedir (Tuğrul ve Sayılğan, 1997).

Depresyonun evlilik niteliğiyle ilişkisinin araştırıldığı çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Depresyon yaşayan biriyle birlikte olmanın ilişki üzerinde önemli düzeyde stres yaratıcı bir durum oluşturduğu bulunmuştur. Beach ve O'Leary (1986) evlilik problemi nedeniyle terapiye aldıkları çiftlerin en az %50'sinde, eşlerden an az birinin beck depresyon envanterine göre depresif grupta değerlendirilebileceği bulunmuştur. Evlilik problemlerinin ve depresyonun toplum içinde görülme oranları düşünüldüğünde, her iki rahatsızlığın bir arada görülme olasılığının oldukça yüksek olduğu ifade edilmiştir. Schmalling ve Jacobson (1990), stressiz ilişkiler de bile depresif kadınların, stresli ilişkiler yaşayan çiftlerde bulunan durumlara benzer iletişim örüntüleri gösterdikleri bulunmuştur. Depresyonun aile/evlilik modelleri, depresif bireyin, daha fazla depresyonla sonuçlanan bir uyumsuz ilişki göstereceğini ifade etmektedir (Gotlib ve Beach, 1995). Fincham, Beach, Harold ve Osborne (1997) evli çiftlerle 18 ay süren çalışma sonucunda, evlilik doyumu ve depresif semptomlar arasındaki ilişkiyi incelemek için yapısal eşitlik modelini kullanmışlardır. Erkekler için, evlilik doyumsuzluğu daha sonraki depresif semptomları yordamasına rağmen, etkisinin kadınlara göre daha az düzeyde olduğu ifade edilmiştir. Buna karşın, depresif semptomların yüksek düzeyleri, erkekler için evlilik doyumundaki çöküşü yordarken, kadınlar için yordamadığı bulunmuştur.

Kurdek (1998) depresif semptomlar ve evlilik doyumundaki değişkenlikler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Depresif semptomlarda artış yaşayan çiftlerin evlilik doyumlarında daha yoğun bir çöküş yaşama eğiliminde olduklarını bulmuştur. Culp ve Beach (1998) yüksek benlik saygısına sahip erkeklerin, evlilik doyumsuzluğu ve depresif semptomlar arasında daha az bir ilişki olduğu bulunmuştur. Whisman (2001) toplum örnekleminde yaptığı 26 kesitsel çalışmada, hem kadınlar hem de erkekler arasındaki depresif semptomlarla evlilik niteliğinin olumsuz düzeyde ilişkili olduğu ve bu ilişkide cinsiyet farklılıklarının önemli olduğu görülmüştür. Beach, Katz, Kim ve Brody (2003) adolesan yaşta çocuğu bulunan 166 evli çiftle yapılan çalışmada, evlilik niteliği ile depresif semptomlar arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada

çiftlerin bir yıl sonrası için tekrar depresyon düzeylerine bakılmıştır. Evlilik niteliğinin, bir yıl sonraki depresif semptomlarla ilgili olduğu ve bu etkinin öneminin hem kadınlar hem de erkekler için benzer olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda eşlerin kendi evlilik niteliklerinin bir yıl sonra eşlerinin depresif semptomlarını yordadığı bulunmuştur.

Kastro'ya (1998) göre, evlilik içi uyum ile depresyon arasındaki ilişkiyi tanımlayabilmek amacıyla yaptığı çalışmanın araştırma grubunu, eşlerden biri veya her ikisinin depresyon tanısı aldığı 30 çift ve terapi sürecinde olmayan 30 kontrol çift oluşturmuştur. Depresyon tanısı almış kişiler ve eşlerinin, evlilik ilişkileri ve belirti dağılımları, kontrol grubu ile karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular, depresyon ile evlilikteki uyum arasında bir korelasyon olduğunu desteklemiş, terapiye gelmek, tanı almak ve cinsiyetin bu ilişki üzerinde etkileri olduğuna işaret etmiştir. Çalışmada evlilik uyumu ile depresif semptomlar açısından cinsiyet farkının olduğu görülmüş, kadınların evliliklerindeki uyum düzeyini kendi eşlerine göre daha olumsuz değerlendirdikleri bulunmuştur. Kadınlar tanı alsalar da almasalar da, evliliklerindeki duygulanım ifadesi ve doyumunu erkeklerden daha düşük değerlendirmişlerdir. Birbiriyle evli kadın ve erkeklerde depresyon ve diğer semptomlar karşılaştırıldığında, kadınların eşlerinden daha depresif oldukları, düşmanlık ve kaygı düzeylerinin de erkeklerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Terapiye gelen çiftlerde, kişiler arası duyarlılık düzeyi, kadınlarda erkeklerden daha yüksek bulunmuştur. Terapiye gelenlerle gelmeyenler arasında, semptomlar açısından bulunan tek fark, terapiye gelen kişilerin eşlerinin semptom düzeylerinin, terapiye gelmeyen kişilerin eşlerinden fazla olduğu bulunmuştur.

Davila, Karney, Hall ve Bradbury (2003) dört yıllık evli 164 çiftle yaptıkları çalışmada evlilik doyumunu ve depresif semptomlar arasında çift yönlü, denek içi ilişkileri incelemişlerdir. Cinsiyet farklılıklarının önemli olmadığı bulunmuştur. Erkekler için de önemli olmasına rağmen özellikle kadınlar için, evlilik doyumsuzluğu üzerinde depresif semptomların etkisinin güçlü olduğu görülmektedir. Fakat bunun aksine depresif semptomlar üzerinde evlilik doyumunun etkisi hususunda cinsiyet farklılıklarıyla ilgili bir kanıt bulunamamıştır. Nevrotizm düzeyi yüksek çiftlerin strese karşı daha duyarlı oldukları ve düşük nevrotizm düzeyine

sahip çiftlerin ise, evlilik doyumu ve depresif semptomları arasında daha güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu etkinin kadınlar ve erkekler için farklı olmadığı bulunmuştur.

Uebelacker, Courtage ve Whisman (2003) evlilikteki doyumsuzluk ve depresif semptomlar arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmada, aynı zamanda çiftlerin iletişim örüntüsü algısının hem evlilik doyumsuzluğu hem de depresif semptomlarla ilişkisine bakılmıştır. Erkeklerden daha ziyade kadınlarda, evlilik doyumsuzluğunun, depresif semptomlarla önemli düzeyde ilişkisinin olduğu bulunmuştur. Hem kadınlar hem erkekler için depresif semptomların konuşmama ve kadının talebi ve erkeğin geri çekilmesi şeklindeki iletişimle ilgili olduğu vurgulanmıştır. Üstelik kadınlar için konuşmama, evlilik doyumsuzluğu ve depresif semptomlar arasındaki ilişkide aracı rol oynadığı bulunmuştur.

Whisman, Uebelacker ve Weinstock (2004), path analizi kullanarak yaptıkları çalışmada çiftlerin depresyon ve anksiyete düzeyleri ile evlilik doyum düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlar, kişinin kendi anksiyete ve depresyon düzeyi ile eşinin depresyon düzeyinin evlilik doyumunu yordadığını ortaya koymuştur. Fakat anksiyete ve depresyonun evlilik doyum düzeylerine etkisi konusunda cinsiyetler açısından bir farklılık olmadığı, depresyonun etkisinin anksiyete etkisinden daha güçlü olduğu görülmüştür. Depresyon ve anksiyetenin evlilik doyumu üzerinde, kişinin kendi etkisinin eşinin etkisinden daha güçlü olduğu ve yalnızca depresyon için kişinin kendi etkisi ve partner etkisi arasında bir etkileşimin olduğu bulunmuştur.

Çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda eşlerin yaşadıkları depresyonun evlilik doyumlarını olumsuz olarak etkilediği görülmektedir.

2.4. Evlilik Doyumu ve Benlik Saygısı

İnsanın kendini tanıması ne denli zor ise, bu amaçla yola çıkmış olan düşünürler ve araştırmacılar da benliğin ne anlama geldiğini tanımlamada ve açıklamada o denli zorluk çekmişlerdir. Rosenberg (1979) benliği değil benlik kavramını incelemiştir. Benlik kavramını, bireyin bir nesne olarak kendisine yüklediği duygu ve düşüncelerin bütünü olarak tanımlamıştır. Ona göre benlik kavramı, kişinin kendine dışarıdan bakmasını ve kendisini bir gözlem objesi olarak görmesini gerektirmektedir. Benlik kavramının oluşumunda dört temel ilkenin öneminden söz eder. Birincisi, bireyler başkalarının kendilerine yansıttıkları görüşlerinden ve tutumlardan etkilenirler ve zamanla kendilerini onların gördüğü gibi görürler ki buna yansıtılan değerlendirmeler denir. İkincisi, birey kendisi hakkındaki bilgileri, başkalarıyla yaptığı kıyaslamalarla edinir ki buna sosyal kıyaslama denir. Üçüncüsü, bireyler bazı olayların nedeni olarak kendilerine yüklemeler yaparlar bu da benliğe atfetme olarak isimlendirilir. Dördüncüsü ise, benlik kavramını, parçaların toplamı değil, düzenlenmiş bir hali olduğu ifade edilmekte ve merkezde bulunma olarak isimlendirmektedir.

Benlik algısının evli bireyler üzerindeki etkisini araştıran çalışmalara bakıldığında, Schafer ve Keith (1992), farklı yaşam döngüsünde bulunan (altı yaşın altında çocuğu olan çiftler, okula giden çocukları olan çiftler, bütün çocuklarını evlendirmiş olan çiftler ve emekli olan çiftler) evli çiftlerin benlik saygısı ve birbirlerinin benlik saygısına yönelik yaptıkları değerlendirmeleri incelemiştir. Elde edilen sonuçlar, çiftlerin yaşam döngüsündeki benlik saygılarının uyumunu göstermiştir.

Sharpley ve Khan (1982) göre, yüksek düzeydeki evlilik uyumunun olumlu benlik kavramıyla, düşük düzeydeki evlilik uyumunun ise olumsuz benlik kavramıyla ilgili olduğu bulunmuştur. Macdonald, Ebert ve Mason (1987), çalışmalarında evlilik durumunun benlik saygısıyla ilgili olduğunu bulmuşlardır. Buna göre boşanmış veya ayrılmış çiftlerle karşılaştırıldığında, evli olan çiftlerin benlik saygılarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Shackelford (2001), evlilikteki çatışma ve uyumsuzlukların evli çiftlerin benlik saygıları üzerindeki etkisinin

incelendiği çalışmada, erkeklerin benlik saygısının, eşleri tarafından aldatılmasından ve kadınların sürekli olarak kocalarının istismarı ve kıskançlıkları konusunda dile getirdikleri şikayetle olumsuz olarak etkilendiği görülmüştür. Kadınların ise benlik saygılarının, fiziksel çekiciliklerinin kocaları tarafından sürekli olarak aşağılamasıyla olumsuz olarak etkilendiği görülmüştür.

Çalışmalar yüksek benlik saygısının evlilik doyumu üzerinde olumlu etkisinin olduğunu, düşük benlik saygısının ise evlilik doyumunu olumsuz olarak etkilediğini göstermektedir.

2.5. Evlilik Doyumu ve Düşmanlık (Hostility)

Düşmanlık (Hostility), biliş, duygu ve davranışı içeren geniş bir yapıdır. Bilişsel boyut başkalarına karşı tutumları ve olumsuz inançları içerir. Bunlar arasında insanların iyi olduğuna inanmama, güvensizlik, paranoya ve iftira vardır. Düşmanlığın duyuşsal bileşeni ise, öfke, kızgınlık ve gücenmeden hiddete doğru çeşitlenmektedir. Bu sık sık tahrik durumuna karşı bir tepki olarak meydana gelir. Davranış boyutunda ise, kasten olanın yanında daha incelikli ve dolaylı olarak ortaya çıkan saldırganca davranışı yansıtır. Bu durum çeşitli saldırganca eylemleri içerir. Sözel veya fiziksel saldırganlık şeklinde olabilir. Bunların her ikisi de doğrudan veya aktif, dolaylı veya pasif şekilde olabilir. Doğrudan fiziksel saldırganlık, bu tür kişilerde daha az görülürken, buna karşı hor görme, muhalefet etme, tartışmacılık ve iğneleyici sözlerin yer aldığı şekliyle sözel saldırganlık daha geneldir (Smith,1994).

Çiftlerin düşmanlık ifadelerinin evlilik doyumları üzerindeki etkilerini araştıran çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Gaelick, Bodenhausen ve Wyer (1985), çiftlerin laboratuvar ortamında bir problemi tartışmalarını sağlamıştır. Sonuçta kadınların erkeklerden daha fazla eşlerinin düşmanlık ifadelerine karşı duyarlı oldukları bulunmuştur. Kocalarının düşmanlık ifadelerinin kadınların ilişki doyumuyla olumsuz olarak ilgili olduğu bulunmuştur. Kocaların ise, eşlerinin düşmanlık ifadelerine karşı daha az hassas oldukları ve eşlerindeki bu düşmanlık ifadelerini fark ettikleri zaman bile daha az rahatsız oldukları bulunmuştur. Smith ve diğerleri (1988), düşmanlık puanları yüksek olan evli bireylerin evlilik doyumu

puanlarının düştüğü ve evlilik çatışmasının daha fazla yaşandığı görülmüştür. Özellikle bu durumunun kadınlardan daha fazla erkekleri etkilediği görülmüştür. Hafner ve Spence (1988), evlilik süresine göre evlilik uyumuyla psikolojik semptomlar ve kişilik arasındaki ilişkiye bakılan çalışmada, evlilik süresine göre çiftler, kısa süreli (1-6 yıl), orta (7-16 yıl) ve uzun süreli (16 ve üstü) olarak üç gruba ayrılmıştır. Orta süreli evlilikleri olan kadınlar birçok ölçümde kocalarından önemli düzeyde daha kötü puan vermelerine rağmen, psikolojik semptomların ve evlilik uyumlarının oldukça kararlı kaldığı görülmüştür. Kısa süreli evliliklerde psikolojik semptomların evlilik doyumunun önemli yordayıcısı olduğu görülmüştür. Orta süreli evliliklerde düşmanlık düzeyleri evlilik doyumunun temel yordayıcısıdır. Uzun süreli evliliklerde evlilik doyumunu, kişilik faktörleri ve genel anksiyete düzeyi tarafından yordamaktadır. Düşmanlıkla ilgili durumları yapıcı şekilde çözen çiftlerin, bunu başaramayan çiftlere göre evliliklerini sürdürmelerinin mümkün olduğunu göstermiştir.

Brummett ve diğerleri (2000) depresif semptomlar konusunda kendini değerlendirme ile düşmanlık ilişkisinin incelendiği çalışmada 898 çiftle çalışılmıştır. Düşmanlıkla ilgili kendini değerlendirmeler, öncelikle depresyonun yordayıcıları olarak incelenmiş ve düşmanlıkla ilgili eşin kendini değerlendirmesi de modele eklenmiştir. Böylece kişinin kendisinin ve eşinin düşmanlıkla ilgili etkileşimleri incelenmiştir. Bu ilişkilerden düşmanlıkla ilgili (insanların iyi olduğuna inanmama, saldırganca karşılık verme, düşmanca duygular) üç bileşen ortaya çıkmıştır. Bütün modellerde yaş ve eğitim kontrol edilerek, etkiler kadın ve erkekler için ayrı olarak incelenmiştir. Düşmanca duygular konusunda kendini değerlendirmenin hem kadınlar hem de erkekler için depresif semptomlarla olumlu olarak ilgili olduğu görülmüştür. İnsanların iyi olduğuna inanmama konusunda kendini değerlendirmenin yalnızca erkekler için önemli düzeyde ilgili olduğu bulunmuştur. Eşlerin düşmanlığıyla ilgili olarak bu üç bileşenin, kadınların kendi depresif semptomlarıyla olumlu düzeyde ilgili olduğu görülmüştür. Fakat erkekler için, eşlerinin düşmanlığının depresif semptomlarıyla ilgili olmadığı bulunmuştur.

Lorenz, Hraba ve Pechacova (2001) evlilik doyumu ve kararsızlığındaki yordama düzeyi ve değişimde, çiftlerin düşmanlık ve destekleyici davranış rolündeki farklılıkları incelemişlerdir. 436 Çek çiftle yapılan çalışmada, kocaların ifade ettiği destek düzeyinin, stresli yaşam olaylarıyla önemli düzeyde ilgili olduğu görülmüştür. Kocaların düşmanlığıyla ilgili değişimin, stresli yaşam olaylarındaki ve evlilik kararsızlığındaki değişimle önemli düzeyde ilgili olduğu bulunmuştur. Hem kadınlar hem de erkekler için evlilik kararsızlığındaki düzey ve değişimin, düşmanlıktaki düzey ve değişimin işlevi olduğu bulunmuştur. Bunun aksine kadınların evlilik doyumundaki düzey ve değişimin, kocaların desteğindeki düzey ve değişim tarafından etkilendiği görülmüştür. Fakat kadınların evlilik doyumlarının kocalarının ifade ettiği düşmanlıkla ilgili değişimden etkilenmediği bulunmuştur.

Çalışmalar evlilik içindeki düşmanlık ifadelerinin evliliği olumsuz olarak etkileyip, evlilik doyumunu azalttığını ortaya koymuştur.

2.6. Evlilik Doyumu ve Stresle Başa Çıkma

Stres, organizmanın bedensel ve ruhsal sınırlarının tehdit edilmesi ve zorlanması ile ortaya çıkan ve yansımaları psikolojik ve sosyal düzeylerde gösteren bir durumdur (Baltaş, 1998). Stresle başa çıkma (coping) kavramı, Lazarus ve Folkman (1984) tarafından stresli durumların içsel ve dışsal gerekliliklerinin üstesinden gelebilmek için kişinin bilişsel ve davranışsal çabaları olarak tanımlanmıştır. Bu modelde başa çıkma çabaları, problem odaklı ve duygu odaklı olmak üzere iki grup altında toplanmıştır. Problem odaklı başa çıkma, tehdit edici bir olayı ortadan kaldırma veya onun etkisini azaltma biçimindeki yaklaşımlar yoluyla stresli durumu doğrudan değiştirmeye yönelik etkinlikleri içerir. Problem odaklı başa çıkmada, kendini kontrol altında tutma, sorumluluğunu kabul etme, planlı bir biçimde problem çözme, sorun üzerinde olumlu olarak durma gibi eğilimler yer almaktadır. Problem odaklı başa çıkma, olumsuz durumun unsurlarını doğrudan değiştirmeye yönelik süreklilik gösteren çabalarla. Duygu odaklı başa çıkma ise, kaçma-kaçınma, inkar, sorundan uzak durma, haz almacı kaçınmacılık, sosyal destek arama, yüzleştirici başa çıkma, kuruntulu düşünme, zihinsel anlamda sorunla meşgul

olmama gibi eğilimlerdir. Bunlardan inkar, durumun gerçekliğini reddetme, görmezden gelmeye çalışma çabalarıdır. Uzak durma, stres yaratan durum, olay, uyarıcı hakkında düşünmeyi reddetme eylemlerini içerir. Kaçma-kaçınma ise, yiyerek, içki, sigara içerek, ilaç kullanarak kendini daha iyi hissetme çabalarını içerir (Lazarus ve Folkman 1984; Folkman ve Lazarus, 1987).

Evlilik doyumu ve stresle başa çıkma arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, başa çıkma stratejilerinin evlilik doyumunu nasıl etkilendiğini araştırmıştır. Whiffen ve Gotlib (1989), evlilik sorunu olan ve olmayan çiftlerde başa çıkma, duygusal stres ve yaşam stresi arasındaki ilişkiler değerlendirilmiştir. Çalışmada çiftler dört gruba ayrılmıştır. Bir grup, evlilik uyum puanları düşük olan çiftlerden oluşturulmuştur. İki grup evlilik uyum puanları, eşlerden birinin puanı yüksek olmasına rağmen diğersinin puanı düşük olan çiftlerden oluşturulmuştur. Bir grup ise, her iki eşin de ilişkilerindeki doyum puanının yüksek olduğu çiftlerden oluşturulmuştur. Erkeklerin evliliklerindeki doyum düzeylerinin düşük olduğu durumlarda, her iki eşte daha fazla depresif semptom, yaşam stresi ve uyumsuz başa çıkma zorluğu olduğu görülmüştür. Evlilik sorunu yaşayan eş kadın olduğunda ise, bundan sadece kadının işlevselliğinin etkilendiği görülmüştür.

Ptacek ve Dodge (1995), flört eden ve evli çiftlerde durumsal olmayan (dispositional) başa çıkma ve ilişki doyumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çiftlerden, hem kendi başa çıkmalarını hem de partnerlerinin başa çıkmalarını değerlendirmeleri istenmiştir. Çalışmada üç önemli sonuç ortaya çıkmıştır. Başa çıkmayla ilgili çiftlerin hem kendileri hem de partnerleriyle ilgili verdikleri bilgi ile, ilişki doyumunun ilgili olduğu bulunmuştur. Özellikle de evli kadınların partnerlerini değerlendirmeleriyle partnerinin ilişki doyumu arasında güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür. İkincisi, çiftlerin başa çıkma stilleri ne kadar benzerse, ilişkiden elde ettikleri doyumun o kadar yüksek olacağı sınırlı da olsa desteklenmiştir. Üçüncü olarak, başa çıkma boyutunun uyum sağlayıcı olup olmadığına bakılmaksızın, kendileri ve partnerlerinin benzer şekillerde başa çıktıklarını algılayan bireylerin daha doyum sağlayıcı bir ilişkiye sahip oldukları bulunmuştur. Bouchard, Sabourin, Lussier, Wright ve Richer (1998) göre, erkeklerin daha fazla inkar (zorluklarla pasif

olarak başa çıkma) kullanmasına karşın, kadınların daha fazla uzaklaşma-kaçınma (zorluklarla aktif olarak başa çıkma) kullandıkları görülmüştür. Problem odaklı başa çıkmanın evlilik doyumunu olumlu olarak etkilemesine karşın, hem aktif hem pasif başa çıkma yollarının evlilik doyumunu olumsuz olarak etkilediği bulunmuştur.

Spangenberg ve Theron (1999), depresif hastaların eşleri tarafından kullanılan başa çıkma stratejileriyle, eşlerin anksiyetesi, depresyonu ve evlilik uyumsuzluğu arasındaki ilişkileri değerlendirilmiştir. Anksiyetenin eşlerde oldukça yaygın olduğu, yarısından fazlasının depresif olduğu ve yarısının evliliklerinde uyumsuzluk yaşadıkları görülmüştür. Depresyon gibi, anksiyete ve kaçınmacı başa çıkma arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Kaçınmacı başa çıkma stratejisi ve evlilik uyumu arasında negatif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu bulgular, depresif hastaların eşleri için, kaçınmacı başa çıkma stratejisinin etkisizliğini göstermektedir.

Baggley, Preece ve DeLongis (2005) üvey aile olarak yaşayan evli çiftlerin aile stresiyle başa çıkmalarında stresin içeriğini ve kişiliğin rolünü incelemişlerdir. Bunun için çiftlerin her biriyle ayrı ayrı görüşülerek geçmişe ait bilgileri alınmış ve daha sonra her birine bir haftalık periyotta günde iki kez doldurulmak üzere yapılandırılmış bir günlük gönderilmiştir. Böylece çiftlerin başa çıktıkları stresli durumlar açık uçlu sorular yoluyla değerlendirilmiştir. Stresörlerin iki türü olan evlilik çatışması ve çocuğun yanlış davranışı, üvey aile stresinin temel boyutları olarak ortaya çıkmıştır. Kişilik, beş faktör modeline dayalı olarak değerlendirilmiştir. Başa çıkmanın dokuz alt boyutu ise, problem, duygu ve ilişki olmak üzere üç ana işleve dayalı olarak incelenmiştir. Stres türünün, çeşitli başa çıkma stratejilerinin önemli bir yordayısı olduğu bulunmuştur. Evlilik çatışmasıyla başa çıkmada, katılımcıların ilişki odaklı başa çıkmayı daha çok kullandıkları görülmüştür. Bunun yanında kişiliğin de başa çıkmada önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Duygusal tutarsızlık düzeyi yüksek olan kişilerin daha çok kişilerarası geri çekilme, kaçma-kaçınma, kendini suçlama ve destek aramayı kullanırken, bu boyutun stres türüyle önemli bir etkileşimin olmadığı görülmüştür. Dışa dönüklük boyutunda yüksek puan olan kişilerin, kendini suçlama ve uzlaşmayı daha fazla kullandıkları görülmüştür. Stres türünün, dışadönüklük kişilik boyutuyla birbirini etkilediği görülmüştür. Bu

kişilerin çocuğun yanlış davranmasına karşı baş etmede ilişki odaklı başa çıkmayı kullanırken, evlilik çatışmasında ise yüzleşme, kişilerarası geri çekilme, kendini suçlamayı daha fazla kullandıkları görülmüştür. Gelişime açıklık boyutunda yüksek olan kişilerin, uzaklaşma (mesafe koyma) türü başa çıkmayı daha az kullandıkları görülmüştür. Yumuşak başlılık boyutunda yüksek olan kişilerin, kendini suçlamayı daha az kullandıkları, evlilik çatışmasında ilişki odaklı başa çıkmayı daha fazla kullanırken, çocukların yanlış davranışlarıyla başa çıkmada yüzleşmeyi daha fazla kullandıkları görülmüştür. Özdenetimlilik boyutunda yüksek puan alan kişilerin, ilişki odaklı başa çıkmayı daha fazla kullandıkları, evlilik stresiyle başa çıkmada kendini suçlamayı daha fazla kullandıkları görülmüştür. Sonuçta hem kişiliğin beş boyutunun, hem de stres türünün başa çıkma stratejilerinin önemli bir yordayıcısı olduğu görülmüştür.

2.7. Evlilik Doyumu ve Özyetkinlik Beklentileri

Özyetkinlik beklentilerinin insan davranışlarının düzenlenmesinde en önemli faktörlerden biri olduğuna inanılır. Bandura (1977,1986,1997) insan işlevselliğini etkileyen unsurların pek çoğunun merkezine özyetkinlik inançları ve algılarını yerleştirmiştir. Böylece kendilerini yetkin olarak algılayan bireylerin, hem işlerinde çaba sarfetmelerinin hem de yerine getirdikleri görev ve aktivitelerde başarılı olmalarının daha mümkün olduğunu vurgulamıştır.

Özyetkinlik inançlarının, genel performans düzeyinde olduğu gibi özel konulardaki performans, tutum ve insanın başarısında anahtar bir faktör olduğu ifade edilmektedir. Özyetkinlik inançları, belirli eylemleri gerçekleştirebilmek için, kişinin yeteneği konusundaki kişisel beklentilerine yönelik inançlarını ifade eder. Bu inançların, kişinin tercihleri, belli konulardaki performansı, kişinin gösterdiği çaba, içinde bulunduğu durumlarda gösterdiği kararlılık gibi, önemli psiko-sosyal süreçleri yordadığı varsayılır (Bandura, 1986, 1997; Lopez ve Lent, 1991). Aynı zamanda yetkinlik beklentilerinin önemi, başa çıkma girişimlerini belirlemesinden

kaynaklandığı ifade edilmektedir. Yüksek yetkinlik beklentisi olan kişilerin, ulaşmak istedikleri amaçlar, problem çözme, sebatkarlık ve yüksek düzeyde performans gösterme konusunda başarıya sahip oldukları ifade edilmektedir (Bandura 1977; 1986).

Gelişimsel yetkinlik teorisi, yetkinlikle ilgili bir çok yapıyı entegre etmekte ve özetlemektedir. Bu bakış açısı ailenin kişilik gelişiminde temel bir ortam olduğunu ve fonksiyonel olmayan kişilik eğilimleri gibi, insanların fonksiyonel olan özelliklerini de aile ortamı içinde kazandığını vurgulamaktadır. Yetkinlik, ailevi ve kültürel etkilerin sonucu ortaya çıkan sosyalleşme süreci yoluyla öğrenilir. Teorinin temel vurgusunu, ailenin kişinin kendi benliğine ve başkalarına önem yüklemeye yaptığı katkı oluşturmaktadır. Kişi, önemlilik veya önemsizlik duygusunu kendi ailesinden öğrenir. Aile içinde veya dışında başkaları ve benlik konusundaki önem duygularıyla ilgili, doğrudan veya dolaylı, sözel veya sözsüz, tutarlı veya tutarsız, olumlu ve olumsuz mesajlar, her bir aile üyesi tarafından düzenli olarak verilir. Gelişimsel yetkinlik teorisinde, sevebilme ve tartışabilme yeteneği kişilerarası ve kişileriçi yetkinliğin köşetaşını oluşturmaktadır (L' Abate,1997).

Gelişimsel yetkinlik teorisinden ortaya çıkan, evlilik yetkinlik modeli iki temel alanı içerir. İlk alan, evlilik öncesi veya evlilik ilişkisinde etkili şekilde iletişim kurabilme veya tartışabilme yeteneğini temelde içeren kişilerarası yetkinliktir. Etkili tartışma terimi, evlilikteki çatışma çözme, problem çözme ve iletişim becerilerini ifade etmektedir. İkinci alan, evlilik ilişkilerinde kişi içi yetkinlik ihtiyacını vurgulamaktadır. Kişi içi yetkinlik, iki alt boyuta ayrılmıştır. Birincisi kişisel güvenlik veya kendini sevebilme yeteneği, ikincisi başkasına yönelme veya başkasını sevebilme yeteneğidir. Kişisel güvenlik, kişinin kendilik önem duygusunu oluşturan kişi içi faktörlerin bir setidir. Kişisel güvenlik bölümü, kendilik değer algısını, olumsuz duyguyu (depresyon, anksiyete, öfke gibi) düzenleyebilme yeteneği ve güvenli bağlanma duygularını içerir. Başkasına yönelme, iyilik, adanmışlık, doğruluk, fedakarlık, affetme ve diğer evlilik erdemleri gibi başkasının önemine yönelik bir eğilim gösteren kişileriçi yetkinliğin bir setini organize eden üst düzeyde bir kavram olarak kullanılmaktadır. Bu model göz önüne alınarak yapılan çalışmada,

kişinin aile geçmişi, çatışma çözümleme ve ilişki niteliğinin evlilik yetkinliğiyle olan ilişkisi path analizi kullanılarak araştırılmıştır. Model, aile geçmişi ve evlilik yetkinliği arasındaki ilişki, evlilik yetkinliği alanları arasındaki ilişki, evlilik yetkinliği ve çatışma çözümleme davranışları arasındaki ilişki ve evlilik yetkinliği ve ilişki niteliği arasındaki ilişkileri içermektedir. 750 çiftin katıldığı çalışmada, evlilik yetkinliğini, ilişki özelliklerini ve aile yaşantısını değerlendirmek için katılımcılara 271 maddelik RELATE ölçeği uygulanmıştır. Sonuçlar, evlilik yetkinliğinin üç alanının (etkili anlaşma, başkasına yönelme ve kişisel güvenlik) gösterge değişkenleri ve olumlu aile tecrübesi arasında ilişkinin kadınlar ve erkekler için anlamlı olduğunu göstermektedir. Path ağırlıkları karşılaştırıldığında, aile yaşantısının çok daha güçlü şekilde kişisel güvenlik göstergeleriyle ilişkili olduğunu ve kadınların erkeklere göre daha fazla bundan etkilendiği bulunmuştur. Aynı zamanda başkasına yönelmenin ve etkili anlaşmanın göstergeleriyle daha az ilişkisi olduğu, kadınların erkeklere göre bundan daha fazla etkilendiği görülmektedir. Aile yaşantısı ve evlilik yetkinliği arasındaki ilişkiler birlikte düşünüldüğünde, aile yaşamının temelde gelişimin kişi içi alanlarını etkilediği ve bu durumda sırasıyla kişilerarası alanları etkilediği görülmektedir. Evlilik yetkinliğinin üç alanının (etkili anlaşma, başkasına yönelme ve kişisel güvenlik) negatif ve önemli düzeyde olumsuz çatışma davranışlarıyla ilgili olduğu görülmüştür. Başkasına yönelmenin, olumsuz çatışma davranışıyla orta düzeyde bir ilişkisi olduğu bulunmasına karşı, etkili anlaşmanın katılımcıların her ikisinin yetkinlik algıları için olumsuz çatışmayla çok daha güçlü bir ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur. Bu bulgular kişi içi ve kişiler arası yetkinliklerinin çift çatışmasında önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Evlilik yetkinliğinin üç alanının (etkili anlaşma, başkasına yönelme ve kişisel güvenlik) ilişki niteliği üzerinde doğrudan ve dolaylı olarak olumsuz çatışma davranışı yoluyla önemli düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur. Erkekler için ilişki niteliğinin en güçlü yordayıcısının, eşinin olumsuz çatışma davranışını kullanması, etkili anlaşma ve kendilerinin olumsuz anlaşması olduğu bulunmuştur. Kadınlar için, ilişki niteliğinin en güçlü yordayıcılarının, eşlerinin başkalarına yönelmesi, iyi anlaşmaları ve kendilerinin iyi anlaşmaları olduğu bulunmuştur (Carroll, Badger ve Yang, 2006).

Düşük özyetkinlik beklentilerinin, inkar ve kendini suçlama gibi duygu odaklı başa çıkma stratejilerinin kullanımıyla (Terry, 1994) ve özyetkinlik beklentisinin yakın ilişki doyumuyla (Bradbury, 1989; Lopez ve Lent, 1991; Dostal ve Langhinrichsen-Rohling, 1997; Thomas, 1998) ilgili olduğu görülmektedir. Bireyin aile geçmişindeki tecrübelerinin, şu andaki ve gelecekteki evlilik yetkinliği ve ilişki niteliğinin önemli bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur (Conger, Cui, Bryant ve Elder, 2000).

Özyetkinlik, eşlerin anlaşma sürecine getirdikleri kendilik inancını etkilemekte ve doyurucu sonuçlara ulaşabilme çabalarındaki devamlılığa katkıda bulunmaktadır. Evlilikteki özyetkinlik, Bandura (1986) tarafından sosyal bilişsel teorisine kapsamında, başarılı bir evlilik ilişkisi geliştirmek ve devam ettirmek için gerekli davranışları gerçekleştirebilme yeteneğine sahip olma inancı olarak tanımlanmaktadır. Fincham ve Bradbury (1989), evlilik doyumunda yetkinlik beklentilerinin ve yüklemelerin önemini incelemişlerdir. 105 çiftin katıldığı çalışmada, yetkinlik beklentileri ve yüklemelerin evlilik doyumuyla ilişkisinin olduğu ve yüklemelerin de yetkinlik beklentileriyle ilgili olduğunu göstermiştir. Kadınların yetkinlik beklentilerinin daha sonraki evlilik doyumunu yordadığı görülürken, erkekler için böyle bir sonuç elde edilememiştir. Başka bir çalışmada ilişkilerinde anlaşmazlık yaşadığını ifade eden 56 düşük sosyo-ekonomik statülü Afrikalı-Amerikalı kadının eşleriyle olan ilişkilerindeki istismarla nasıl başa çıktıkları incelenmiştir. İlişkideki yüksek özyetkinlik düzeyinin başa çıkmayla olan ilişkisine bakılmıştır.

Nedensel yüklemelerin ve yetkinlik beklentilerinin çatışma durumlarındaki davranış ve tutumları etkilediği ifade edilmektedir. Yüksek ilişki yetkinliğinin, evlilikteki çatışma çözümlemeyle ilgili olduğu ve düşük ilişki yetkinliğinin etkisiz çatışma çözümlemeyle ilgili olduğu belirtilmektedir. İlişki yetkinliğinin, çift veya ailelerin kişiler arası çatışmaların üstesinden gelebildikleri durumları içerdiği vurgulanmaktadır (Doherty 1981a, 1981b). İlişkideki özyetkinlik düzeyinin yüksek olmasının, ilişki doyumu (Bradbury, 1989; Lopez ve Lent, 1991) ve evlilik doyumuyla pozitif olarak ilgili olduğu (Arias, Lyons ve Street, 1997; Dostal ve

Langhinrichsen-Rohling, 1997) görülmektedir. Lam'a (1998) göre yüksek yetkinlik düzeyine sahip olan kişilerin daha az tükenmişlik yaşadıkları, daha fazla problem odaklı başa çıkma yaklaşımını kullandıkları, eşleriyle olan ilişkilerindeki çatışma durumlarında fiziksel ve sözel istismarı daha az yaşadıkları bulunmuştur.

Çalışmalara bakıldığında, evlilikteki zorlukların üstesinden gelme konusunda eşlerin yetkinlik beklentilerinin stresle başa çıkma tarzlarını ve evlilik doyumlarını etkilediği ortaya konulmuştur.

2.8. Evlilik Doyumu ve Beş Faktör Kişilik Özelliği

Beş faktör modelinin en önemli iddialarından birisi, kişilik boyutları için bir sınıflama sistemi oluşturabilmek ve böylece alanda çok dağınık bir görünüm sergileyen kişilik araştırmaları arasında bir bağlantı kurmaya olanak sağlamaktır. Birçok araştırmacı modelin çeşitli psikolojik yapı ve kavramlarla ilişkisini kurma yolunda çaba göstermektedirler (Somer, Korkmaz ve Tatar, 2004).

Bu konudaki çalışmalar gözden geçirildiğinde, McCrae ve Costa (1985) Norman'ın önerdiği sınıflamanın yeterliğini incelemek için yaptıkları çalışma sonucunda, bu boyutu, analitik, karmaşık, meraklı, yaratıcı, bağımsız, liberal, geleneksel olmayan, orijinal, hayal gücü kuvvetli, ilgileri geniş, cesur, değişikliği seven, artistik, doğal, açık fikirli gibi özellikleri içeren gelişime açıklık boyutu olarak ifade etmiştir. McCrae ve Costa (1987), duygusal tutasızlık boyutunda yüksek kişilerin, daha sıklıkla karmaşık duygularla uğraşmak zorunda olduklarından, daha çok kuruntulu düşünceler ve düşmanca tepkiler gibi uygun olmayan başa çıkma mekanizmalarına başvurabildiklerini ifade etmektedirler. Bu kişiler, yaşadıkları olumsuz duygularla uygunluk gösteren, kendini suçlama türünden düşüncelere daha sık kapılmaktadırlar. Duygusal tutarsızlık boyutunun yalnızca olumsuz duyguları

değil, aynı zamanda bunlara eşlik eden, karmaşık düşünce ve davranışları da kapsadığını belirtmektedirler.

McCrae ve Costa (1988), yumuşak başlılık boyutunda yüksek olan kişilerin başkalarını seven, verici olan, sosyal ilgisi olan insanlar olduğunu ifade etmektedirler. Costa, McCrae ve Dye (1991) yumuşak başlılığın kişilerarası ilişkilerde temel bir boyut olduğu ve ilişkilerin niteliği ile bağlantılı olduğuna dikkat çekmektedirler. Yumuşak başlılığın, kişilerarası ilişkilerde etkili olmasının yanısıra, kişinin kendilik-algısını etkilediği belirtilmekte ve bu faktörü, güven, dürüstlük, elseverlik, uyma/itaat, alçak gönüllük ve merhametlilik alt boyutları ile tanımlamaktadırlar.

Costa, McCrae ve Dye (1991), kişiliğin bir yönü olarak öz denetim boyutunun, hem hareket hem de odaklaşmayı içerdiğinden ilerletici ve ketleyici yönlerini bir arada içerdiği ifade edilmiştir. Özdenetim boyutunun ilerletici yönü, başarı ihtiyacı ve çalışma kararlılığında görülürken, ketleyici yönü ise ahlaki titizlik ve tedbirlilik özelliklerinde ortaya çıkmaktadır. Yeterlilik, düzen, görevşinaslık, başarı çabası, öz-disiplin ve tedbirlilik alt boyutlarının bu boyutu temsil edeceği ifade edilmiştir. Duygusal tutarsızlık, çeşitli araştırmalarda endişeli, güvensiz, kendisiyle uğraşan, sinirli, kaygılı gibi terimlerde tanımını bulan bir boyut olarak ortaya çıkmaktadır. Bu boyutun, normal gruptaki kişiliği anlamak açısından da büyük önem taşıdığı, bu boyutun somatik şikayetler, psikolojik olarak iyi hissetme, çeşitli başa çıkma mekanizmaları ve stresin algılanmasıyla yakından ilgili olduğuna dikkat çekmektedirler.

Bu çalışmalar bağlamında evlilik ilişkisi ve kişilik faktörleri arasındaki ilişkinin incelendiği çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Kelly ve Conley (1987) evlilik doyumu ve kararlılığının kocadaki duygusal tutarsızlık ile tepki kontrolü ve kadındaki duygusal tutarsızlıkla ilgili olduğu bulunmuştur. Minnesota Çok Yönlü Kişilik ölçeği kullanılarak 81 evli çift üzerinde yapılan çalışmada, eşlerin kişilik

yönünden uyumlarının evlilik doyumunun önemli bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur (Richard, Wakefield ve Lewak, 1990).

Russell ve Wells (1994) evlilik niteliği üzerine kişiliğin etkisini 94 çiftin katıldığı bir çalışmada incelemiştir. Cinsiyetin göz önüne alınmadığı çalışmada, evlilik niteliğinin eşin duygusal tutarsızlığından olumsuz olarak etkilendiği bulunmuştur. Fakat her bir eşin evlilik niteliği üzerindeki en güçlü etkinin diğer eşin evlilik niteliği olduğu bulunmuştur. Bouchard, Lussier ve Sabourin (1999) 446 çiftin katıldığı çalışmada kişiliğin beş faktör modeli ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Duygusal tutarsızlığın, hem kadınlar hem de erkekler için evlilik uyumunun önemli bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Yumuşak başlılık, gelişime açıklık, dışadönüklük ve özdenetim kişilik boyutlarının da evlilik uyumunun yordanmasına katkıda bulunduğu görülmüştür. Nemecek ve Olson (1999), eşlerin kişilikleri arasındaki benzerliğin evlilik uyumu ile olan ilişkisini incelemişlerdir. Evli çiftlerle yapılan çalışmada, özdenetim, yumuşak başlılık ve duygusal tutarsızlık boyutundaki eş benzerliğinin evlilik uyumuyla ilgili olduğu görülmüştür. Özdenetim boyutu hariç, benzerliğin uyumla ilgili olan diğer iki boyutunun (yumuşak başlılık ve duygusal tutarsızlık) kadın ve erkekler için farklılaştığı belirlenmiştir.

Fitzpatrick (2001) eşlerin kişilik özelliklerindeki benzerlik ile evlilik doyumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Özellikle gelişime açıklık ve yumuşak başlılıktaki benzerliğin her iki cinsiyette de evlilik uyumuyla güçlü bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Öz denetimlilik boyutundaki benzerlik, erkekler için evlilik doyumunu yordarken, duygusal tutarsızlıktaki benzerliğin ise kadınlar için evlilik doyumunu yordadığı bulunmuştur.

Beş faktör kişilik özelliğine dayalı olarak, cinsiyet farklılıklarının ilişkilerdeki uyumu pekiştirdiği bulunmuştur. Yumuşak başlılığı düşük, duygusal tutarsızlık düzeyi yüksek olan erkeklerin, çok fazla tepkisel hareket ettikleri ve evlilikte yaşanan gerginlikte yüksek bir riske sahip oldukları görülmüştür. Erkekteki duygusal tutarsızlığın evlilik uyumunun güçlü bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur.

Erkeklerle ilgili gerginliklerin en önemli yordayıcılarının, yumuşak başlılığı düşük olan kadınlar olduğu belirlenmiştir. Kadınların evlilik doyumlarının, erkeklerden daha fazla duygusal tutarsızlığa duyarlı olduğu bulunmuştur. Genel evlilik doyumunun, duygusal tutarsızlık, gelişime açıklık ve özdenetim özellikleriyle ilgili olduğu belirtilmiştir (Buss, 1991). Bir başka çalışma evli, nişanlı ve flört eden çiftlerin evlilik ve ilişki doyumu üzerinde kişiliğin etkisini incelemiştir. Kişilik özellikleri Beş Faktör Kişilik Envanteri ve evlilik/ilişki doyumu Çift Uyum Ölçeği ve Kansas Evlilik Doyumu Ölçeği kullanılarak değerlendirilmiştir. Yumuşak başlılıkla, ilişki ve evlilik doyumu arasında olumlu ve önemli bir ilişki bulunmuştur. Gelişime açıklık ile ilişki doyumu arasında olumlu ve önemli bir ilişki bulunurken, duygusal tutarsızlık boyutuyla evlilik ve ilişki doyumu arasında negatif ve anlamlı bir ilişki elde edilmiştir (Zoby, 2005).

Çalışmalar, kişilik özelliklerinden duygusal tutarsızlığın evlilik doyumu üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koyarken, yumuşak başlılık, gelişime açıklık ve özdenetim boyutlarının evlilik doyumunu olumlu olarak etkilediğini ifade etmektedir.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölüm, evlilik doyumunun açıklanmasına yönelik araştırma modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin analizi ve yapısal eşitlik modeline ilişkin bilgileri içermektedir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma, evli bireylerin evlilik doyumlarıyla ilişkili kişilik, psikolojik belirtiler, stresle başa çıkma, evlilikte özyetkinlik ve evliliğe hazıroluş değişkenlerinin yordama güçlerinin araştırıldığı nedensel karşılaştırmalı bir çalışmadır. Araştırmada, bu niteliklerin evlilik doyumuna olan etkilerinin gösterildiği bir model geliştirilip, bu model test edilmiştir.

3.2. Araştırma Grubu

Araştırma grubunu, çalışmaya katılmayı kabul eden lise ve üstü eğitim düzeyine sahip evli bireyler oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında kullanılan veri toplama araçları evli 1100 bireye uygulanmıştır. Veri analizleri öncesi katılımcıların veri toplama araçlarına verdikleri yanıtlar gözden geçirilmiştir. Bu inceleme sonucunda, ölçek maddelerinin çoğunu boş bırakan ya da merkeze kayma hatalarının gözlemlendiği 76 kişi, gözlem veri setinden çıkarılmıştır. Böylelikle araştırma 1024 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin demografik özellikleri Tablo-1’de özetlenmiştir.

Tablo 1- Evli Bireylerin Demografik Özellikleri

Değişken		N	%	$\bar{\chi}$	Ss
Cinsiyet	Erkek	404	39.5		
	Kadın	620	60.5		
Yaş				36.6	7.8
Eğitim Düzeyi	Lise	164	16		
	Ön lisans	149	14.6		
	Üniversite	592	57.8		
	Lisansüstü	119	11.6		
Evlilik Süresi (yıl)				11.7	8.4
Çocuk Sayısı				1.5	1.2

Tablo 1’de görüldüğü gibi, çalışmaya katılanların %39.5’i erkek, % 60.5’i kadındır. Yaş ortalamaları 36.6’dır. Eğitim düzeyleri, % 16’sı lise mezunu, % 72.4’ü önlisans-üniversite mezunu, % 11.6’sı ise lisans üstü mezunudur. Evlilik süresi ortalama 11.7 ve çocuk sayısı ortalama 1.5’dir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları şunlardır:

- 1. Kişisel Bilgi Formu**
- 2. Çift Uyum Ölçeği (ÇUÖ)**
- 3. Kısa Semptom Envanteri (KSE)**
- 4. Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu**
- 5. Stesle Başačkma Tutumları Envanteri (SBTE)**
- 6. Evlilikte Özyetkinlik Ölçeği (EVÖZYET)**
- 7. Evlilikte Benzerlik Ölçeği (EBÖ)**
- 8. Kök Aileyle İlişkiler Ölçeği (KAİÖ)**

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu yaş, evlilik yaşı, evlilik süresi, çocuk sayısını içeren açık uçlu sorular ve eğitim düzeyi, cinsiyet, aile ve arkadaşın evliliği onaylaması, evlenme konusunda yaşanan içsel baskıyı içeren kapalı uçlu sorulardan oluşmaktadır.

3.3.2. Çift Uyum Ölçeği (ÇUÖ)

Çift Uyum Ölçeği (ÇUÖ), Spanier (1976) tarafından geliştirilmiş ve Türkçe'ye uyarlaması Fışiloğlu ve Demir (2000) tarafından yapılmıştır. Ölçek, evli veya birlikte yaşayan çiftlerin ilişki niteliğini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş 32 maddeden oluşan, 5, 6 ve 7'li likert tipi bir ölçektir. İki madde “evet”, “hayır” şeklinde cevaplandırılmaktadır. Maddelerin çoğunda 6'lı likert kullanılmıştır. Bunlar 0-5 arasında puanlanmaktadır. Ölçek çift anlaşması (dyadic consensus) 13 madde, çift doyumu (dyadic satisfaction) 10 madde, sevgi gösterme (affectional expression) 4 madde ve çiftlerin bağlılığı (dyadic cohesion) 5 maddeden oluşan alt ölçekleri içermektedir. Çift uyum ölçeği, doğrudan ifadeler ile tersten puanlanması gereken ifadelerden oluşmaktadır. Toplam puan bütün maddelerin toplamından oluşmakta ve 0-151 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan puanların yüksekliği ilişkiden elde edilen doyumun arttığını, puanların düşüklüğü ise doyumun azaldığını göstermektedir. Alt boyutlardan elde edilen puanlar kullanılabilmesine rağmen, genelde çift ilişkisinin niteliğini değerlendirmek için elde edilen toplam puan kullanılmaktadır.

Ölçeğin yapı geçerliği için, temel bileşenler analizi kullanılmıştır. Toplam varyansın % 45.5'ini açıklayan beş faktörlü (çift anlaşması, çift doyumu, sevgi gösterme ve çiftlerin bağlılığı) bir yapı ortaya çıkmıştır. Benzer ölçekler geçerliliği için, Locke ve Wallace Evlilik Uyum Ölçeği uygulanmış ve iki ölçek puanları arasındaki korelasyon katsayısı .82 ($p < .05$) olarak bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlılığı .92 olarak bulunmuştur. Alt boyutlar için ölçeğin iç tutarlılığı çift anlaşması için .75, çift doyumu için .83, sevgi gösterme .80 ve çiftlerin bağlılığı .75 olarak bulunmuştur.

Testi ikiye bölme yöntemi ile elde edilen Spearman-Brown korelasyon katsayısı ise .86 olarak bulunmuştur (Fıfıloğlu ve Demir, 2000).

3.3.3. Kısa Semptom Envanteri (KSE)

Kısa Semptom Envanteri, Derogatis (1992) tarafından geliştirilmiştir. Kısa Semptom Envanteri, SCL ile yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkan, SCL-90-R'nin kısa formudur. SCL 90-R'nin 9 faktörüne dağılmış olan 90 madde arasından, her faktörde en yüksek yükü almış toplam 53 madde seçilmiş ve 5-10 dakika da uygulanabilen, benzer yapıda kısa bir ölçek elde edilmiştir. Çeşitli psikolojik belirtileri taramak amacıyla ergen ve yetişkinlere uygulanır. 53 maddeden oluşan, 0-4 arası puanlanan, Likert tipi bir ölçektir. Verilen cevaplara 0 ile 4 arasında değişen puanlar verilir. Puan ranjı 0-212'dir. Ölçekten alınan toplam puanların yüksekliği bireyin semptomlarının sıklığını gösterir. Türk toplumuna uyarlaması Şahin ve Durak (1994) tarafından yapılmıştır.

İç tutarlık katsayısı üç ayrı çalışmada ölçeğin toplam puandan elde edilen Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları .96 ve .95, alt ölçekler için elde edilen katsayılar ise .55 ile .86 arasında değişmektedir. Ölçüt bağıntılı geçerlik üç ayrı çalışma sonucunda, alt ölçeklerinin ve üç global indeks puanlarının Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ile -.14 ve -.34 arasında, Boyun Eğicilik Ölçeği ile .16 ve .42 arasında, Strese Yatkınlık Ölçeği ile .24 ve .36 arasında, UCLA-Yalnızlık Ölçeği ile .13 ve .36 arasında, Offer Yalnızlık Ölçeği ile -.34 ve -.57 arasında, Beck Depresyon Envanteri ile ise .34 ve .70 arasında değişen korelasyonlar gösterdiği belirlenmiştir. Yapı geçerliği, ölçeğin madde geçerliğini belirleyebilmek amacıyla örneklem, Strese Yatkınlık Ölçeği'nden alınan puanlara göre "Strese yatkın" ve "Strese yatkın olmayan" şeklinde uç gruplara ayrılmış ve 53 maddenin yalnızca üç maddesinin ayırcılığının istatistik anlamlılık düzeyine ulaşamadığı görülmüştür. Ölçeğin toplam puanı üzerinden yapılan analiz sonucunda ise ölçeğin bu iki uç grubu anlamlı düzeyde ayırdedebildiği bulunmuştur. Yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin

Anksiyete, Depresyon, Olumsuz benlik, Somatizasyon, Hostilite olmak üzere beş faktörden oluştuğu bulunmuştur (Savaşır ve Şahin, 1997).

3.3.4. Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu

Beş faktör kişilik envanteri kısa formu Tatar (2005) tarafından geliştirilmiştir. Uzun formu 220 maddeden ve 17 alt boyuttan oluşan ölçeğin kısa formu, 85 maddeden oluşan, 5 alt boyutu olan 5'li likert tipi bir ölçektir. Kişinin kendini nasıl gördüğüne göre, Tamamen Uygun (TU), Biraz Uygun (BU), Kararsız (?), Pek Uygun Değil (PUD), Hiç Uygun Değil (HUD) seçeneklerden birini işaretlemesi istenmektedir.

Ölçeğin her bir boyutu için yapılan çapraz geçerlik çalışmasında dışadönüklük boyutunda yer alan 14 madde kendi faktörleri ile .33 ve .70 arasında korelasyon göstermiştir. Dışadönüklük faktörü 14 maddesiyle tüm grupta .82 güvenirlik göstermiştir. Dışadönüklük faktörünün norm gruplarında da tüm grupta olduğu gibi yüksek güvenirlik verdiği ve öğrenci grubunda .81, yetişkin grubunda .84, kadın grubunda .83 ve erkek grubunda .81 olduğu gözlenmiştir. Dışadönüklük faktörünün maddelerinin dört norm grubunda ayırt edicilik değerleri şu şekildedir. Yetişkin grubunun değeri .295 ile 1.853 arasında değişmektedir. Öğrenci grubunun parametrisi değeri .363 ve 2.466 arasında değişmektedir. Kadın grubu için .330 ile 2.592 arasında değişmektedir. Erkek grubunda .469 ile 2.017 arasında elde edilmiştir. Yumuşak başlılık boyutundaki çapraz geçerlik çalışmasında bu boyutta yer alan 16 madde kendi faktörleri ile .30 ile .62 arasında korelasyon göstermiştir. Yumuşak başlılık faktörü 16 maddesiyle tüm grupta .82 güvenirlik göstermiştir. Yumuşak başlılık faktörünün norm gruplarında da tüm grupta olduğu gibi yüksek güvenirlik verdiği ve öğrenci grubunda .79, yetişkin grubunda .85, kadın grubunda .81 ve erkek grubunda .82 olduğu gözlenmiştir. Yumuşak başlılık faktörünün maddelerinin dört norm grubunda ayırt edicilik değerleri şu şekildedir. Yetişkin grubunun değeri .423 ile 1.656 arasında değişmektedir. Öğrenci grubunun parametrisi değeri .490 ve 2.432 arasında değişmektedir. Kadın grubu için .535 ile 2.639 arasında değişmektedir.

Erkek grubunda .511 ile 1.859 arasında elde edilmiştir. Çapraz geçerlik çalışması özdenetim boyutunda yer alan 17 madde kendi faktörleri ile .29 ve .67 arasında korelasyon göstermiştir. Dışadönüklük faktörü tüm grupta .85 güvenirlik göstermiştir. Özdenetim faktörünün norm gruplarında da tüm grupta olduğu gibi yüksek güvenirlik verdiği ve öğrenci grubunda .79, yetişkin grubunda .87, kadın grubunda .84 ve erkek grubunda .85 olduğu gözlenmiştir. Özdenetim faktörünün maddelerinin dört norm grubunda ayırt edicilik değerleri şu şekildedir. Yetişkin grubunun değeri .106 ile 2.048 arasında değişmektedir. Öğrenci grubunun parametrik değeri .273 ve 2.086 arasında değişmektedir. Kadın grubu için .570 ile 2.121 arasında değişmektedir. Erkek grubunda .461 ile 2.017 arasında elde edilmiştir.

Çapraz geçerlik çalışması Gelişime açıklık boyutunda yer alan 14 madde kendi faktörleri ile .44 ve .57 arasında korelasyon göstermiştir. Gelişime açıklık faktörü tüm grupta .79 güvenirlik göstermiştir. Gelişime açıklık faktörünün norm gruplarında da tüm grupta olduğu gibi yüksek güvenirlik verdiği ve öğrenci grubunda .74, yetişkin grubunda .83, kadın grubunda .78 ve erkek grubunda .77 olduğu gözlenmiştir. Gelişime açıklık faktörünün maddelerinin dört norm grubunda ayırt edicilik değerleri şu şekildedir. Yetişkin grubunun değeri .592 ile 1.437 arasında değişmektedir. Öğrenci grubunun parametrik değeri .592 ve 1.437 arasında değişmektedir. Kadın grubu için .477 ile 1.451 arasında değişmektedir. Erkek grubunda .624 ile 1.644 arasında elde edilmiştir.

Çapraz geçerlik çalışması Sosyal istenirlik boyutunda yer alan 6 madde vardır. Sosyal istenirlik faktörü tüm grupta .60 güvenirlik göstermiştir. Sosyal istenirlik faktörünün norm gruplarında güvenirlik katsayısı öğrenci grubunda .53, yetişkin grubunda .67, kadın grubunda .58 ve erkek grubunda .61 olduğu gözlenmiştir. Duygusal tutarsızlık faktörünün maddelerinin dört norm grubunda ayırt edicilik değerleri şu şekildedir. Yetişkin grubunun değeri .898 ile 1.917 arasında değişmektedir. Öğrenci grubunun parametrik değeri .887 ve 1.818 arasında değişmektedir. Kadın grubu için .897 ile 2.004 arasında değişmektedir. Erkek grubunda 1.042 ile 1.89 arasında elde edilmiştir. Ölçüt bağıntılı geçerlilik çalışmasında, dışadönüklük faktörünün kısa ve uzun formlarının dış kriterleri ile

gösterdikleri korelasyon düzeyleri arasındaki uyum .97'dir. yumuşak başlılık faktörünün uzun ve kısa formlarının dış kriterlerle gösterdikleri ilişkinin benzerlik düzeyi .89, öz denetim faktörünün uzun ve kısa formlarının dış kriterlerle gösterdikleri ilişkinin benzerlik düzeyi .87, duygusal tutarsızlık faktörünün uzun ve kısa formlarının dış kriterlerle gösterdikleri ilişkinin benzerlik düzeyi 1.00, gelişime açıklık faktörünün uzun ve kısa formlarının dış kriterlerle gösterdikleri ilişkinin benzerlik düzeyi .94 olarak tespit edilmiştir.

3.3.5. Stresle Başa Çıkma Tutumları Envanteri (SBTE)

Orijinali Özbay (1993) tarafından Amerika Birleşik Devletlerinde üniversitede öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilere yönelik geliştirilmiş olan stresle başa çıkma yolları ölçeğinin Türkçe uyarlaması Özbay ve Şahin (1997) tarafından yapılmıştır. Farklı stres durumlarındaki bireylerin başa çıkma çabalarını ölçmeye yönelik olarak geliştirilen ölçek 43 maddeden oluşan 5'li likert tipi bir ölçektir. Verilen cevaplara 1 ile 5 arasında değişen puanlar verilmektedir. (1)Hiçbir zaman, (2)Arasıra, (3)Bazen, (4)Sık sık, (5)Genellikle/Her zaman şeklinde işaretlenmektedir. Ölçek aktif planlama 10 madde, dış yardım arama 9 madde, dine sığınma 6 madde, kaçma-soyutlama (duygusal-eylemsel) 7 madde, kaçma soyutlama (biyo-kimyasal) 4 madde ve kabul-bilişsel yeniden yapılanma 7 maddeden oluşan alt ölçekleri içermektedir.

Ölçeğin yapı geçerliği için faktör analizi yapılmıştır. Toplam varyansın %50.2'sini açıklayan altı faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Şahin ve Durak (1995), tarafından Türkçe'ye uyarlanan stresle başa çıkma tarzları ölçeği ölçüt olarak alınmıştır. Her iki ölçekten elde edilen veriler arasında Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu ile ilişkiye bakılmıştır. Yapılan analizler hem genel hem alt ölçekler açısından incelenmiştir. SBTE ile SBTÖ arasında genel olarak .54 ($p<.001$) düzeyinde bir ilişki bulunmuştur. Diğer taraftan SBTE ile kriter ölçek alt testleri arasında orta düzeyde korelasyonlara rastlanmıştır, bu korelasyon katsayıları .26 ile .30 arasında değişmektedir. Benzer alt ölçekler açısından bakıldığında teorik olarak,

Kendine Güvenli Yaklaşım ile Aktif Planlama ($r=.56$, $p<.001$), İyimser Yaklaşım ile Kabul/Bilişsel Yeniden Yapılandırma ($r=.24$, $p<.001$), Boyun Eğici Yaklaşım ile Dinsel Sığınma ($r=.34$, $p<.001$), Sosyal Desteğe Başvurma ile Dış Yardım Arama ($r=.29$, $p<.001$), Çaresiz Yaklaşım ile Kaçma/Duygusal-Eylemsel ($r=.40$, $p<.001$) ve Kaçma/Biyokimyasal ($r=.17$, $p<.05$) arasında manidar ilişkilerin ortaya çıktığı görülmektedir. Ölçeğin güvenirlik hesapları Cronbach Alfa iç tutarlılık yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Genel güvenirlik katsayısı .81 olarak hesaplanırken, alt boyutlardan aktif planlama (AKPLAN) için .75, Dış Yardım (DIŞYAR) için .81, Dine Sığınma (DİN SIĞ) için .89, Kaçma Soyutlanma-Duygusal (KAÇMA/A) için .62, Kaçma Soyutlanma-Kimyasal (KAÇMA/B) için .56 ve Kabul-Bilişsel Yeniden Yapılandırma (KAB/BYY) için ise .56 olarak bulunmuştur.

3.3.6. Evlilikte Özyetkinlik Ölçeği (EVÖZYET)

Evli bireylerin başarılı bir evlilik ilişkisi geliştirmek ve devam ettirmek için, gerekli davranışları gerçekleştirebilme yeteneğine sahip olma inançlarını belirlemeye yönelik Evlilikte Özyetkinlik Ölçeği (EVÖZYET) Özbay ve Güngör Cihan (2006) tarafından geliştirilmiştir. Evlilikte Özyetkinlik Ölçeği 33 maddeden oluşan likert tipi bir ölçektir. Her bir madde 1 ile 5 arasında değişen 5 basamaklı bir ölçek (1= hiçbir zaman, 2= nadiren, 3=ara sıra, 4=sık sık, 5=her zaman) üzerinden puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 33, en yüksek puan 165’dir. Puanın yüksek olması bireyin evlilik ilişkisindeki özyetkinlik düzeyinin yüksek olduğu şeklinde değerlendirilmektedir. “Eşle ilişki” ve “Yakın çevreyle ilişki” alt boyutlarından oluşmaktadır.

Ölçeğin yapı geçerliği için faktör analizi yapılmıştır. Birinci faktör yükü .49 ile .89 arasında değişen ondokuz maddeden oluşmaktadır. İkinci faktör yükü .54 ile .98 arasında değişen ondört maddeden oluşmaktadır. Tüm faktörler toplam varyansın % 54.45’ini açıklamaktadır. Birinci faktör toplam varyansın % 44.95’ini açıklamakta olup, eşle ilişkileri yansıtan ifadelerden oluşmaktadır ve “Eşle İlişki” olarak adlandırılmıştır. İkinci faktör toplam varyansın % 9.50’sini açıklamakta olup, aile

dışındaki kişilerle ilişkileri yansıtan ifadelerden oluşmaktadır ve “Yakın Çevreyle İlişki” olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin benzer ölçekler geçerliğini test etmek amacıyla, evli bireylerin Evlilikte Özyetkinlik Ölçeği puanlarıyla, Çift Uyum Ölçeğinden (Fıfıloğlu ve Demir, 2000) aldıkları puanlar arasında hesaplanan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı .66 $p < .01$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin 33 maddesine ilişkin güvenirliği için, cronbach alfa iç tutarlık katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin madde-toplam korelasyonları .52 ile .77 arasında değişmektedir. “Eşle İlişki” alt boyutu için iç tutarlık katsayısı .96’dır. “Yakın Çevreyle İlişki” alt boyutu için iç tutarlık katsayısı .94 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geneli için Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .96’dır (Özbay ve Güngör Cihan, 2006).

3.3.7. Evlilikte Benzerlik Ölçeği (EBÖ)

Evli bireylerin evlenmeden önce eşleriyle olan benzerliklerini belirlemek amacıyla geliştirilen Evlilikte Benzerlik Ölçeği (EBÖ), en az lise ve üstü eğitim düzeyine sahip, çalışmaya katılmayı kabul eden 248’i kadın, 188’i erkek toplam 436 evli bireyden elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir. EBÖ, 9 maddeden oluşan bir ölçektir. Ölçek, Evet () Hayır () biçiminde düzenlenmiş olup, Evet “1”, Hayır “0” olarak puanlanmaktadır. Ölçek maddelerinin tümünden alınabilecek toplam puan 9’dur. Ölçekten alınan puan arttıkça evli bireylerin benzerlik düzeyinin de arttığı düşünülmektedir. Ölçek lise ve üstü eğitim düzeyine sahip evli bireylere uygulanabilir.

Ölçeğin Geliştirilmesiyle İlgili Çalışmalar

Evlilikte Benzerlik Ölçeği’nin (EBÖ) geliştirilmesi amaçlandığında, ilk olarak ilgili literatür taranmış, bu amaçla geliştirilmiş ölçekler, bu ölçeklerin kullanıldığı araştırmalar (Coombs, 1961; Medling ve McCarrey, 1981; Cate ve Lloyd 1992; Larson ve Holman, 1994; Larson, 2000) hakkında bilgi toplanmıştır. Eş seçimini açıklayan benzerlik kuramına göre bireyler, nitelikleri bakımından birbirlerine benzer olup olmadıkları temelinde eşlerini seçmektedirler. Hem evlilik öncesi hem de evli çiftlerdeki tutum, değer ve inançlardaki benzerliğin öneminden

bahsedilmektedir (Cate ve Lloyd, 1992). Benzer değerlere sahip olmanın bireyleri ruhsal ve psikolojik olarak birbirlerine daha da yaklaşmalarını sağlayacağı ve benzer değerlere sahip kişilerin birbirlerini seçme eğiliminde olacakları ifade edilmektedir. Örneğin, dini değerler bir kişi için önemliyse, aynı dini değerleri paylaşan birisiyle evlenmek isteyecektir. Bireylerin bu değer sistemlerinin bilinçli veya bilinçsiz olarak eş seçimini de belirleyeceği ifade edilmektedir (Coombs, 1961).

Aynı şekilde Larson (2000), evlilikteki benzerliğin öneminden bahsetmiş ve bunun daha sonraki evlilik doyumunun en önemli yordayıcısı olduğunu ifade etmiştir. Cinsiyet rol beklentilerinin, evlendikten sonra kadının kariyerine nasıl ve ne şekilde devam edeceğinin, aile planlaması, çocukların bakımının nasıl üstlenileceği, parasal yönetim, birlikte ve ayrı nasıl zaman geçirileceği ve dini inançların nasıl yaşanacağını önemine değinmiş ve çiftlerin evlenmeden önce bu hususlarda ne kadar anlaşılabildikleri ve benzer özelliklere sahip oldukları üzerinde durulması gerektiğini vurgulamıştır.

Ölçeğin geliştirilmesi aşamasında, Larson'ın (2000) eş benzerliğiyle ilgili ortaya koyduğu açıklamalardan, Holman, Busby ve Larson (2001) tarafından geliştirilen PREP-M (Preparation for Marriage) anketindeki eş benzerliğine ilişkin maddelerden yararlanılmıştır. Aynı zamanda Türk kültürünün özellikleri de dikkate alınarak “Evlendikten sonra nerede oturulacağı” ve “Evlilik töreninin nasıl yapılacağı” şeklinde iki madde eklenerek, 11 maddelik ölçek formu oluşturulmuştur. Bu formdaki maddelerin ifadelerinin anlaşılıp anlaşılmadığı konusunda lise ve üstü eğitim düzeyine sahip 13 evli bireyin görüşleri alınmış ve anlamakta güçlük çektikleri ifadeler düzeltilerek, ölçeğe son şekli verilmiş ve uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Evlilikte Benzerlik Ölçek formu, okul, dersane, hastane, vakıf, dernek, sendika ve çeşitli iş yerlerinde çalışan lise ve üstü eğitime sahip evli bireylere uygulanmıştır. Ölçek, hem araştırmacı hem de araştırmacıya yardımcı kişilerin işbirliği sağlanarak uygulanmıştır. Bireyler ölçekleri isim yazmadan doldurmuş ve

gizliliğin koruması için ölçekle birlikte verilen zarflara koyarak kapalı halde teslim etmişlerdir.

Verilerin analizi aşamasında öncelikle, veri seti gözden geçirilmiş ve eksik değerlere rastlanmıştır. Analiz sonuçları eksik değerlerin tümüyle rastgele olduklarını göstermiş (Little's MCAR test: $X^2=51,801$, $sd= 59$, $p= .736$) ve veri kaybını önlemek amacıyla 16 eksik değer için E-M algoritmasına dayalı atama yapılmıştır. Bu işlemi takiben, ölçek maddelerinin her birinde (univariate) ve birleşimlerinde (multivariate) aykırı gözlem (outlier) olup olmadığı incelenmiştir. Dört madde de $Z_{001}= 3.29$ değerini aşan 7 gözlem “univariate”, $X^2_{11,.001} = 31.26$ değerini aşan 1 gözlem ise “multivariate” aykırı gözlem oldukları için veri setinden çıkarılmıştır. Buna ek olarak, maddelerin her biri için normallik, Kolmogorow–Smirnow (K-S) test ile birleşimlerinin normallikleri Mardia’nın Multivariate Kurtosis testiyle incelenmiştir. Mardia's Coefficient (G^2, P) = 16.07, Normalized Estimate=9.83. Maddelerin normal dağılım özelliğine sahip olmadıkları anlaşılmaktadır. Bu işlemlerden ayrı olarak maddeler arasında çoklu değişme (multicollinearity) olup olmadığı tolerans ve varyans şişme (VIF) değerlerine dayalı olarak incelenmiş ve tolerans değerlerinden hiçbirinin 0’a VIF değerlerinin ise 5’e yaklaşmadığı görülmüştür. Bu bulgular maddeler arasında çoklu değişme olmadığını göstermektedir. Sayıtların incelenmesini takiben, ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır.

Evlilikte Benzerlik Ölçeği’nin (EBÖ)Geçerliği

Ölçekte toplam 11 madde yer almaktadır. Araştırma grubu 428 kişiden oluşmaktadır. Katılımcı grubun büyüklüğü betimleyici faktör analizi yapılabilmesi için yeterli görülmektedir (Tabachnick ve Fidell, 1996). Ölçek evet–hayır şeklinde puanlandığından, önce maddeler arasındaki tetrakorik korelasyon katsayıları hesaplanmış ve betimleyici faktör analizi bu matrise dayalı gerçekleştirilmiştir.

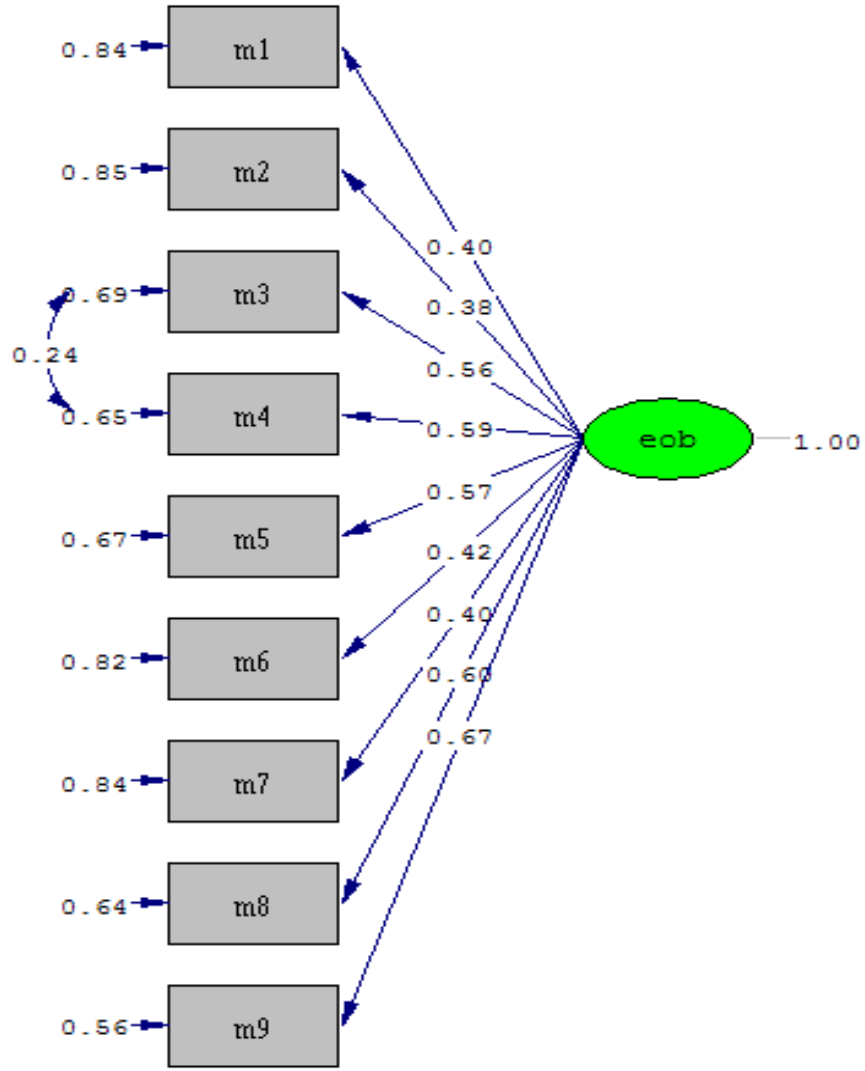
Faktör analizi sonuçlarını değerlendirmede temel ölçüt, faktör yükleridir. Faktör yüklerinin yüksek olması değişkenin söz konusu faktör altında yer alabileceğinin bir göstergesi olarak görülür. Bu çalışmada bir maddenin bir faktörde

gösterilebilmesi için en az .40'lık faktör yüküne sahip olması gerekli görülmüştür. Yapılan ilk faktör analizinde ölçeğin tek faktörlü bir yapı gösterdiği görülmüştür. Faktör yükü .40'dan düşük olan iki madde, 10. madde (boş zamanların nasıl geçirileceği) ve 11. madde (paranın nasıl kullanılacağı) ölçekten çıkarılmıştır. Söz konusu maddeler ölçekten çıkarıldıktan sonra diğer maddeler üzerinde betimleyici faktör analizi yapılmıştır. Betimleyici faktör analizi sonucuna göre, ölçeğin tek faktörlü bir yapı gösterdiği ve tek faktörlü yapının varyansın % 45.98'ini açıkladığı görülmüştür. Analiz sonrası elde edilen faktör yükleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: EBÖ'ne İlişkin Faktör Analizi Sonuçları

Maddeler	Faktör Yükleri
1. Dini inançların nasıl yaşanacağı	.59
2. Kadının ev dışında çalışmayı sürdürmesi	.52
3. Kaç çocuğa sahip olunacağı	.79
4. Ne zaman çocuk sahibi olunacağı	.80
5. Hangi doğum kontrol yönteminin kullanılacağı	.73
6. Evlendikten sonra nerede oturulacağı	.59
7. Evlilik töreninin nasıl yapılacağı	.55
8. Ev işlerinin nasıl yapılacağı	.72
9. Çocuk / çocuklarımıza nasıl bakılacağı	.79

Tablo 2'de maddelerin faktör yükleri .52-.80 aralığında değiştiği gözlenmektedir. Bu bulgular maddelerin aynı yapıyı ölçtüklerine işaret etmektedir. Ölçek yüksek faktör yüklerine sahip maddelerden oluşmasına karşın, EBÖ'ni oluşturan maddelerin bir bütün olarak öngörülen benzerlik özelliğini ne derece temsil ettikleri doğrulayıcı faktör analizi ile incelenmiştir. Bu amaçla önerilen model, bağımsızlık modeline karşı test edilmiş, sonuçlar Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 2 : Evlilikte Benzerlik Ölçeğinin (EBÖ) Doğrulayıcı Faktör Analizi

Şekil 2’de ölçeği oluşturan maddelerin yüksek düzeyde yapısal katsayı ağırlıklarıyla evlilikteki benzerlik değişkeninde temsil edildikleri görülmektedir ($\lambda = .38 - .67$). Modele ilişkin genel uyum katsayıları incelendiğinde, bağımsızlık model katsayısının çok yüksek bir değere sahip olduğu bulunmuştur ($\chi^2_{36}=1253.86$). Bu bulgu veri setinden elde edilen varyans–kovaryans matrisinin test edilmeye uygun ve gizil değişken ile göstergeler arasında yeterli düzeyde ilişki olduğunu göstermektedir. Bu sonuca bağlı olarak, önerilen modelin veri setindeki gözlenen değişimi daha iyi açıkladığı söylenebilir ($\chi^2_{(36-27)}=1253.86-163.38=1090.48$, $p<.000$).

Ayrıca önerilen modele ilişkin diğer genel uyum endeksleri de kabul edilebilir düzeydedir (GFI=.94, AGFI=.90, CFI=.94, RMSEA=.09). Bu işlemlerden ayrı olarak, değişiklik (modification) endekslerine bağlı olarak madde 3 “Kaç çocuğa sahip olunacağı” ve madde 4 “ne zaman çocuk sahibi olunacağı” arasında modelin öngördüğünden daha fazla ilişki olduğu saptanmış ve iki değişken arasında hata kovaryansı eklenmiştir ($\chi^2_{26}=116.07$, $p<.000$).

Evlilikte Benzerlik Ölçeği’nin (EBÖ) Güvenirliği

Ölçeğin güvenirliliği Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ve test–tekrar test güvenirlilik katsayısına bakılarak hesaplanmıştır. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı ve madde toplam korelasyonları Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3: EBÖ’ne İlişkin Madde Analizi Sonuçları

Madde	Madde Toplam Korelasyonları
M1	.60
M2	.53
M3	.70
M4	.70
M5	.65
M6	.60
M7	.57
M8	.67
M9	.73

Tablo 3’de görüldüğü gibi madde-toplam korelasyonları .53 - .73 arasında değişmektedir. Ayrıca ölçeğin içtutarlık katsayısı .89’dur. Aynı zamanda test-tekrar test güvenirlilik katsayısına bakılmıştır. 36 evli bireye iki hafta ara ile iki kez uygulama yapılmıştır. Test tekrar test tekniği kullanılarak yapılan güvenirlilik çalışması sonucunda, iki uygulama arasında korelasyon katsayısı, $r=.68$ ($p<.05$) olarak hesaplanmıştır.

3.3.8. Kök Aileyle İlişkiler Envanteri (KAİE)

Kişinin çocukluk yıllarında psikolojik, fiziksel ve duygusal olarak içinde yaşayıp yetiştiği ailenin özelliklerini ve yapısını belirlemek amacıyla geliştirilen Kök Aileyle İlişkiler Envanteri (KAİE), lise ve üstü eğitim düzeyine sahip, çalışmaya katılmayı kabul eden 248'i kadın, 188'i erkek toplam 436 evli bireyden elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir. KAİE, 21 maddeden oluşan bir envanterdir. Envanter, Evet () Hayır () biçiminde düzenlenmiş olup, Evet “1”, Hayır “0” olarak puanlanmaktadır. Envanterdeki 3 madde (5., 11. ve 13. maddeler) tersten puanlanmaktadır ve alınabilecek en yüksek puan 21'dir. Envanterden alınan yüksek puan, evli bireyin kök ailesiyle olan ilişkisinin sağlıklılık düzeyini göstermektedir. Ölçek en az lise ve üstü eğitim düzeyine sahip evli bireylere uygulanabilir.

Ölçeğin Geliştirilmesiyle İlgili Çalışmalar

Kök Aileyle İlişkiler Envanteri'nin (KAİE) geliştirilmesi amaçlandığında, ilk olarak ilgili literatür taranmış, bu amaçla geliştirilmiş ölçekler, bu ölçeklerin kullanıldığı araştırmalar (Hovestadt ve diğerleri, 1985; Holman, Larson ve Harmer, 1994; Larson ve Holman, 1994; Larson, 2000) hakkında bilgi toplanmıştır.

Kök aile, kişinin psikolojik, fiziksel ve duygusal olarak içinde yaşayıp yetiştiği aileyi ifade eder. Geçmişe dayalı bu köklerin etkisinin derin ve yaygın olduğu ve kişinin şimdiki yaşamında da önemli rol oynamaya devam ettiği vurgulanmaktadır. Bireylerin karşılaştığı temel gelişimsel görevlerden birinin, kendi kimliğini veya özerkliğini araması ve elde etmesi olduğu ve bu durumun da kişinin kendi kök ailesiyle olan ilişkisine odaklanmayı içerdiği ifade edilmektedir. Sağlıklı bir kişinin hem özerk, hem de yakın olabilen bir kişi olduğu ve ailenin temel görevinin de, üyelerinin bu yöndeki gelişimlerine yardımcı olmak olduğu vurgulanmıştır (Hovestadt ve diğerleri, 1985).

Aynı şekilde Bowen (1978), bireyin ebeveynlerine yönelik yoğun duygusal bağılıktan bilinçli seçim süreciyle uzaklaşması yoluyla benliğin ayrışması

gerektiğini ifade eder. Bireyin ebeveynleriyle olan içiçe geçmiş bağlarından kurtulma süreci, kök aile ve onun etkilerinden benliğin ayrışma düzeyini artırdığını ve bunun da bireyin psikolojik sağlığı açısından önemli olduğunu vurgular. Aynı zamanda, evlilikte her iki eş için ayrışmanın olması gerektiği ve bunun etkilerinin diğer ilişkilere yansıtacağı ve sürdürüleceği ifade edilir. Kişinin kök ailesi ile sağlıklı ilişkisi açısından özeklik ve yakınlık arasında uygun bir denge olması gerektiğini vurgular.

Sağlıklı aile (Hovestadt ve diğerleri, 1985) yakınlığı geliştirirken, her üyenin bireysel gelişimini destekleyen aile olarak tanımlanır. Sağlıklı aile, kişisel sorumluluğu, ifadelerdeki açıklığı, diğer aile üyelerine saygıyı ve açıklığı destekleyerek özerkliği geliştirdiği ifade edilir. Aynı zamanda, her türlü duygunun ifade edilmesini destekleyerek, evde sıcak bir ortam yaratarak, zorlanma olmadan çatışmalarla başa çıkarak, aile üyelerinin duyarlılığını ve insanın özde iyi olduğuna ilişkin güveni sağlayarak yakınlığı geliştirir.

Ölçeğin geliştirilmesi aşamasında, Hovestadt ve diğerleri'nin (1985) kök aileye ilişkin ortaya koydukları açıklamalardan ve geliştirdikleri "Kök Aile Ölçeği"ndeki maddelerden, aynı zamanda Holman, Busby ve Larson (2001) tarafından geliştirilen PREP-M (Preparation for Marriage) anketindeki kök aileye ilişkin maddelerden yararlanılmıştır. Böylece 22 maddelik form hazırlanmıştır. Formdaki 22 maddenin her bir ifadesinin anlaşılıp anlaşılmadığı konusunda en az lise ve üstü eğitim düzeyine sahip 13 evli bireyin görüşleri alınmış ve anlamakta güçlük çektikleri ifadeler olup olmadığına bakılmıştır. Böylece envantere son şekli verilerek, uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

KAİE formu, okul, dersane, hastane, vakıf, dernek, sendika ve çeşitli iş yerlerinde çalışan en az lise ve üstü eğitime sahip evli bireylere uygulanmıştır. Envanter formu, hem araştırmacı hem de araştırmacıya yardımcı kişilerin işbirliği sağlanarak uygulanmıştır. Bireyler, envanteri isim yazmadan doldurmuş ve gizliliğin

korunması için envanterle birlikte verilen zarflara koyarak kapalı halde teslim etmişlerdir.

Verilerin analizi aşamasında öncelikle, veri seti gözden geçirilmiş ve eksik değerlere rastlanmıştır. Analiz sonuçları eksik değerlerin değişkenlerin her birinde % 5'in altında olduğunu ve eksik değerlerin saçılımının belli bir örüntü sergilemediğini göstermiştir. Bu nedenle veri kaybını önlemek amacıyla E-M algoritmasına dayalı değer ataması yapılmıştır. Bu işlemi takiben, ölçek maddelerinin her birinde (univariate) ve birleşimlerinde (multivariate) aykırı gözlem (outlier) olup olmadığı incelenmiştir. $Z_{001}=3.29$ değerini aşan 23 gözlem “univariate”, $X^2_{22,.001} = 48.27$ değerini aşan 7 gözlem ise, multivariate aykırı gözlem oldukları gerekçesiyle veri setinden çıkarılmışlardır. Buna ek olarak, maddelerin her biri için normallik, Kolmogorow–Smirnow (K-S) test ile birleşimlerinin normallikleri Mardia'nın Multivariate Kurtosis testiyle incelenmiş, sonuçlar Mardia's Coefficient (G2, P)= 101.25 Normalized Estimate=31.12 maddelerin normal dağılım özelliğine sahip olmadıkları görülmektedir. Bu aşamada, madde 6'ya (Ailemde cinsel yönden istismara uğramışımıdır) verilen yanıtların bir değişkenlik göstermediği (sabit) saptanmış ve bu madde veri setinden çıkarılmıştır. Bu işlemlerden ayrı olarak maddeler arasında çoklu değişme (multicollinearity) olup olmadığı tolerans ve varyans şişme (VIF) değerlerine dayalı olarak incelenmiştir. Tolerans değerlerinden hiçbirisi 0'a VIF değerleri ise 5'e yaklaşmamaktadır. Bu bulgular maddeler arasında çoklu değişme olmadığını göstermektedir. Sayıtların incelenmesini takiben, ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır.

Kök Aileyle İlişkiler Envanteri'nin (KAİE) Aile Ortamı Alt Boyutunun Geçerliği

Envanter evet–hayır şeklinde puanlandığından, önce maddeler arasındaki tetrakorik korelasyon katsayıları hesaplanmış ve temel bileşenler analizi bu matrise dayalı gerçekleştirilmiştir. Temel bileşenler analizi sonucu elde edilen izleme grafiğinde, birinci bileşen korelasyon matrisindeki varyansın % 79.89'unu açıklamakta ve ikinci bileşen % 12.02 ile aralarında büyük bir uzaklık görülmektedir.

Bu uzaklık, aile ortamı alt ölçeğinin tek boyutlu olduğuna işaret etmektedir. Betimleyici faktör analizi sonucunda elde edilen madde–faktör korelasyon katsayıları Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4: Aile Ortamı Alt Boyutuna İlişkin Faktör Analizi Sonuçları

MINRES Faktör Elde Etme Tekniği	
Maddeler	Yük değerleri
M1	.80
M2	.87
M3	.89
M4	.62
M5	.90
M7	.74
M8	.88
Açıklanan Varyans	.67

Tablo 4’de maddelerin faktör yükleri .62-.90 aralığında değişmektedir. Ayrıca tek faktörlü çözümün açıkladığı toplam varyans yüzdesi .67’dir. Bu bulgular maddelerin aynı yapıyı ölçtüklerine işaret etmektedir.

Kök Aileyle İlişkiler Envanteri’nin (KAİE) Aile Ortamı Alt Boyutunun Güvenirliği

Ölçeğin güvenirliliği Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ve test–tekrar test güvenirlilik katsayısına bakılarak hesaplanmıştır. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı ve madde toplam korelasyonları Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5: Aile Ortamı Alt Boyutuna İlişkin Madde Analizi Sonuçları

Maddenin silinmesi durumunda	Ort	Ss	Madde Toplam	Alfa Katsayısı
M1	5.18	1.80	.81	.94
M2	5.18	1.78	.87	.93
M3	5.07	1.88	.90	.93
M4	5.13	1.89	.65	.95
M5	5.12	1.82	.91	.93
M7	5.12	1.86	.77	.94
M8	5.12	1.82	.89	.93

Tablo 5’de görüldüğü gibi madde toplam korelasyon katsayıları .65-.90 arasında değişmektedir. Ayrıca ölçeğin içtutarlık katsayısı .95’dir.

Aynı zamanda test-tekrar test güvenilirlik katsayısına bakılmıştır. 36 evli bireye iki hafta ara ile iki kez uygulama yapılmıştır. Test tekrar test tekniği kullanılarak yapılan güvenilirlik çalışması sonucunda, iki uygulama arasında korelasyon katsayısı, $r = .75$ ($p < .05$) olarak hesaplanmıştır.

Kök Aileyle İlişkiler Envanteri’nin (KAİE) Babayla İlişkiler Alt Boyutunun Geçerliği

Temel bileşenler analizi sonucu elde edilen izleme grafiğinde, birinci bileşen korelasyon matrisindeki varyansın % 49.72’sini açıklamakta ve ilk iki bileşen ile diğer bileşenler arasında bir uzaklık görülmektedir. Bu uzaklığa bağlı olarak bir ve iki boyutlu çözüm için betimleyici faktör analizleri yapılmış, Minres ve Maksimum Likelihood faktör belirleme tekniklerinin kullanıldığı bu analizlerde

sadece tek boyut elde edilebilmiştir. Elde edilen tek boyutlu yapıya ilişkin faktör yükleri Tablo 6’da verilmiştir.

**Tablo 6: Babayla İlişkiler Alt Boyutuna
İlişkin Faktör Analizi Sonuçları**

MINRES Extraction	
Maddeler	Yük değerleri
M9	.69
M10	.76
M11	.41
M12	.51
M13	.52
M14	.73
M 15	.73
Açıklanan varyans	.54

Tablo 6’da maddelerin faktör yükleri .41-.73 aralığında değişmektedir. Ayrıca tek faktörlü çözümün açıkladığı varyans .54’dür. Bu bulgular maddelerin aynı yapıyı ölçtüklerine işaret etmektedir.

***Kök Aileyle İlişkiler Envanteri’nin (KAİE) Babayla İlişkiler Alt Boyutunun
Güvenirliği***

Ölçeğin güvenilirliği Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ve test–tekrar test güvenilirlik katsayısına bakılarak hesaplanmıştır. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı ve madde toplam korelasyonları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7: Babayla İlişkiler Alt Boyutuna İlişkin Madde Analizi Sonuçları

Maddenin silinmesi durumunda	Ort	Ss	Madde Toplam	Alfa katsayısı
M9	3.99	2.02	0.68	0.82
M10	3.96	1.97	0.80	0.80
M11	3.85	2.20	0.30	0.88
M12	3.91	2.02	0.69	0.82
M13	3.65	2.24	0.38	0.86
M14	3.93	2.00	0.74	0.81
M15	3.88	2.01	0.73	0.82

Tablo 7’de görüldüğü gibi madde toplam korelasyonları .30-.80 aralığında değişmektedir. Ölçeğin içtutarlık katsayısı .85’tir. Gerek madde toplam korelasyon katsayılarının yüksek oluşu, gerekse de alt ölçekten madde silinmesiyle alfa katsayısında önemli bir artışın sağlanmayışı, bir bütün olarak maddelerin tek boyutlu bir yapı içinde baba ile ilişkileri ölçtüğüne işaret etmektedir.

Aynı zamanda test-tekrar test güvenilirlik katsayısına bakılmıştır. 36 evli bireye iki hafta ara ile iki kez uygulama yapılmıştır. Test tekrar test tekniği kullanılarak yapılan güvenilirlik çalışması sonucunda, iki uygulama arasında korelasyon katsayısı $r = .84$ ($p < .05$) olarak hesaplanmıştır.

Kök Aileyle İlişkiler Envanteri’nin(KAİE) Anneyle İlişkiler Alt Boyutunun Geçerliği

Anneyle ilişkiler alt ölçeğinde yer alan maddelerin bir bütün olarak ne ölçüde ilgili yapıyı temsil ettikleri temel bileşen ve betimleyici faktör analizi yöntemleriyle incelenmiştir. İzleme grafiğinde incelendiğinde, birinci bileşen korelasyon matrisindeki varyansın % 31.76’sını açıklamakta ve en çok uzaklık ilk iki

bileşen arasında gözlenmektedir. İkinci bileşen ile aralarında büyük bir uzaklık görülmektedir. Bu uzaklığa bağlı olarak bir ve iki boyutlu çözüm için betimleyici faktör analizleri yapılmış, Minres ve Maksimum Likelihood faktör belirleme tekniklerinin kullanıldığı bu analizlerde sadece tek boyut elde edilebilmiştir. Elde edilen tek boyutlu yapıya ilişkin faktör yükleri Tablo 8’de verilmiştir.

**Tablo 8: Anneyle İlişkiler Alt Boyutuna
İlişkin Faktör Analizi Sonuçları**

Maddeler	Faktör Yükleri
M16	.48
M17	.62
M18	.29
M19	.52
M20	.27
M21	.65
M22	.73

Tablo 8’de maddelerin faktör yükleri .27-.73 aralığında değişmektedir. Ayrıca tek faktörlü çözümün açıkladığı varyans .28’dir.

***Kök Aileyle İlişkiler Envanteri’nin (KAİE) Anneyle İlişkiler Alt Boyutunun
Güvenirliği***

Ölçeğin güvenilirliği Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ve test–tekrar test güvenilirlik katsayısına bakılarak hesaplanmıştır.

Ölçeğin iç tutarlık katsayısı ve madde toplam korelasyonları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9: Anneyle İlişkiler Alt Boyutuna İlişkin Madde Analizi Sonuçları

Maddenin silinmesi durumunda	Ort	Ss	Madde Toplam	Alfa katsayısı
M16	4.54	1.57	.40	.67
M17	4.52	1.53	.52	.64
M18	4.67	1.59	.25	.71
M19	4.62	1.51	.47	.65
M20	4.47	1.66	.21	.71
M21	4.52	1.54	.49	.65
M22	4.56	1.49	.57	.63

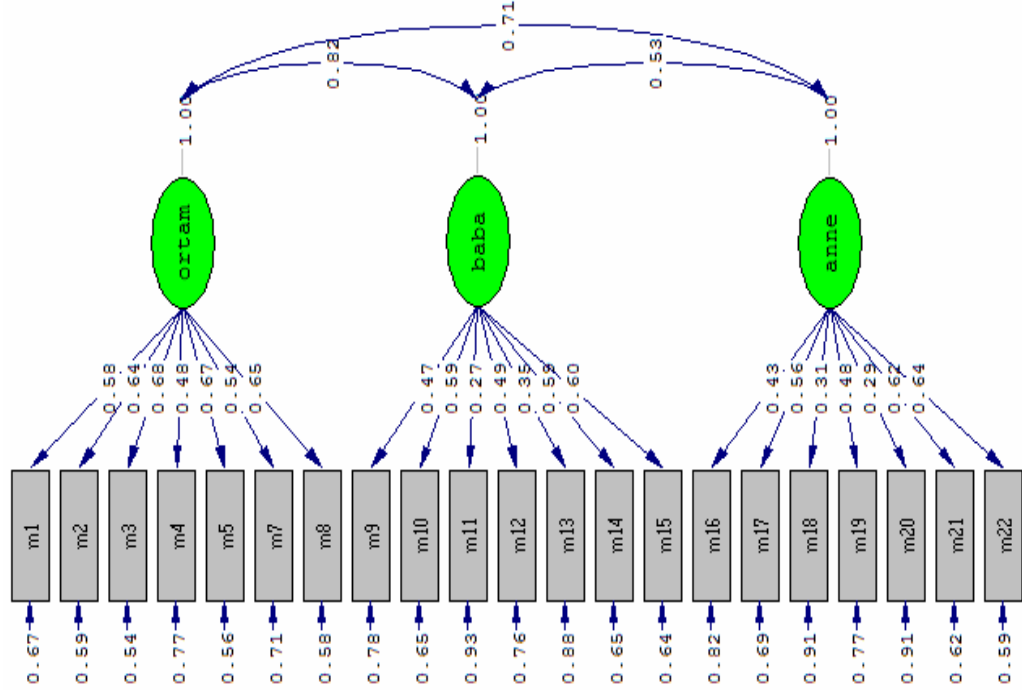
Tablo 9’da görüldüğü gibi, madde toplam korelasyonları .21-.57 arasında değişmektedir. Ölçeğin içtutarlık katsayısı ise .70’dir.

Aynı zamanda test-tekrar test güvenilirlik katsayısına bakılmıştır. 36 evli bireye iki hafta ara ile iki kez uygulama yapılmıştır. Test tekrar test tekniği kullanılarak yapılan güvenilirlik çalışması sonucunda, iki uygulama arasındaki korelasyon katsayısı $r = .75$ ($p < .05$) olarak bulunmuştur.

Kök Aileyle İlişkiler Envanteri’nin (KAİE) Doğrulayıcı Faktör Analizi

Analizin son aşamasında, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) kullanılarak envanterin yapı geçerliği test edilmiştir. DFA ile hem maddelerin temsil güçleri araştırılmış, hem de alt boyutların birbirleri ve temel boyutla arasındaki ilişkiler değerlendirilerek, bunların öngörülen kök aile ilişkileri ile ne oranda örtüştüğü ortaya konmuştur. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları yorumlanırken, öncelikle bağımsız model gözden geçirilmiştir. Bağımsız model katsayısının çok yüksek bir değere ($\chi^2_{210} = 4766.49$) sahip olması, veri setinden elde edilen varyans–kovaryans matrisinin test edilmeye uygun ve gizil değişkenler ile göstergeler arasında yeterli düzeyde

ilişki olduğunu göstermektedir¹. Önerilen üç faktör modeli, Şekil 3’de gösterilmektedir.

Şekil 3 Ölçüm Modeli

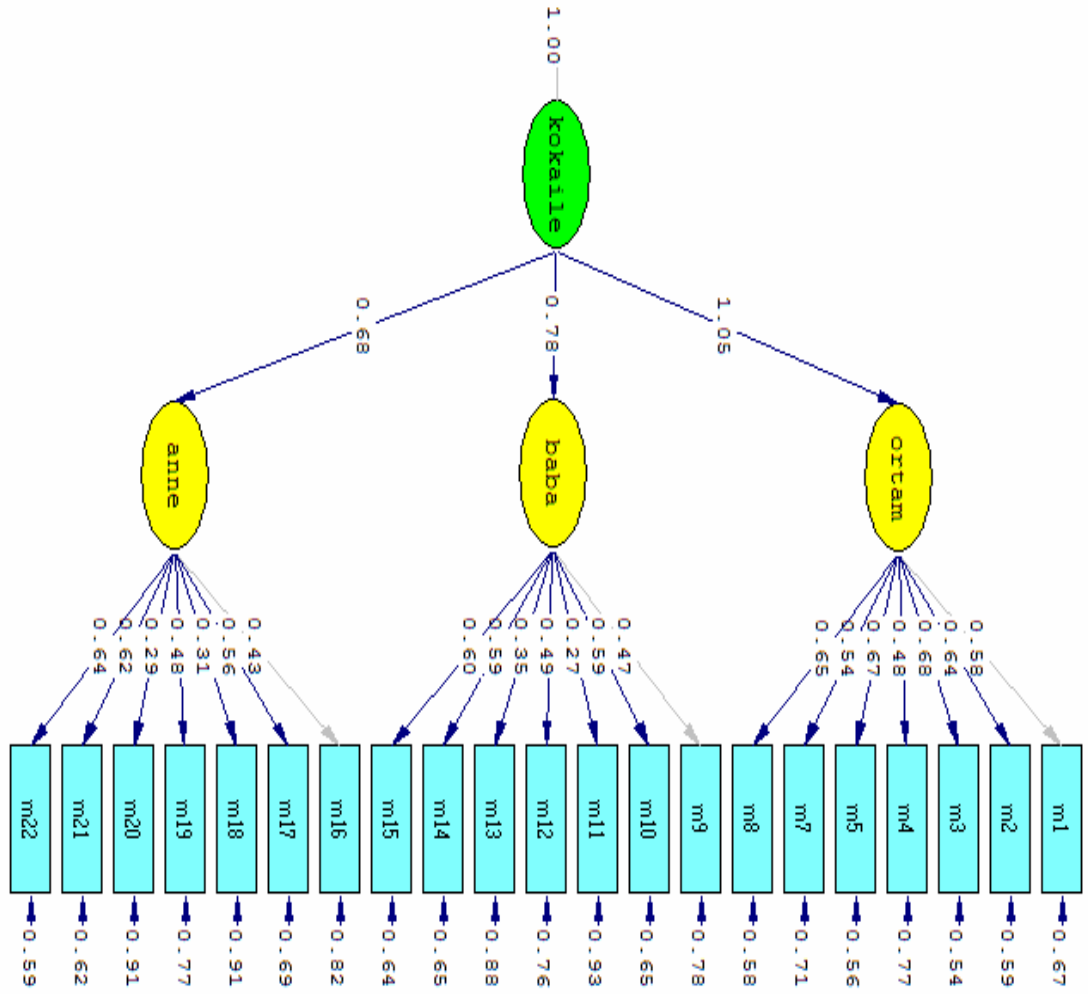
Şekil 3’de yer alan alt ölçekler ve onların maddeleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde, aile ortamı alt ölçeği için path katsayılarının (standartlaştırılmış regresyon katsayıları) .48-.68, baba ile ilişkiler alt ölçeği için .27-.60 ve anne ile ilişkiler alt ölçeği için .31-.64 aralığında değiştiği görülmektedir. Envanterin alt ölçekleri arasındaki korelasyonlar .53-.82 aralığındadır. Modelin genel uyum katsayıları ise, kabul edilebilir düzeydedir ($\chi^2_{186} = 413.95$, $p=.000$, GFI = .91, AGFI = .89, CFI = .95 ve RMSEA = .06).

Modelin yeterliliği, bu işlemlerden ayrı olarak, tek faktörlü modelle karşılaştırarak da incelenmiştir. Tek faktör modelinde alt ölçeklerin bağımsız özellikler olmadığı ve belirlenen tüm alt faktörlerin tek bir temel faktör altında birleşebileceği öngörülmektedir. Tek faktör modeline ilişkin uyum katsayıları

¹ $\chi^2_{fark(24)} = 4352,54$, $P = .000$

($\chi^2_{189} = 621.76$, $p=.000$, GFI = .87, AGFI = .84, CFI = .92 ve RMSEA = .08)'dır. Bu sonuca göre, önerilen model veri setindeki gözlenen değişimi tek faktörlü modelden daha iyi açıklamaktadır ($\chi^2_{fark(3)} = 207.81$, $p = .000$). Sonuç olarak, kök aile ilişkileri özelliklerini ölçmede, bağlantılı üç boyutun öngörüldüğü önerilen model, tek faktörlü modele oranla eldeki veriye en iyi uyduğu söylenebilir.

Bu işlemi takiben önerilen model, ikinci düzey DFA ile test edilmiştir. Bu bölümde oluşturulan son model, öngörülen üç alt boyutun anlamlı ilişkiler içinde “kök aile ilişkileri” değişkenini temsil ettiği “ikincil düzey” bir modeli yansıtmaktadır. Bu modelin desteklenmesiyle, kök aile ilişkileri özelliklerinin çok yönlü ölçülebileceği ve ölçülen temel özelliklerin üst düzey bir faktörle (kök aile ilişkileri) ilişkili olduğu gösterilmiş olacaktır. Bu düşünceden hareketle yapılan analiz sonuçları Şekil 4’de gösterilmiştir.

Şekil 4: Yapısal model

Şekil 4’de görüldüğü gibi, son modelde üç adet birinci, bir adet ikinci düzey faktör bulunmaktadır ve modelin uyum katsayıları kabul edilebilir düzeydedir ($\chi^2_{186} = 413.95$, $p=.000$, GFI = .91, AGFI = .89, CFI = .95 ve RMSEA = .06). Modeldeki birinci düzey ağırlıklar .27-.67 arasında değişmektedir. Ayrıca üç alt boyut “kök aile ilişkilerine” karşılık gelen genel bir boyutu yüksek düzeyde temsil etmektedir ($\gamma = .68 - 1.05$).

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılacak tüm ölçme araçları hazır hale getirildikten sonra uygulama aşamasına geçilmiştir. Ölçekler okul, dersane, hastane, vakıf, dernek, sendika ve çeşitli iş yerlerinde çalışan ve çalışmaya katılmayı kabul eden en az lise ve üstü eğitim düzeyine sahip evli bireylere uygulanmıştır. Ölçekler, hem araştırmacı hem de araştırmacıya yardımcı kişilerin işbirliği sağlanarak uygulanmıştır. Çalışmanın amacı hakkında yazılı yönerge ve ölçeklerin doldurulmasıyla ilgili önemli noktalar bütün ölçeklerin başında verilmiştir. Ölçeklerin doldurulma süresi, yaklaşık 40 dakikadır. Ölçeklere isim yazılmadan doldurulması istenmiş ve gizliliğin koruması için ölçekle birlikte verilen zarflara konularak kapalı halde teslim edilmesi sağlanmıştır. 1100 evli bireye ulaşılan çalışmada, eksik veya hatalı doldurulan ölçekler çıkarıldıktan sonra 1024 ölçek formu üzerinde analizler gerçekleştirilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen verilerin istatistiksel çözümlemeleri SPSS 13 (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı) ve EQS 6.1 paket programları kullanılarak bilgisayarda yapılmıştır. Araştırmanın amacı olan evlilik doyumunu açıklayan değişkenlerin belirlenmesinde, yapısal eşitlik modellinden (YEM) yararlanılmıştır (Kline 2005). Modelde yer alan evliliğe hazır oluş gizil değişkeninin açıkladığı; arkadaş çevresi onayı, içsel baskı ve aile onayı değişkenleri kategorik değişkenler olduklarından, analizler sırasında bu değişkenlerin diğer değişkenlerle ilişkilerinin test edilmesinde, tetrakolik, ve biserial korelasyon katsayıları kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında toplanan verilerin çözümlenmesi üç ardışık aşamada gerçekleştirilmiştir. Bu aşamaların ilkinde, veri setinde yer alan değişkenlerin YEM sayıltılarını ne derece karşıladıkları araştırılmıştır. İkinci aşamada, önerilen model ve alternatif modeller (model modifikasyon) test edilmiş, son aşamada ise benimsenen modelde doğrudan ve dolaylı etkilere ilişkin parametre tahminleri verilmiştir. Araştırmada hata payı .05 olarak alınmıştır.

Sayıtların İncelenmesi

İlk aşamada eksik değer incelemesi yapılmıştır. 1024*18 büyüklüğündeki veri matrisinde değişkenlerin hiç birinde eksik değerlerin oranı % 5'i aşmadığından veri kaybını önlemek amacıyla 74 eksik değer için expectation-maximization (E-M) yöntemi kullanılarak veri ataması yapılmıştır. Bu işlemi takiben standartlaştırılmış puanı ($Z_{.001} = 3.29$) değerinden büyük, 18 ölçekteki 70 gözlem univariate aykırı değer (outlier) oldukları düşüncesiyle, Mahalanobis uzaklık değeri $X^2_{18,.001} = 42.31$ 'den büyük 10 gözlem multivariate aykırı değer olduğu gerekçesiyle veri setinden çıkarılmıştır. Bu işlemler dışında, veri setinde tolerans, VIF ve koşul endekslerine bağlı olarak değişkenler arasında çoklu değişimin (multicollinearity) olmadığı sonucuna varılmıştır. Diğer bir ifadeyle, sıfıra yaklaşan tolerans, 5-10'dan büyük VIF ve .50'den büyük iki varyansın eşlik ettiği .30'dan büyük koşul endeksine rastlanmamıştır (Ek-1).

Ayrıca ölçeklerin univariate normal dağılım özelliklerine ne derece sahip oldukları Kolmogorow - Smirnow test ve değişkenlerin eğiklik - basıklık katsayıları ile multivariate normal dağılım gösterip göstermedikleri ise Mardia'nın multivariate basıklık testiyle incelenmiştir. Bulgular 13 değişkenin negatif, 4 değişkenin ise pozitif yönde çarpık olduğunu göstermektedir. Ayrıca bir değişkenin normal dağılıma göre daha sivri, iki değişkenin ise normale göre daha basık olduğu saptanmıştır (Ek-2).

YEM'in gücü normal dağılıma sahip değişkenler arasında doğrusal ilişkiler bulunması durumunda artmaktadır. Değişkenler normal dağılım özelliklerine sahip olmamaları durumunda ise, dönüşümler yapılmaktadır (Tabachnick ve Fidel, 1996). Ancak bu çalışmada yer alan ölçme araçlarının sayıca fazla olması, eğiklik ve basıklık özelliklerinin hem yön hem de şiddet olarak farklılık göstermesi, çeşitli dönüşüm tekniklerinin bir arada kullanılmasını gerektirdiğinden, analiz sonuçlarının yorumlanmasını güçleştirecektir. Ayrıca gerek merkez limit teoremi, gerekse de büyük sayılar kanununa göre, örneklem büyüdükçe evren değerlerine yaklaşılmaktadır. Bu sayıltıdan hareketle, YEM analizleri sırasında ham puanlar

üzerinden işlem yapılmıştır. Bununla birlikte, değişkenler normal dağılmadıklarından I. tip hata yapmamak amacıyla analizde kuvvetli kestirim yöntemi kullanılmıştır.

Bilindiği gibi, büyük örneklemelerden hesaplanan kovaryans ve korelasyon katsayıları, küçük örneklemelerden hesaplanana oranla daha durağan bir nitelik taşımaktadır. YEM değişkenler arasındaki kovaryanslara dayalı olarak gerçekleştirilmektedir. Çoğu kez 200 kişilik bir örneklem en azından orta büyüklükteki modeller için yeterli görülmeyle birlikte, çoklu regresyonda olduğu gibi, beklenen etki büyüklükleri ve değişkenlerin dağılımları analizin gücünden etkilenmektedir. Bu nedenle her bir parametre için 10 kişiden az olmamak kaydıyla ($n \geq 20$) örneklem büyüklüklerinin belirlenmesi önerilmektedir (Kline, 2005). Buna göre, önerilen modelde 53 parametre (free) yer almaktadır. $(N/Parametre)=1024/53=19.32$ 'dir. Bu oran, YEM'in test edilebilmesi için örneklem büyüklüğünün yeterli olduğuna işaret etmektedir.

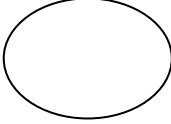
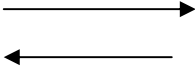
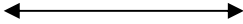
3.6. Yapısal Eşitlik Modeli

Yapısal eşitlik modelleri (YEM) ölçülen ve gizil değişkenler arasındaki “nedensel” ilişkilere yönelik denenceleri sınamada kullanılan kapsamlı bir istatistiksel yaklaşımdır. YEM, regresyon modelindeki değişkenler arasındaki yordayıcı yapısal ilişkiyle, faktör analizindeki gizil faktör yapıları kapsamlı tek bir analizde birleştirmektedir. YEM ile genellikle önerilen kuramsal bir modelin sınanması ya da bir bağlamda denencelerin test edilmesi amaçlanmaktadır ve sonuçta birden fazla alternatif modelin karşılaştırılması yoluyla veriyi en iyi tanımlayan modelin saptanması hedeflenmektedir. Bu nedenle YEM geleneksel regresyon modellerinin bir uzantısıdır.

Yapısal Eşitlik Modelini kullanarak model sına, sırasıyla modelin belirlenmesi, modelin tanımlanması, modelin eldeki veriyle uyumunu sına ve son olarak gerektiğinde modifikasyonlar yapma şeklinde beş aşamalı bir süreçtir. Bu süreç her zaman bir modelin betimlenmesiyle başlar (Sümer, 2000).

Şekil-5’de sunulan semboller kullanılarak modelin diagramı çizilerek, model bir dizi eşitlik olarak tanımlanır. Bu eşitlikler, gözlenen ve gizil değişkenler arasında kestirilen ilişkileri karşılayan model parametrelerini tanımlar. Yapısal Eşitlik Modelinde (YEM) değişkenler gizil değişkenler (latent variable) ve gösterge/gözlenen değişkenlerden (observed variable) oluşur. Gösterge değişkenler araştırmacının doğrudan ölçtüğü ya da gözlediği değişkenleri ifade eder. Bir gizil değişken en az iki gösterge tarafından tanımlanır. Gösterge değişkenler kare veya üçgenle ifade edilirken, gizil değişkenler daire şeklinde sunulur. Değişkenler arasındaki ilişkiler, oklarla gösterilmektedir. Oklar bir ya da iki yönlüdür. Tek yönlü oklar, iki değişken arasında hipotez edilen doğrudan bir ilişkiyi ifade eder. İki yönlü oklar ise, etkinin yönünün belli olmadığı iki değişken arasındaki korelasyonu gösterir. Modeldeki diğer değişkenlerden biri, bağımsız değişkendir ve modeldeki diğer değişkenleri etkilediği varsayılır. Modeldeki bağımlı başka değişkenlerin etkileri olarak sunulur (Tabachnick ve Fidell, 1996; Kline, 1998). Kline’na (1998) göre, .10 civarında standartlaştırılmış yükler düşük düzeyde, .30 civarında standartlaştırılmış yükler orta düzeyde, .50’den büyük standartlaştırılmış yükler yüksek düzeyde ilişki olarak tanımlanmaktadır.

Yapısal eşitlik modelinde değişkenler arasındaki ilişkileri gösteren diyagram Şekil-5’de sunulmuştur:

KATEGORİ	SEMBOL	AÇIKLAMA
<u>Değişkenler</u>		
Gözlenen		Araştırmacı tarafından ölçülen değişkenlerdir. Gizil bir değişkeni ölçen gösterge değişkendir.
Gizil		Gözlenemeyen hipotetik bir yapıdır. Faktör, olarak da ifade edilir.
<u>Değişkenler Arasındaki İlişkiler</u>		
Doğrudan Etki		Örneğin: $X \longrightarrow Y$ X'in Y'yi tek yönlü olarak etkilediği varsayılır.
Karşılıklı Etki		Örneğin: $Y1 \longleftrightarrow Y2$ Y1 ve Y2 arasındaki etki iki yönlüdür.
Korelasyon veya Kovaryans		Örneğin: $X1 \longleftrightarrow X2$ İki değişken arasında ilişki olduğu varsayılır. Fakat bu korelasyonun nasıl ortaya çıktığı konusunda spesifik bir hipotez yoktur.
<u>Artık Varyans</u>		
Karışıklık (Disturbance)	D	Örneğin: $X \longrightarrow Y \longleftarrow D$ Y'yi etkilediği varsayılan, X değişkeni tarafından açıklanamayan Y'deki varyans
Ölçüm Hatası	E	Örneğin: $A \longrightarrow X \longleftarrow E$ X, gizil bir değişken olan A'yı ölçtüğü varsayılan, gösterge değişkendir. E, A tarafından açıklanamayan X'deki varyansdır.

Şekil-5: Yapısal Eşitlik Modellerinin Diagramları İçin Semboller (Kline, 1998)

Bir modelde bütün parametrelerin betimlenmesinin ardından istenilen kovaryans matrisinin hesaplanması, modelin sınanması ancak önerilen modelin tanımlanması ile mümkündür. Model tanımlamada ilk aşama, veri matrisindeki bütün sayısal değerleri ve ölçülecek parametre sayısını tespit etmektir. Bir modelde kaç adet varyans, kovaryans ve bağlantının hesaplanacağını belirlenmesi model tanımlaması olarak ifade edilir. Modelin betimlenmesi ve tanımlanmasını takiben eldeki veri üzerinden model parametreleri hesaplanır. Hesaplama önemli olan önerilen modelle, eldeki verinin ne oranda uyduğu. Başka bir tanımla uyuma, ölçülen değişkenler arasında gözlenen kovaryans matrisi ile model tanımlamayla vardanan kovaryans matrisinin ne oranda benzeştiğidir. Bunun için de çeşitli uygunluk testleri kullanılmaktadır (Sümer, 2000).

YEM’de uyumun değerlendirilmesi, kullanılan paket programlarına göre değişmekle birlikte en yaygın olarak kullanılan uygunluk testleri aşağıda açıklanmıştır (Sümer, 2000).

Ki Kare Uyum testi (Chi-Square Goodness Of Fit)

Bu test, iki kovaryans arasındaki uyum değerinin kullanılan örneklemden denek sayısı eksi 1 ile çarpılmasından elde edilir. Eğer veri ile model mükemmel ise elde edilen değerin “0” a yakın olması ve anlamlılık değerinin (p değeri) anlamlı olmaması gerekir.

Artmalı Uyum İndeksleri

a) Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit Indices, CFI)

CFI, bağımsızlık modelinin ürettiği kovaryans matrisi ile önerilen YEM modelinin ürettiği kovaryans matrisini karşılar ve ikisi arasındaki oranı yansıtan 0 ile 1 arasında bir değer verir. Değerler 1’e yaklaştıkça modelin daha iyi bir uyum verdiği kabul edilir. Değerler .90 ve üzerinde ise iyi uyum olarak değerlendirilir.

b) Normlaştırılmış ve Normlaştırılmamış Uyum İndeksleri(NFI ve NNFI)

NFI, CFI'ya benzerdir, ancak Ki Kare dağılımının gerektirdiği sayıtlara uyma zorunluluğu olmaksızın karşılaştırma yapar. NNFI, NFI'ya benzer ancak model karmaşıklığını dikkate alarak bir değer verir. Bunu da karşılaştırdığı modellerin SD'lerini hesaba katarak yapar. NFI ve NNFI değerlerinin 0 ile 1 arasında değişir ve .95 ve üzeri mükemmel uyuma, .90 ve .94 arası değerler de kabul edilir uyuma karşılık gelirler.

İyilik Uyum İndeksleri (Goodness of Fit)

GFI, modelin örneklemdeki varyans-kovaryans matrisini ne oranda ölçtüğünü gösterir ve modelin açıkladığı örneklem varyansı olarak da kabul edilir. GFI, değerleri 0 ile 1 arasında değişir ve örneklem genişliğine çok duyarlı olduğu için büyük N'lerde daha küçük bir değer verir. Değerler .90 ve üzeri ise iyi uyum olarak kabul edilir.

AGFI, örneklem genişliği dikkate alınarak düzeltilmiş olan bir GFI değeridir. Bu değerler de 0 ile 1 arasında değişir. Değerler .95 ve üzeri mükemmel uyum, .90 ve üzeri de tatminkar düzeyde uyum olarak kabul edilir.

Mutlak Uyum İndeksi (RMSEA)

Örnekleme gözlenen değişkenler arasındaki kovaryansla modelde önerilen parametreler arasındaki kovaryans matrisi arasındaki farkın, yani hatanın derecesi temelinde geliştirilmiş olan uyum indeksleridir. "0" a yakın bir değer vermesi istenir. .01 ile .08 arasında olan olan RMSEA değerleri modelin veriye uygunluğunu göstermektedir.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Bu bölüm iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada, evlilik doyumunun açıklanmasına yönelik geliştirilen yapısal modele ilişkin bulgulara yer verilmiştir. İkinci aşamada ise, evlilik doyumunun açıklanmasına yönelik yapılan çoklu regresyon analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

4.1. Evlilik Doyumunun Açıklanmasına Yönelik Yapısal Eşitlik Modeline İlişkin Bulgular

Bu bölümde evlilikten sağlanan doyumun açıklanmasına yönelik önerilen yapısal modelin istatistiksel analizine ilişkin sonuçlar verilmiştir. Bulguların sunumunda öncelikle hipotez (önerilen) ve alternatif modellere ilişkin açıklamalar sunulmuş, bunu modellerin istatistiksel olarak karşılaştırılması ve modellerin uyum düzeylerine ilişkin katsayıların verilmesi izlemiştir. Son aşamada ise, kabul edilen modele ilişkin parametre tahminleri verilmiştir.

4.1.1. Modelin Belirlenmesi (Model Identification)

EQS 6 paket programı kullanılarak, gizil ve gösterge değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Modelde dört gizil (latent), beş de gösterge değişken yer almaktadır. Gizil değişkenler; evliliğe hazırluş (arkadaş çevresi onayı, içsel baskı, evlilikte benzerlik, evlilik yaşı, aile onayı ve kök aile ilişkisi), evlilikte özyetkinlik (eşle ilişki ve yakın çevreyle ilişki), psikolojik belirtiler (depresyon, olumsuz benlik ve düşmanlık) ve evlilik doyumundan (çift doyumu, çift birlikteliği, çift anlaşması ve duygu ifade eksikliği) oluşmaktadır. Gösterge değişkenler ise, stresle başa çıkma şekli olan aktif planlama, yumuşak başlılık, özdenetim, duygusal tutarsızlık ve gelişmeye açıklık türündeki kişilik özelliklerinden oluşmaktadır. Hipotez model Şekil 6'da verilmiştir.

Şekil 6’da tek yönlü oklar öngörülen doğrudan etkileri, iki yönlü oklar değişkenler arasında yönü belirtilmeyen ilişkilerin (unanalyzed relationship) bulunduğunu belirtmektedir. Ayrıca E (error) sembolleri ilgili gösterge değişkenlerde, D (disturbance) sembolleri gizil değişkenlerde dışsal (exogen) değişkenlerce açıklanmayan varyans miktarını belirtmektedir. İki değişken arasında bir ok’un bulunmaması ise, modelde iki değişken arasında bir ilişkinin ya da etkinin öngörülmediğini göstermektedir. Bu açıklamalara ek olarak, modelde gizil değişkenler daire, göstergeler kare ile belirtilirken, bağımlı değişkenler sarı renkte, bağımsız değişkenler ise beyaz ya da gri renkte verilenlerdir.

Şekil 6’da görüldüğü gibi, evlilik doyumunu evli bireylerin özyetkinliklerini etkilemektedir. Ayrıca bireylerin evliliğe hazıroluş düzeyleri evliliklerinden sağladıkları doyumu doğrudan etkilemektedir. Buna ek olarak, evliliğe hazır oluş evlilikteki özyetkinliği etkilemektedir. Dolayısıyla hazır oluş, evlilik doyumunu hem doğrudan hem de özyetkinlik aracılığıyla (mediator) dolaylı olarak etkilemektedir. Bu ilişkilerden bağımsız olarak, evli bireylerin gösterdikleri psikolojik belirtilerin evlilikten sağladıkları doyumu azaltacağı, stresle başa çıkma şekli olan aktif planlama becerisine sahip olmalarının doyum düzeylerini artıracakları öngörülmektedir. Modelde belirtilen kişilik özelliklerinin ise, evlilikte doyumu hem doğrudan hem de diğer açıklayıcı değişkenler aracılığıyla (dolaylı) etkileyeceği düşünülmektedir.

Öncelikle Tablo-10’da görüldüğü gibi analize tabi tutulan verilere ait korelasyon matrisi oluşturulmuştur.

Tablo-10**Evlilik Doyumunu Yordayan Değişkenlerin Korelasyon Matriksi**

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1. Yumuşak başlılık	1																			
2. Düşmanlık (Hostilite)	-.30	1																		
3. Olumsuz benlik	-.21	.71	1																	
4. Depresyon	-.16	.68	.80	1																
5. Özyetkinlik eşle ilişki	.21	-.30	-.37	-.36	1															
6. Özyetkinlik yakın çevreyle ilişki	.30	-.31	-.33	-.31	.55	1														
7. Duygusal tutarsızlık	-.18	.48	.51	.55	-.34	-.33	1													
8. Gelişime açıklık	.36	-.14	-.19	-.12	.35	.26	-.22	1												
9. Aktif planlama	.16	-.07	-.10	-.12	.35	.29	-.25	.32	1											
10. Özdenetim	.22	-.12	-.11	-.14	.20	.15	-.14	.38	.35	1										
11. Çift doyum	.17	-.31	-.34	-.36	.54	.38	-.30	.16	.17	.11	1									
12. Çift birliktelik	.08	-.20	-.21	-.24	.56	.32	-.25	.17	.20	.15	.50	1								
13. Çift anlaşma	.18	-.29	-.31	-.35	.57	.45	-.32	.13	.24	.21	.59	.48	1							
14. Çift duygu ifadesi	.16	-.31	-.33	-.36	.53	.34	-.31	.12	.21	.14	.57	.44	.67	1						
15. Evlilik yaşı	-.07	-.04	-.03	-.01	.04	.02	-.02	-.04	-.02	-.06	.02	.06	-.01	.05	1					
16. Arkadaş onayı	.05	-.10	-.12	-.11	.15	.12	-.08	-.01	-.03	-.02	.20	.17	.19	.15	.09	1				
17. İç baskı	-.07	.12	.11	.12	-.14	-.13	.16	-.01	.02	-.06	-.18	-.10	-.21	-.14	.08	-.11	1			
18. Aile onayı	.05	-.05	-.04	-.02	.00	.03	-.02	-.02	.03	.04	.11	.06	.13	.10	.03	.27	-.04	1		
19. Benzerlik	.04	-.07	-.08	-.10	.28	.14	-.09	.11	.06	.05	.19	.30	.20	.16	.06	.16	-.10	.10	1	
20. Kök aile ilişkisi	.16	-.24	-.28	-.26	.30	.24	-.29	.13	.17	.14	.23	.21	.31	.29	.07	.10	-.17	.14	.18	1

4.1.2. Model Tahmini

Analiz sonuçlarına göre, modelde yer alan değişkenlerin birbiriyle ilişkisiz olduğunu öngören bağımsızlık modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır

($X^2_{190}=6414.79$, $p=.000$). Başka deyişle bağımsızlık modeline ilişkin uyum katsayısının çok yüksek bir değere sahip olması veri setinden elde edilen varyans – kovaryans matrisinin test edilmeye uygun, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında yeterli düzeyde ilişki bulunduğunu göstermektedir.

Analizin ikinci adımında, hipotez model (önerilen) test edilmiştir. Hipotez modelin uyum katsayıları Satorra-Bentler $X^2_{157}=817.32$, $p<.000$ ve CFI =.89'dir. Ki-Kare (X^2) en yaygın kullanılan mutlak uyum endekslerden biridir ve X^2 endeksi doğal olarak uyumun ne kadar kötü olduğunu kestirmektedir. Bu nedenle “0” değeri mükemmel uyumu gösterirken, yükselen X^2 değerleri gözlenen kovaryans matrisinin modele dayalı olarak üretilen (hesaplanan) kovaryans matrisinden ne ölçüde ayrıldığıнын bir göstergesidir. Dolayısıyla, büyük X^2 değerleri önerilen modelin eldeki veriye uymadığını göstermektedir. X^2 değerleri örneklem büyüklüklerine duyarlı olduklarından başka uyum endekslerinin kullanılması önerilmektedir (Sümer, 2000). Bundan hareketle, bağımsız model ile karşılaştırıldığında, önerilen modelin önemli ölçüde daha yüksek uyum katsayılarına sahip olduğu ($X^2_{32}=5597.47$, $p<.000$) ve veri setinde yer alan değişkenler arasındaki değişimi açıklamada kabul edilebilir düzeyde yeterli olduğu ileri sürülebilir.

4.1.3. Modelin İyileştirilmesi (Model Modification) ve Yeniden Belirlenmesi

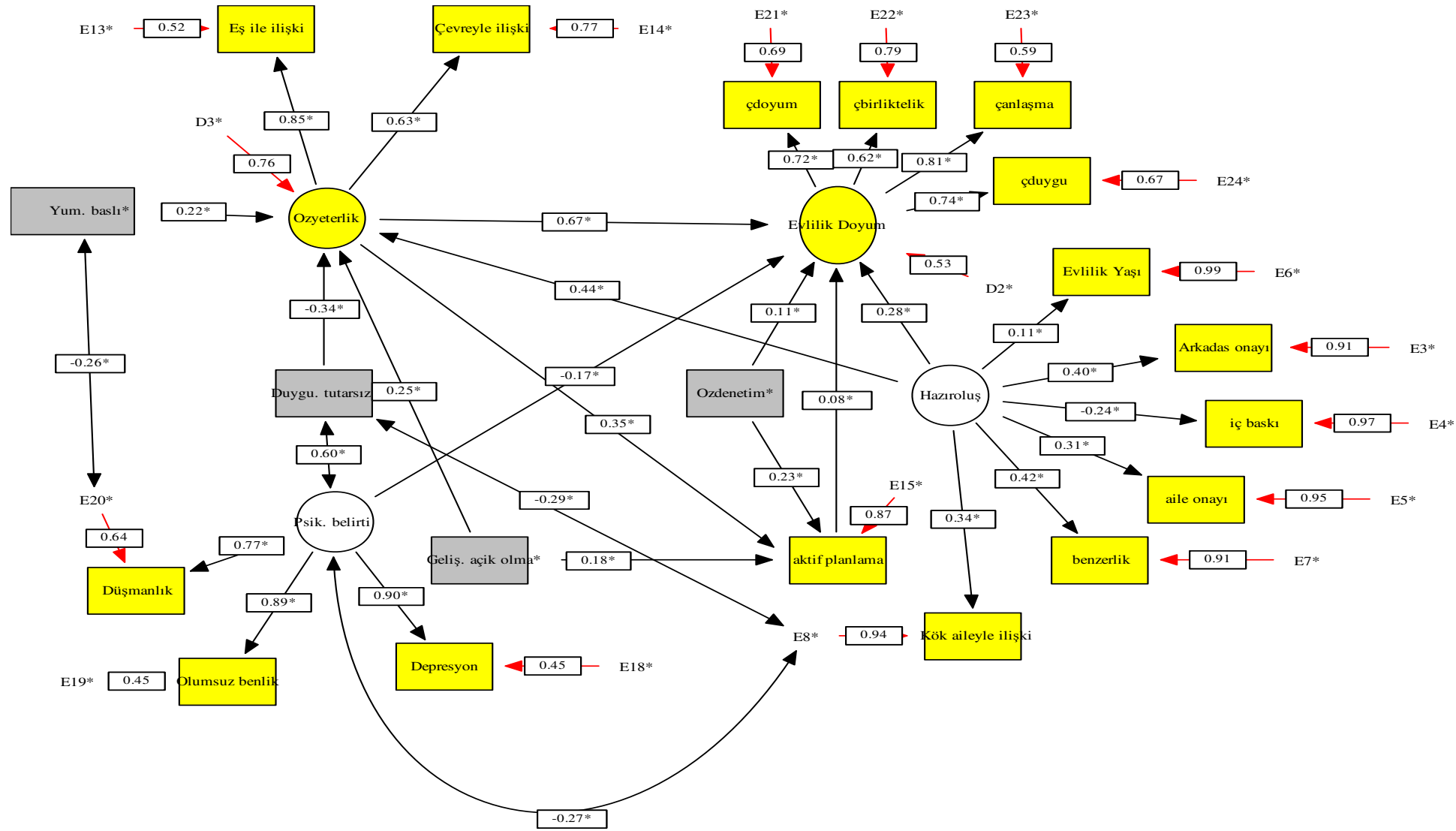
Bununla birlikte, daha iyi uyum katsayılarına ek olarak daha ekonomik bir model elde edebilmek amacıyla post hoc model değişiklikleri gerçekleştirilmiştir. Lagrange Multiplier (L-M), Wald istatistiksel test sonuçlarına ve kuramsal bilgilere dayalı olarak hipotez modele iki korelasyon eklenmiş, iki path de çıkarılmıştır. Tablo 11’de test edilen modellere ilişkin düzeltilmiş X^2 , CFI ve X^2 fark testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 11
Post Hoc Model Değişikliklerine İlişkin Genel Uyum Katsayıları

Model	χ^2	sd	CFI	GFI	AGFI	RMSEA	$\Delta\chi^2$
Model 1							
Hipotez model	817.32	157	.89	.93	.90	.07	
Model 2							
Duy. Tutarsızlık $\longleftrightarrow$ Kök aile ilişkisi arasında korelasyon eklendi							
	786.57	156	.90	.93	.90	.06	30.75(1).***
Model 3							
Psi. Belirti $\longleftrightarrow$ Kök aile ilişkisi arasında korelasyon eklendi							
	729.22	155	.91	.93	.91	.06	57.35(1).***
Model 4							
Yumuşak başlılık $\longrightarrow$ Evlilik doyumu arasındaki path silindi.							
	729.72	156	.91	.93	.91	.06	.5(1)
Model 5							
Duygusal tutarsızlık $\longrightarrow$ Evlilik doyumu arasındaki path silindi.							
	730.77	157	.91	.93	.91	.06	.5(1)

*** .000

Tablo 11’de L-M test sonuçlarına bağlı olarak kök aile ilişkileri ile duygusal tutarsızlık ve psikolojik belirti arasında hipotez modele ilişkiler eklenmiştir. Bu ilişkilerin eklenmesi hipotez modelde önemli bir iyileşme sağlamıştır ($X^2 = 88.10$, $p < .000$). Öte yandan, Wald test sonuçlarına göre, hem yumuşak başlı olma hem de duygusal bakımdan tutarlı olma kişilik özellikleri evlilikte doyumu doğrudan değil, dolaylı olarak etkilemektedir ($X^2 = 1.55$, $p < .000$). Buna göre, benimsenen nihai modele ilişkin fit istatistikleri $X^2 = 730.76$, $p = .000$, CFI=0.91 ve RMSEA=0.06’dır. Nihai model standartlaştırılmış katsayılar Şekil 7’de, standartlaştırılmamış katsayılar Şekil 8’de verilmiştir.

Şekil 7: Nihai model (standartlaştırılmış katsayılar)

4.1.4. Doğrudan Etkiler

Şekil 7 ve 8’de görüldüğü gibi, bireylerin eşleri ve yakın çevreleriyle ilişkilerini içeren evlilikteki özyetkinlik düzeyleri, evlilikte doyum sağlamalarının güçlü bir yordayıcısıdır ($\beta = .67$). Evlilik doyumu üzerinde evlilikteki özyetkinliğin anlamlı bir etkisi olduğu bulunmuştur ($B = .68$, $Z = 6.29$, $p < .00$). Ayrıca evliliğe hazır oluş ile evlilikten sağlanan doyum arasında orta düzeyde bir ilişki bulunmaktadır ($\beta = .28$). Evlilik doyumu üzerinde evliliğe hazır oluşun anlamlı bir etkisi vardır ($B = .17$, $Z = 5.14$, $p < .00$). Bu değişkenlerin dışında, evlilikten sağlanan doyumla psikolojik belirti ($\beta = -.17$), özdenetim ($\beta = .11$) ve aktif planlama ($\beta = .08$) arasında düşük düzeyde ilişki saptanmıştır. Standartlaştırılmamış katsayılar bakımından incelendiklerinde evlilik doyumu üzerinde sırasıyla özdenetim ve psikolojik belirtilerin ($Z_1 = -5.55$, $Z_2 = 3.81$; $p < .00$) ve aktif planlamanın ($Z = 2.47$, $p = .05$) anlamlı bir etkisi olduğu bulunmuştur. Evlilik doyumu üzerinde değişkenlerin doğrudan etkileri karşılaştırıldığında, psikolojik belirtilerin en fazla, özdenetimli olma ve aktif planlama becerisinin ise en az evlilikten sağlanan doyumu açıkladıkları bulunmuştur.

Araştırmanın başlangıcında evlilik doyumu ile yumuşak başlı olma arasında doğrudan bir ilişki öngörülmesine karşın, post-hoc model değişiklikleri sırasında, iki değişken arasındaki ilişkinin modele anlamlı bir katkı sağlamadığı bulunmuştur ($\Delta\chi^2 = .5$, $p > .05$). Buna göre, yumuşakbaşlılığın evlilik doyumu üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur.

Bir başka kişilik özeliği olan duygusal tutarsızlık ile evlilik doyumu arasında bir ilişki olduğu araştırmanın başlangıcında öngörülmesine karşın, post-hoc model değişikliklerinde bu etkinin modelde tanımlanmamasının modeli önemli ölçüde iyileştirdiğini göstermiştir ($\Delta\chi^2 = .5$, $p > .05$). Dolayısıyla evlilik doyumu üzerinde duygusal tutarsızlığın anlamlı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur.

4.1.5. Dolaylı Etkiler

Şekil 7 ve 8’de görüldüğü gibi, evliliğe hazıroluş ve evlilikten sağlanan doyum arasındaki ilişkiye özyetkinlik değişkeninin aracılık (mediator) ettiği gözlenmektedir. Evliliğe hazıroluş özyetkinliği olumlu yönde etkilemekte, bu durum da evlilik doyumunu etkilemektedir ($\beta = .28$). Buna göre, evlilik doyumunu ile evlilikteki hazıroluş arasındaki ilişkide evlilikte özyetkinliğin anlamlı bir etkisi olduğu bulunmuştur ($B = .17$, $Z = 4.34$, $p < .00$). Ayrıca evlilik doyumunu ile evlilikteki özyetkinlik arasındaki ilişkiye aktif planlamanın aracılık ettiği gözlenmektedir ($\beta = .03$). Özyetkinlik aktif planlama becerisini olumlu yönde etkilemekte, aktif planlama düzeyindeki artış da evlilikten sağlanan doyumunu artırmaktadır ($B = .03$, $Z = 2.29$, $p < .002$).

Bunun yanında, yumuşak başlılık ile evlilikten sağlanan doyum arasındaki ilişkiyi özyetkinlik değişkeni etkilemektedir ($\beta = .14$). Başka deyişle, yumuşak başlı olma, bireyin özyetkinlik düzeyini artırmakta, bu da evlilikten sağlanan doyumunu yükseltmektedir ($B = .15$, $Z = 4.09$, $p < .00$). Ayrıca özdenetimli olma ile evlilikten sağlanan doyum arasındaki ilişkiye aktif planlamanın aracılık ettiği bulunmuştur ($\beta = .03$). Buna göre özdenetimli olma aktif planlamayı olumlu yönde etkilemekte, aktif planlama ise, evlilikten sağlanan doyumunu artırmaktadır ($B = .03$, $Z = 2.53$, $p < .01$). Öte yandan, gelişime açık olma ile evlilik doyumunu arasındaki ilişki özyetkinlik değişkenine bağlı olarak değişirken ($\beta = .23$), aktif planlama değişkenine göre bir farklılık göstermemektedir ($\beta = .01$). Diğer bir ifade ile gelişime açık olma özyetkinliği olumlu yönde etkilemekte, özyetkinlikteki artış ise evlilikten sağlanan doyumunu artırmaktadır ($B = .21$, $Z = 6.28$, $p < .00$). Aktif planlamanın ise, özyetkinlik ve evlilik doyumunu arasındaki ilişkide anlamlı bir etki sağlamadığı bulunmuştur ($B = .01$, $Z = .08$, $p = .94$).

Bir başka kişilik özelliği olan duygusal tutarsızlık ile evlilikten sağlanan doyum arasındaki ilişkiye özyetkinlik değişkeninin aracılık ettiği gözlenmektedir ($\beta = -.23$). Evlilik doyumunu ile duygusal tutarsızlık arasındaki ilişkide evlilikteki

özyeterkinliğin anlamlı bir etkisinin olduğu bulunmuştur ($B=.19$, $Z= 4.50$, $p<.00$). Sonuç olarak, kişilik özelliklerinin evlilik doyumunu doğrudan değil, dolaylı olarak etkilediği bulunmuştur.

4.1.6. Toplam Etkiler

Bir değişkenin diğeri üzerindeki toplam etkisi, aralarındaki tüm doğrudan ve dolaylı etkilerinin toplamı olarak tanımlanmaktadır. Buna göre, evlilikten sağlanan doyumun açıklanmasına katkı sağlayan değişkenlerin standartlaştırılmış toplam etkileri Tablo 12’de verilmiştir:

Tablo 12: Standardize Edilmiş Değişkenlerin Toplam Etkileri

	Yumuşak başlılık	Duygusal tutarsızlık	Gelişime açıklık	Evliliğe Hazır Oluş	Özyeterlik	Aktif Planlama	Özdenetim	Psikolojik Belirtiler
Evlilik Doyumu	.14	-.22	.14	.56	.64	.08	.09	-.17

4.2. Evlilik Doyumunun Açıklanmasına Yönelik Çoklu Regresyon Analizine İlişkin Bulgular

Çalışmanın bu aşamasında, evlilik doyumuna etki eden kök aileyle ilişkiler, evlilikteki benzerlik, evlenme yaşı, içsel baskı, ailenin evliliği onaylaması, arkadaş çevresinin evliliği onaylaması ve cinsiyet değişkenlerinin belirlenmesinde standart regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenlerini; cinsiyet, aile ve arkadaş onayları, içsel baskı, evlilik yaşı, benzerlik ve kök aileyle ilişkiler değişkenleri oluşturmaktadır. Bağımsız değişkenlerden cinsiyet, içsel baskı, aile ve arkadaş onayları değişkenleri kategorik olduğundan, göstermelik (dummy) değişkenler olarak tanımlanmıştır. Analizler öncesi artık değerlerin normal dağılıp dağılmadığı t_i 'ye (student artık) karşı yordanan puanların saçılma grafiği ile incelenmiştir (Ek-3).

Artık değerlerin dağılımı belli bir örüntü göstermediğinden, regresyon analizi ham puanlar üzerinden yapılmıştır. Değişkenlerin tolerans ve varyans şişme değerleri incelenmiş, değişen varyanslılığa (multicollinearity) rastlanmamıştır (Ek- 4).

Evliliğe hazır oluş değişkenlerinin evlilikten sağlanan doyumu ne derece açıkladıkları standart regresyon analizi ile incelenmiş ve açıklayıcı değişkenlerin bir bütün olarak evlilikten sağlanan doyumu anlamlı şekilde açıkladıkları görülmüştür ($R = .44$, $R^2 = .19$, $F_{(7, 991)} = 33.42$, $p = .000$). Modelde yer alan değişkenlerin evlilik doyumuna yönelik katkıları Tablo 13'de gösterilmiştir.

Tablo 13
Evlilik Doyumunu Yordayan Değişkenler

Model	B	Sh	β	t	p
Sabit	2.15	.11		19.03	.000
Cinsiyet	.12	.04	.10	3.36	.000
Arkadaş çevreniz evliliğinizi onayladı mı?	.36	.08	.14	4.65	.000
İçsel Baskı	-.13	.04	-.10	-3.44	.000
Aileniz çevreniz evliliğinizi onayladı mı?	.07	.07	.03	.93	.35
Evlilik yaşı	.00	.00	-.01	-.40	.69
Benzerlik	.45	.07	.20	6.91	.000
Kök aile ilişkileri	.64	.08	.24	8.09	.000

Tablo 13’de görüldüğü gibi, tümel denkleme giren regresyon katsayılarından da anlaşılacağı gibi, cinsiyet ile evlilik doyumu arasında bir bağlantı bulunmaktadır. Buna göre, cinsiyetin erkek olması evlilikten sağlanan doyumu artırmaktadır ($B = .12$, $\beta = .10$, $t = 3.36$, $p < .000$). Arkadaş onayı evlilikten sağlanan doyumu artırırken ($B = .36$, $\beta = .14$, $t = 4.65$, $p = .000$), aile onayının evlilikten sağlanan doyum üzerinde anlamlı bir katkısı görülmemektedir ($B = .07$, $\beta = .03$, $t = .93$, $p = .35$). Benzer şekilde, evlilik yaşının artması ile evlilikten sağlanan doyum arasında bir bağlantı bulunmamaktadır ($B = .00$, $\beta = -.01$, $t = .40$, $p = .69$). Bununla birlikte, evlilik öncesi benzerlik ve kök aileyle ilişkiler evlilik doyumunu en fazla yordayan değişkenlerdir ($\beta = .20$; $\beta = .24$). Bu değişkenlerin evlilik doyumu üzerindeki etkileri, yaklaşık olarak cinsiyet, arkadaş onayı ve içsel baskı değişkenlerinin iki katı kadardır.

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde ilk olarak, evlilik doyumunu açıklamaya yönelik geliştirilen modele ilişkin elde edilen bulgular tartışılmıştır. İkinci olarak, evlilik doyumunun açıklanmasına yönelik çoklu regresyon analizine ilişkin bulguların sonuçları tartışılmıştır.

5.1. Evlilik Doyumunun Açıklanmasına Yönelik Geliştirilen Modele İlişkin Bulguların Tartışılması

Analiz sonuçlarına göre, duygusal tutarsızlığın ve yumuşak başlılığın evlilik doyumu üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığı bulunmuştur. Buna karşın, evlilik doyumu ile duygusal tutarsızlık arasındaki ilişkide evlilikteki özyetkinliğin dolaylı bir etkisinin olduğu bulunmuştur. Evlilikten sağlanan doyum ile duygusal tutarsızlık arasındaki ilişkiye özyetkinlik değişkeninin aracılık ettiği, böylece duygusal tutarsızlığın özyetkinlik puanlarını düşürdüğü ve özyetkinliğin düşmesinin ise evlilik doyumunu azalttığı bulunmuştur. Duygusal yönden tutarsız olan kişiler sürekli olarak endişeli, güvensiz, sinirli ve çeşitli psikolojik bozuklukları gösterme eğilimindedirler (Somer, Korkmaz ve Tatar, 2004). Bu durum bireyin evlilik ilişkisini geliştirmek ve devam ettirmek için gerekli davranışları gerçekleştirebilme yeteneğine olan inancını olumsuz yönde etkilemekte ve evlilikten sağladığı doyumun düşmesine neden olduğu düşünülmektedir.

Benzer şekilde, evlilik doyumu ile yumuşak başlılık arasındaki ilişkide evlilikteki özyetkinliğin dolaylı bir etkisinin olduğu bulunmuştur. Başka deyişle, yumuşak başlı olma, bireyin özyetkinlik düzeyini artırmakta, bu da evlilikten sağlanan doyumu yükseltmektedir. Kişilerarası ilişkilerde temel bir boyut olan yumuşak başlılığın kişinin benlik algısını etkilediği belirtilmektedir. Bu kişilerin, başkalarını

seven, verici, sosyal ilgisi olan insanlar oldukları görülmekte ve bu kişilerin yakın ve uzun süreli ilişkilerdeki uyumsal yanı vurgulanmaktadır (McCrae ve Costa, 1988; Costa, Mc Crae ve Dye, 1991). Evlilik ilişkisinin de kişilerarası bir ilişki olduğu düşünülecek olursa, yumuşak başlı olan kişilerin ilişkiyi sürdürme ve geliştirme adına özverili, esnek ve güvene dayalı bir ilişki sürdürecekleri düşünülebilir. Aynı zamanda bu kişilerin benlik algısının da olumlu olduğu göz önüne alındığında, kendilerini evlilik ilişkisini sürdürecek yeterlik ve yetkinlikte algıladıkları için evlilik doyumlarının yüksek olacağı söylenebilir. Elde edilen bulgulara ilişkin önceden yapılan araştırmalar incelendiğinde, şu sonuçlar elde edilmiştir:

Russell ve Wells (1994), evlilik niteliği üzerinde kişiliğin etkisini 94 çiftin katıldığı bir çalışmada incelemiştir. Cinsiyetin göz önüne alınmadığı çalışmada, evlilik niteliğinin eşin duygusal tutarsızlığından olumsuz olarak etkilendiği bulunmuştur. Kelly ve Conley (1987) evlilik kararlılığı ve doyumunu yordayan evlilik öncesi faktörleri tanımlamaya yönelik uzunlamasına bir çalışmada, hem kadınlar hem erkekler için evlilik doyumunun duygusal tutarsızlıkla olumsuz yönde ilgili olduğunu bulmuşlardır. Bouchard, Lussier ve Sabourin (1999) 446 çiftin katıldığı çalışmada beş faktör kişilik modeli ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Duygusal tutarsızlık ve yumuşak başlılığın, hem kadınlar hem de erkekler için evlilik uyumunun önemli bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Kelly ve Conley (1987) evlilik doyum ve kararlılığının kocadaki nevrozizm ile tepki kontrolü ve kadındaki duygusal tutarsızlıkla ilgili olduğu bulunmuştur. Fitzpatrick (2001), eşlerin kişilik özelliklerindeki benzerlik ile evlilik doyum arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Özellikle yumuşak başlılıktaki benzerliğin her iki cinsiyette evlilik uyumuyla güçlü bir ilişkisinin olduğu görülmüştür. Öz denetimlilik boyutundaki benzerlik, erkekler için evlilik doyumunu yordarken, duygusal tutarsızlıktaki benzerliğin ise kadınlar için evlilik doyumunu yordadığı bulunmuştur.

İlgili çalışmalara bakıldığında kişilik özelliklerinden yumuşak başlılık ve duygusal tutarsızlığın evlilik doyum üzerinde doğrudan etkisini inceleyen ve bu ilişkinin önemli olduğunu ifade eden çalışmalar olduğu görülmekte olup, bu çalışmadaki sonuçlarla örtüşmemektedir. Sonuç olarak, kişilik özelliklerinden

yumuşak başlılık ve duygusal tutarsızlığın evlilik doyumu üzerinde doğrudan olmasa da, dolaylı etkisinin olduğu ifade edilebilir. Ortaya çıkan bu durum çalışma grubunun büyüklüğünden ve modele etki eden daha güçlü değişkenlerden kaynaklandığı düşünülebilir.

Diğer bir kişilik özelliği olan özdenetimin evlilik doyumu üzerinde doğrudan bir etkisinin olduğu bulunmuştur. Evlilikten sağlanan doyumla özdenetim arasında anlamlı, fakat düşük düzeyde bir ilişki saptanmıştır. Düşük düzeyde bir ilişkinin bulunması çalışma grubunun büyüklüğü ve özelliklerinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Bunun yanı sıra evlilik doyumu ile özdenetim arasındaki ilişkide stresle başa çıkma tarzlarından biri olan aktif planlamanın dolaylı bir etkisinin olduğu bulunmuştur. Buna göre özdenetimli olma aktif planlamayı olumlu yönde etkilemekte, aktif planlama ise evlilikten sağlanan doyumu artırmaktadır. İlgili literatür incelendiğinde, Costa, McCrae ve Dye (1991) kişiliğin bir yönü olarak öz denetim/sorumluluk boyutunun; yeterlilik, düzen, görevşinaslık, başarı çabası, özdisiplin ve tedbirlilik alt boyutlarıyla temsil edildiğini ifade etmektedir. Problem odaklı başa çıkma ise, sorumluluğu kabul etme, planlı bir biçimde problem çözme, sorun üzerinde olumlu olarak durma gibi eğilimleri içermektedir. Ayrıca bu tarz başa çıkmada olumsuz durumun unsurlarını doğrudan değiştirmeye yönelik süreklilik gösteren çabalar gösterilmektedir (Lazarus ve Folkman 1984; Folkman ve Lazarus, 1987).

Özdenetim boyutunda yüksek puan alan kişilerin, başarı çabası, özdisiplin ve görevşinaslıkları stresli bir durumla karşılaştıkları zaman bunun sorumluluğunu üstlenip, planlı bir biçimde sorunu ortadan kaldırmaya yönelik çaba içine girmesini sağlayacak olup, bu durum da bireyin evlilikten sağladığı doyumu artıracaktır. Konuyla ilgili çalışmalar da bu sonuçları destekler niteliktedir. Bouchard, Lussier ve Sabourin (1999), özdenetimlilik kişilik boyutunun evlilik uyumunun yordanmasına katkıda bulunduğu ifade edilmiştir. Eşlerin kişilikleri arasındaki benzerliğin evlilik uyumu ile olan ilişkisinin incelendiği çalışmalarda özdenetimlilik boyutundaki eş

benzerliğinin evlilik uyumuyla ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Nemecek ve Olson, 1999; Fitzpatrick, 2001). Sonuçta, hem öz denetimlilik kişilik boyutunun, hem de stres türünün başa çıkma stratejilerinin önemli bir yordayıcısı olduğu ve bunun da bireylerin ilişkilerini etkilediği görülmektedir.

Evlilik doyumu ile gelişime açıklık arasındaki ilişkide evlilikteki özyetkinliğin dolaylı bir etkisi olduğu bulunmuştur. Diğer yandan evlilik doyumu ile gelişime açıklık arasındaki ilişkide evlilikteki aktif planlamanın dolaylı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur. Gelişime açık olma ile evlilik doyumu arasındaki ilişki özyetkinliğe bağlı olarak değişirken, aktif planlamaya bağlı olarak bir farklılık göstermemektedir. McCrae ve Costa (1985), gelişime açıklık boyutundaki kişilerin meraklı, yaratıcı, bağımsız, liberal, geleneksel olmayan, hayal gücü kuvvetli, ilgileri geniş, cesur, değişikliği seven, doğal ve açık fikirli özellikler gösterdiklerini ifade etmektedirler. Özyetkinlik düzeyleri yüksek olan kişilerin kendilerini, belirli eylemleri gerçekleştirebilecek yeterlik ve yetkinlikte hissedecekleri belirtilmektedir. Bu durumun, kişinin tercihlerini, belli konulardaki performansını ve içinde bulunduğu durumlarda gösterdiği kararlılık gibi önemli psiko-sosyal süreçleri yordadığı varsayılmaktadır (Bandura, 1986,1997; Lopez ve Lent, 1991). Yüksek yetkinlik beklentisi olan kişilerin, ulaşmak istedikleri amaçlar, problem çözme, sebatkârlık ve yüksek düzeyde performans gösterme konusunda başarıya sahip oldukları belirtilmektedir (Bandura 1977;1986). Stresle başa çıkma tarzlarından biri olan problem odaklı başa çıkmada, sorumluluğunu kabul etme, planlı bir biçimde problem çözme, sorun üzerinde olumlu olarak durma gibi eğilimler yer almaktadır. Bu başa çıkma tarzı olumsuz durumun unsurlarını doğrudan değiştirmeye yönelik gösterilen çaba olarak ifade edilmektedir (Lazarus ve Folkman 1984; Folkman ve Lazarus, 1987).

Kişiliğin gelişime açıklık boyutu ile evlilik doyumu arasındaki ilişkilerin ele alındığı çalışmalarda, Bouchard, Lussier ve Sabourin (1999), gelişime açıklık boyutunun evlilik uyumunun yordanmasına katkıda bulunduğunu bulmuşlardır. Aynı şekilde Fitzpatrick (2001), eşlerin kişilik özelliklerindeki benzerlik ile evlilik doyumu arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, gelişime açıklıktaki benzerliğin her iki

cinsiyette de evlilik uyumuyla güçlü bir ilişkisinin olduğu görülmüştür. Baggley, Preece ve DeLongis (2005), üvey aile olarak yaşayan evli çiftlerin aile stresiyle başa çıkmalarında stresin içeriği ve kişiliğin rolünü inceledikleri çalışmalarında başa çıkmanın dokuz alt boyutu, problem, duygu ve ilişki olmak üzere üç ana işleve dayalı olarak incelenmiştir. Kişiliğin başa çıkmada önemli olduğu ortaya çıkan çalışmada, gelişime açıklık boyutunda yüksek olan kişilerin, uzaklaşma (mesafe koyma) türü başa çıkmayı daha az kullandıkları bulunmuştur.

Gelişime açıklık boyutundaki kişilerin kendilerini evlilik ilişkisi içinde yeterli ve yetkin olarak algılamalarının ve bu doğrultuda gösterecekleri çabanın evlilik doyumunu artırdığı düşünülebilir ki ilgili çalışmalar da bulguları destekler niteliktedir. Diğer yandan bu kişilik özelliğine sahip bireylerin evlilik ilişkisi içinde stresli bir durumla karşılaştıkları zaman bu durumun sorumluluğunu kabul etme, planlı bir biçimde problem çözme, sorun üzerinde olumlu olarak durma ve olumsuz durumun unsurlarını doğrudan değiştirmeye yönelik çaba gösterecekler de bu durumunun evlilik ilişkisinde doyumunu etkileyen bir süreç olmadığı yönündedir. Ortaya çıkan bu durum, evlilik doyumuna etki eden daha güçlü değişkenlerin model içerisinde yer almasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Stresle başa çıkma tarzlarından olan aktif planlamanın evlilik doyumunu üzerinde doğrudan bir etkisi olduğu bulunmuştur. Aktif planlamanın evlilik doyumunu üzerinde anlamlı fakat düşük düzeyde bir etkisi olduğu saptanmıştır. Elde edilen bulgu çeşitli çalışmalarla da tutarlılık göstermektedir. Bouchard, Sabourin, Lussier, Wright ve Richer (1998) erkeklerin daha fazla inkarı (zorluklarla pasif olarak başa çıkma) kullanmasına karşın, kadınların daha fazla zorluklarla aktif olarak başa çıkmayı kullandıkları görülmüştür. Problem odaklı başa çıkma evlilik doyumunu olumlu olarak etkilemesine karşın, hem aktif hem pasif başa çıkma yollarının evlilik doyumunu olumsuz olarak etkilediği bulunmuştur. Ptacek ve Dodge (1995), flört eden ve evli çiftlerde durumsal olmayan (dispositional) başa çıkma ve ilişki doyumunu arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, çiftlerden hem kendi başa çıkmalarını hem de partnerlerinin başa çıkmalarını değerlendirmeleri istenmiştir. Çalışmada üç önemli sonuç ortaya çıkmıştır. Başa çıkmayla ilgili çiftlerin hem kendileri hem de

partnerleriyle ilgili verdikleri bilgi ile ilişki doyumunun ilgili olduğu bulunmuştur. Özellikle de evli kadınların partnerlerini değerlendirmeleriyle partnerinin ilişki doyumu arasında güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür. İkincisi, çiftlerin başa çıkma stilleri ne kadar benzerse, ilişkiden elde ettikleri doyumun o kadar yüksek olacağı sınırlı da olsa desteklenmiştir. Üçüncü olarak, başa çıkma boyutunun uyum sağlayıcı olup olmadığına bakılmaksızın, kendileri ve partnerlerinin benzer şekillerde başa çıktıklarını algılayan bireylerin daha doyum sağlayıcı bir ilişkiye sahip oldukları bulunmuştur.

Bir başka çalışmada, Spangenberg ve Theron (1999) depresif hastaların eşleri tarafından kullanılan başa çıkma stratejileriyle, eşlerin anksiyetesi, depresyonu ve evlilik uyumsuzluğu arasındaki ilişkinin değerlendirildiği çalışmada anksiyetenin eşlerde oldukça yaygın olduğu, yarısından fazlasının depresif olduğu ve yarısının evliliklerinde uyumsuzluk yaşadıkları görülmüştür. Depresyon gibi, anksiyete ve kaçınmacı başa çıkma arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Kaçınmacı başa çıkma stratejisi ve evlilik uyumu arasında negatif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Whiffen ve Gotlib (1989), evlilik sorunu olan ve olmayan çiftlerde başa çıkma, duygusal stres ve yaşam stresi arasındaki ilişkileri değerlendirmişlerdir. Erkeklerin evliliklerindeki doyum düzeylerinin düşük olduğu durumlarda, her iki eşte daha fazla depresif semptom, yaşam stresi ve uyumsuz başa çıkma zorluğu olduğu görülmüştür. Evlilik sorunu yaşayan eş kadın olduğunda ise, bundan sadece kadının işlevselliğini etkilendiği görülmüştür. Baggley, Preece ve DeLongis (2005), üvey aile olarak yaşayan evli çiftlerin aile stresiyle başa çıkmalarında stresin içeriğini ve kişiliğin rolünü incelemişlerdir. Stresörlerin iki türü olan evlilik çatışması ve çocuğun yanlış davranışı, üvey aile stresinin temel boyutları olarak ortaya çıkmıştır. Kişilik, beş faktör modeline dayalı olarak değerlendirilmiştir. Başa çıkmanın dokuz alt boyutu ise, problem, duygu ve ilişki olmak üzere üç ana işleve dayalı olarak incelenmiştir. Stres türünün, çeşitli başa çıkma stratejilerinin önemli bir yordayısı olduğu bulunmuştur. Evlilik çatışmasıyla başa çıkmada, katılımcıların ilişki odaklı başa çıkmayı daha çok kullandıkları görülmüştür.

Evlilik ilişkisinde stresle başa çıkmak için kullanılan aktif planlamanın evlilik doyumuyla doğrudan ve olumlu bir ilişkisinin olduğunun ilgili çalışmalarla da desteklendiği görülmektedir. Böylece evli bireyler ilişki içindeki sorumluluğunu kabul ederek, planlı bir biçimde problem çözme, sorun üzerinde olumlu olarak durma gibi eğilimler göstererek, olumsuz durumun unsurlarını doğrudan değiştirmeye yönelik gösterdikleri çabalarla evlilik doyumlarının artmasını sağlamaktadırlar.

Psikolojik belirtilerin evlilik doyumu üzerinde doğrudan bir etkisi olduğu bulunmuştur. Psikolojik belirtilerin evlilik doyumu üzerinde anlamlı fakat düşük düzeyde bir etkisi olduğu saptanmıştır. Elde edilen bulgu çeşitli çalışmalarla da tutarlılık göstermektedir. Schmalling ve Jacobson (1990), stressiz ilişkiler de bile depresif kadınların, stresli ilişkiler yaşayan çiftlerde bulunan durumlara benzer iletişim örüntüleri gösterdikleri bulunmuştur. Aynı şekilde depresyonun aile/evlilik modelleri, depresif bireyin daha fazla depresyonla sonuçlanan uyumsuz bir ilişki göstereceğini ifade etmektedir (Gotlib ve Beach, 1995). Evlilik problemlerinin ve depresyonun toplum içinde görülme oranları düşünüldüğünde, her iki rahatsızlığın bir arada görülme olasılığının oldukça yüksek olduğu ifade edilmiştir. Depresif semptomlarda artış yaşayan çiftlerin evlilik doyumlarında daha yoğun bir çöküş yaşama eğiliminde oldukları bulunmuştur (Kurdek, 1998).

Depresyondaki cinsiyet farklılıkları göz önünde bulundurularak yapılan çalışmalarda Fincham, Beach, Harold ve Osborne (1997), evli çiftlerle 18 ay süren çalışmada evlilik doyumu ve depresif semptomlar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Erkekler için, evlilik doyumsuzluğu daha sonraki depresif semptomları yordamasına rağmen, etkisinin kadınlara göre daha az düzeyde olduğu görülmüştür. Buna karşın, depresif semptomların yüksek düzeyleri, erkekler için evlilik doyumundaki çöküşü yordarken, kadınlar için yordamamaktadır. Whisman (2001) kesitsel olarak yapılan çalışmada, hem kadınlar hem de erkekler arasındaki depresif semptomlarla evlilik niteliğinin olumsuz düzeyde ilişkili olduğu ve bu ilişkide cinsiyet farklılıklarının önemli olduğu görülmüştür. Beach, Katz, Kim ve Brody (2003) adolesan yaşta çocuğu bulunan 166 evli çiftin evlilik niteliği ile depresif semptomları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, çiftlerin bir yıl sonrası için tekrar depresyon düzeylerine

bakılmıştır. Evlilik niteliğinin, bir yıl sonraki depresif semptomlarla ilgili olduğu ve bu etkinin öneminin hem kadınlar hem de erkekler için benzer olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda eşlerin kendi evlilik niteliklerinin bir yıl sonra, eşlerinin depresif semptomlarını da yordadığı görülmüştür.

Bir başka çalışmada, Uebelacker, Courtnage ve Whisman (2003) evlilikteki doyumsuzluk ve depresif semptomlar arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmada, aynı zamanda çiftlerin iletişim örüntüsü algısının hem evlilik doyumsuzluğu hem de depresif semptomlarla ilişkisine bakılmıştır. Erkeklerden daha ziyade kadınlarda, evlilik doyumsuzluğunun, depresif semptomlarla önemli düzeyde ilişkisinin olduğu bulunmuştur. Hem kadınlar hem erkekler için depresif semptomların konuşmamayla ve kadının talebi ve erkeğin geri çekilmesi şeklindeki iletişimle ilişkili olduğu bulunmuştur. Üstelik kadınlar için konuşmamanın, evlilik doyumsuzluğu ve depresif semptomlar arasındaki ilişkide aracı rol oynadığı görülmüştür. Kastro (1998) evlilik içi uyum ile depresyon arasındaki ilişkiyi tanımlayabilmek amacıyla yaptığı çalışmada depresyon ile evlilikteki uyum arasında bir korelasyon olduğunu bulmuş, terapiye gelmek, tanı almak ve cinsiyetin bu ilişki üzerinde etkileri olduğunu vurgulamıştır. Çalışmada evlilik uyumu ile depresif semptomlar açısından cinsiyet farkının olduğu görülmüş, kadınların evliliklerindeki uyum düzeyini kendi eşlerine göre daha olumsuz değerlendirdikleri bulunmuştur. Kadınlar tanı alsalar da almasalar da, evliliklerindeki duygulanım ifadesi ve doyum erkeklerden daha düşük değerlendirmişlerdir. Birbiriyle evli kadın ve erkeklerde depresyon ve diğer semptomlar karşılaştırıldığında, kadınların eşlerinden daha depresif oldukları, düşmanlık ve kaygı düzeylerinin de erkeklerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Terapiye gelen çiftlerde, kişiler arası duyarlılık düzeyi, kadınlarda erkeklerden daha yüksek bulunmuştur. Terapiye gelenlerle gelmeyenler arasında, semptomlar açısından bulunan tek fark, terapiye gelen kişilerin eşlerinin semptom düzeylerinin, terapiye gelmeyen kişilerin eşlerinden fazla olmasıdır. Tutarel-Kışlak (1995) eşleriyle uyumlu olan ve olmayan kadın ve erkeklerin, eşlerinin olumsuz davranışlarına yaptıkları, hem nedensel hem sorumluluk yüklemeleri ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Eşleriyle uyumsuz olanların, olumsuz eş davranışlarına karşı, uyumlu olanlardan daha fazla yüklem yaptıkları görülmüştür. Eşleriyle uyumsuz olan veya depresif kişilerin, sorumluluk

yüklemelerini nedensel yüklemelerden daha fazla kullandıkları da belirlenmiştir. Uyum puanı arttıkça ve depresyon puanı düştükçe, eş olumsuz davranısa bile, buna olumlu tepki verildiği ve gerilimin sürdürülmediği bulunmuştur.

Bazı çalışmalar ise depresif semptomlar ve evlilik doyumu arasında cinsiyet farkının olmadığını göstermektedir. Davila, Karney, Hall ve Bradbury (2003) dört yıllık evli 164 çiftle yaptıkları çalışmada depresif semptomlar üzerinde evlilik doyumunun etkisi hususunda cinsiyet farklılıklarıyla ilgili bir kanıt bulunamamıştır. Aynı şekilde Whisman, Uebelacker ve Weinstock (2004) çalışmalarında çiftlerin depresyon ve anksiyete düzeyleri ile evlilik doyum düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuçlar, kişinin kendi anksiyete ve depresyon düzeyi ile eşinin depresyon düzeyinin evlilik doyumunu yordadığını ortaya koymuştur. Fakat anksiyete ve depresyonun evlilik doyum düzeylerine etkisi konusunda cinsiyetler açısından bir farklılık olmadığı, depresyonun etkisinin anksiyete etkisinden daha güçlü olduğu görülmüştür. Depresyon ve anksiyetenin evlilik doyumu üzerinde, kişinin kendi etkisinin eşinin etkisinden daha güçlü olduğu ve yalnızca depresyon için kişinin kendi etkisi ve partner etkisi arasında bir etkileşimin olduğu bulunmuştur.

Benlik saygısının evlilik doyumu ile olan ilişkisi konusundaki çalışmalara bakıldığı zaman, Shackelford (2001) evlilikteki çatışma ve uyumsuzlukların evli çiftlerin benlik saygıları üzerindeki etkisinin incelendiği çalışmada, erkeklerin benlik saygısının, eşleri tarafından aldatılmasından ve kadınların sürekli olarak kocalarının istismarı ve kıskançlıkları konusunda dile getirdikleri şikayetle olumsuz olarak etkilendiği görülmüştür. Kadınların ise benlik saygılarının, fiziksel çekiciliklerinin kocaları tarafından sürekli olarak aşağılanmasıyla olumsuz olarak etkilendiği görülmüştür. Sharpley ve Khan (1982) göre, yüksek düzeydeki evlilik uyumunun olumlu benlik kavramıyla, düşük düzeydeki evlilik uyumunun ise olumsuz benlik kavramıyla ilgili olduğu bulunmuştur. Macdonald, Ebert ve Mason (1987), çalışmalarında evlilik durumunun benlik saygısıyla ilgili olduğunu bulmuşlardır. Buna göre boşanmış veya ayrılmış çiftlerle karşılaştırıldığında, evli olan çiftlerin benlik saygılarının daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Schafer ve Keith (1992), farklı yaşam döngüsünde bulunan (altı yaşın altında çocuğu olan çiftler, okula giden

çocukları olan çiftler, bütün çocuklarını evlendirmiş olan çiftler ve emekli olan çiftler) evli çiftlerin benlik saygısı ve birbirlerinin benlik saygısına yönelik yaptıkları değerlendirmeleri inceledikleri çalışmada, çiftlerin yaşam döngüsünde benlik saygılarının uyumunu göstermiştir.

Düşmanlık ve evlilik doyumuyla ilişkili çalışmalarda ise, Smith ve diğerleri (1988), düşmanlık puanları yüksek olan evli bireylerin evlilik doyumu puanlarının düştüğü ve evlilik çatışmasının daha fazla yaşandığını ifade etmişlerdir. Özellikle bu durumunun kadınlardan daha fazla erkekleri etkilediği görülmüştür. Hafner ve Spence (1988), evlilik süresine göre evlilik uyumuyla psikolojik semptomlar ve kişilik arasındaki ilişkiye bakılan çalışmada, evlilik süresine göre çiftler, kısa süreli (1-6 yıl), orta (7-16 yıl) ve uzun süreli (16 ve üstü) olarak üç gruba ayrılmıştır. Orta süreli evlilikleri olan kadınlar birçok ölçümde kocalarından önemli düzeyde daha kötü puan vermelerine rağmen, psikolojik semptomların ve evlilik uyumlarının oldukça kararlı kaldığı görülmüştür. Kısa süreli evliliklerde psikolojik semptomların evlilik doyumunun önemli yordayıcısı olduğu görülmüştür. Orta süreli evliliklerde düşmanlık düzeyleri evlilik doyumunun temel yordayıcısıdır. Uzun süreli evliliklerde evlilik doyumu, kişilik faktörleri ve genel anksiyete düzeyi tarafından yordanmaktadır. Düşmanlıkla ilgili durumları yapıcı şekilde çözen çiftlerin, bunu başaramayan çiftlere göre evliliklerini sürdürmelerinin daha mümkün olduğu bulunmuştur.

Bir başka çalışmada Lorenz, Hraba ve Pechacova (2001) evlilik doyumu ve kararsızlığındaki yordama düzeyi ve değişimde, çiftlerin düşmanlık ve destekleyici davranış rolündeki farklılıkları incelemişlerdir. 436 Çek çiftle yapılan çalışmada, kocaların ifade ettiği destek düzeyde, stresli yaşam olaylarıyla önemli düzeyde ilgili olduğu görülmüştür. Kocaların düşmanlığıyla ilgili değişimin, stresli yaşam olaylarındaki ve evlilik kararsızlığındaki değişimle önemli düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur. Hem kadınlar hem de erkekler için evlilik kararsızlığındaki düzey ve değişimin, düşmanlıktaki düzey ve değişimin işlevi olduğu bulunmuştur. Bunun aksine kadınların evlilik doyumundaki düzey ve değişimin, kocaların desteğindeki düzey ve değişim tarafından etkilendiği görülmüştür. Fakat kadınların evlilik doyumlarının kocalarının ifade ettiği düşmanlıkla ilgili değişimden etkilenmediği görülmüştür.

Bir başka çalışmada ise, Brummett ve diğerleri (2000) düşmanca duygular konusunda kendini değerlendirmenin hem kadınlar hem de erkekler için depresif semptomlarla olumlu olarak ilgili olduğu görülmüş ve insanların iyi olduğuna inanmama konusunda kendini değerlendirmenin yalnızca erkekler için önemli düzeyde ilgili olduğu bulunmuştur. Eşlerin düşmanlığıyla ilgili olarak bu üç bileşenin, kadınların kendi depresif semptomlarıyla olumlu düzeyde ilgili olduğu görülmüştür. Fakat erkekler için, eşlerinin düşmanlığının depresif semptomlarıyla ilgili olmadığı görülmüştür. Gaelick, Bodenhausen ve Wyer (1985), çiftlerin laboratuvar ortamında bir problemi tartışmalarını sağlamıştır. Sonuçta kadınların erkeklerden daha fazla eşlerinin düşmanlık ifadelerine karşı duyarlı oldukları bulunmuştur. Kocalarının düşmanlık ifadelerinin kadınların ilişki doyumuyla olumsuz olarak ilgili olduğu bulunmuştur. Kocaların ise, aksine eşlerinin düşmanlık ifadelerine karşı daha az hassas oldukları ve eşlerindeki bu düşmanlık ifadelerini fark ettikleri zaman bile daha az rahatsız oldukları bulunmuştur.

Çalışmalar gözden geçirildiğinde psikolojik belirtilerin çiftlerin evlilikten sağladıkları doyumunu olumsuz olarak etkilediği, bu durumun kadın ve erkekler için bir farklılık gösterdiği görülürken, sadece (Davila, Karney, Hall ve Bradbury, 2003; Whisman, Uebelacker ve Weinstock, 2004) çalışmalarında depresif semptomların evlilik doyumunu üzerindeki etkisi hususunda cinsiyet farklılıklarına ilişkin bir kanıt bulunamamıştır. Psikolojik belirtiler gösteren bireylerin bu süreçten hem kendilerinin hem de eşlerinin olumsuz olarak etkilendiği ve bu durumun evlilikten sağlanan doyumun azalmasına neden olduğu bulguları destekler niteliktedir.

Evliliğe hazır oluşun evlilik doyumunu üzerinde doğrudan bir etkisi olduğu bulunmuştur. Evliliğe hazır oluş ile evlilikten sağlanan doyum arasında orta düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu Lewis ve Spanier (1979) ve Spanier ve Lewis (1980) tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarıyla da tutarlıdır. Çalışmalarında çiftlerin evlilik doyum düzeylerini etkileyen değişkenlerin bir modelini ortaya koymuşlardır. Modelde üç faktörden bahsedilmiş olup, bu faktörlerden biri de evlilik öncesi faktörlerdir. Evlilik öncesi benzerlik, ilk evlilikteki yaş ve evlilik öncesi eşle tanışıklık düzeyinin evlilik niteliğiyle olumlu olarak ilgili olduğu, bireyin

ebeveyniyle olan ilişkisi ne kadar olumluysa ve çocukluk çağında ne kadar sağlıklı bir ortamda büyüdüyse, evlilik niteliğinin o kadar yüksek olacağı vurgulanmaktadır. Aile ve arkadaş gibi önemli olan kişiler tarafından evliliğin onaylanması da evlilik niteliğini artırıcı bir unsur olarak ifade edilmektedir.

Aynı şekilde Holman (1981) çalışmasında Lewis ve Spanier'in evlilik niteliği ve kararlılığı teorisinin bir bölümünü test etmeyi ve bu teorik modeli geliştirmeyi amaçlamıştır. Evlilik öncesi ve evlilik değişkenlerini içeren bir path modeli önerilmiş, böylece çeşitli evlilik değişkenleri üzerinde evlilik öncesi değişkenlerin dolaylı ve doğrudan etkilerine bakılmıştır. Nişanlı veya ciddi şekilde evliliği düşünen 57 çiftin katıldığı çalışmada, evlilik öncesi faktörlerin, evlilik niteliğini yordadığı görülmektedir. Roller ve değerler konusunda evlilik öncesi algılanan benzerliğin, evlilik niteliği değişkeninin en iyi yordayıcısı olduğu ifade edilmiştir. Holman ve Li (1997), evlilik öncesi faktörler ve evlilik için algılanan hazırlık arasındaki ilişkiye dayalı teorik bir model geliştirmişlerdir. Çalışma, nişanlı veya ilişkilerinde ciddi olup evlenmeyi düşünen genç yetişkinler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Önemli olan kişilerden gelen desteğin doğrudan ve dolaylı olarak bireylerin evlilik hususunda kendilerini ne kadar hazır hissettiklerini etkilediği bulunmuştur.

Bir başka çalışma ise Burgess ve Cottrell (1939) evlilik uyumlarını yordayan evlilik öncesi özelliklerle ilgili yaptıkları çalışmada, anne-babayla yakın ilişkiler ve kişinin kök ailesinde yaşadığı çatışma azlığının, evlilik uyumlarıyla olumlu yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Holman, Larson ve Harmer (1994), kadınların evlilik doyumlarıyla, kocalarının aile özelliklerini karşılaştırmıştır. Kocaların evlenmeden önceki aile çevrelerinin hem kendilerinin hem de karılarının evlilik doyumunu yordadığını, fakat kadınların kendi aile özelliklerinin kendilerinin ya da kocalarının evlilik doyumlarını yordamadığını bulmuştur. Whyte (1990), Detroitli kadınlarla yaptığı kesitsel bir çalışmada, kök ailelerinde yaşadıkları çatışmaları hatırlayan kadınların, bireysel özellikler, çift özellikleri ve sosyal ağ etkileri kontrol edildiği zaman bile, evlilik niteliklerinin güçlü bir şekilde etkilendiğini ortaya koymuştur.

İlgili literatürde evliliğe hazır oluş kapsamında yapılan çalışmaların ki bunlar evlilik öncesi benzerlik, evlilik yaşı, evliliğe ilişkin içsel baskılar, kök aileyle ilişkilerin, arkadaş ve aileden evlilik için alınan onayın evlilik ilişkisinden elde edilecek doyum üzerinde anlamlı bir katkısının olduğu görülmektedir ki bu da bulguları destekler niteliktedir.

Aynı zamanda evlilik doyumu ile evlilikteki hazıroluş arasındaki ilişkide evlilikteki özyetkinliğin dolaylı bir etkisinin olduğu bulunmuştur. Başka deyişle, evliliğe hazır oluş özyetkinliği olumlu yönde etkilemekte, bu da evlilikten sağlanan doyumu artırmaktadır. Bu bulgu Stinnett'in (1969) çalışmalarıyla da tutarlıdır. Çalışmasında evlilik hazırlığının evlilikteki yetkinlikle ilgili olduğunu vurgulamıştır. Evlilikteki yetkinliği, evlilik ilişkisi içinde önemli ihtiyaçları karşılayabilmek için evlilik rollerini yerine getirebilme yeteneği olarak tanımlamıştır. Evlilikteki başarının, bireyin bu rolleri yerine getirebilme konusundaki hazırlığına bağlı olduğu ifade edilmiştir. Bu çalışmanın da bulguları destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Bireyin evliliğe ilişkin hazır oluş düzeyi yükseldikçe, kendini evlilik ilişkisinde daha yetkin ve yeterli algılayacağı bunun da evlilikten sağlanan doyumu artıracığı düşünülmektedir.

Evlilikteki özyetkinliğin evlilik doyumu üzerinde doğrudan bir etkisi olduğu bulunmuştur. Elde edilen bulguların literatürdeki çalışmayla da desteklendiği görülmektedir. Doherty (1981a, 1981b) ilişkideki yetkinliğin, çiftlerin kişiler arası çatışmaların üstesinden gelebildikleri durumları içerdiğini ifade etmektedir. İlişkideki özyetkinlik düzeyinin yüksek olmasının, ilişki doyumu (Bradbury, 1989; Lopez ve Lent, 1991) ve evlilik doyumuyla pozitif olarak ilgili olduğu (Arias, Lyons ve Street, 1997; Dostal ve Langhinrichsen-Rohling, 1997) görülmüştür. Çalışmalar, evlilikteki zorlukların üstesinden gelme konusunda eşlerin yetkinlik beklentilerinin onların evlilik doyumuyla ilgili olduğunu göstermektedir. Fincham ve Bradbury (1989) yetkinlik beklentileri ve yüklemelerin evlilik doyumuyla ilişkisinin olduğunu ifade etmiştir. Kadınların yetkinlik beklentilerinin daha sonraki evlilik doyumunu yordadığı görülürken, erkekler için böyle bir sonuç elde edilememiştir.

Evlilikteki özyetkinlik ile evlilik doyumu arasındaki ilişkide aktif planlamanın dolaylı bir etkisi olduğu bulunmuştur. Başka bir ifadeyle, özyetkinlik aktif planlama becerisini olumlu yönde etkilemekte, aktif planlama düzeyindeki artış da evlilikten sağlanan doyumu yükseltmektedir. Yetkinlik beklentilerinin öneminin, başa çıkma girişimlerini belirlemesinden kaynaklandığı ifade edilmektedir. Yüksek yetkinlik beklentisi olan kişilerin, ulaşmak istedikleri amaçlar, problem çözme, sebatkarlık ve yüksek düzeyde performans gösterme konularında başarılı oldukları ifade edilmektedir (Bandura 1977;1986). Bu durumun aksine düşük özyetkinlik beklentilerinin, inkar ve kendini suçlama gibi duygu odaklı başa çıkma stratejilerinin kullanımıyla (Terry, 1994) ilgili olduğu görülmektedir. Yetkinlik beklentisi yüksek olan kişiler, yaşadıkları stresli durumların üstesinden gelebilmek ve sorunu ortadan kaldırmak adına girişimlerde bulunmakta bunun da evlilik doyumlarını yükselteceği düşünülmektedir. İlgili çalışmaların bulguları araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir.

Genel olarak modele bakıldığında evlilik doyumuna yönelik geliştirilen bu modelin veriye uygunluk gösterdiği görülmektedir. Model kapsamında ele alınan duygusal tutarsızlık, gelişime açıklık, yumuşak başlılık, özdenetim kişilik özellikleri, psikolojik belirtiler, evlilikte özyetkinlik, evliliğe hazır oluş ve stresle başa çıkma tarzlarından aktif planlamanın doğrudan ve dolaylı olarak evlilik doyumu üzerinde etkili olduğu ve bir bütün olarak evlilik doyumunu açıkladığı bulunmuştur.

5.2. Evlilik Doyumunun Açıklanmasına Yönelik Çoklu Regresyon Analizine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırma sonuçları, cinsiyet ile evlilik doyumu arasında bir ilişki olduğunu ve erkeklerin evlilikten sağladıkları doyumun daha yüksek olduğunu vurgulamıştır. Arkadaş onayı evlilikten sağlanan doyumu artırırken, aile onayının evlilikten sağlanan doyum üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır. Benzer şekilde, evlilik yaşının artması ile evlilikten sağlanan doyum arasında bir ilişki bulunamazken, içsel baskı ile evlilik doyumu arasında negatif ve önemli bir ilişki bulunmuştur. Bununla

birlikte, eş benzerliği ve kök aileyle ilişkilerin evlilik doyumunu en fazla yordayan değişkenler olduğu görülmüş olup, bu değişkenlerin evlilik doyumu üzerindeki etkileri, yaklaşık olarak cinsiyet, arkadaş onayı ve içsel baskı değişkenlerinin iki katı kadar olduğu bulunmuştur.

Erkeklerin evlilikten sağladıkları doyumun daha yüksek olduğuna dair bulgular literatür tarafından da desteklenmiştir. Şener (2002) farklı değişkenler açısından kadın ve erkeklerin evlilik uyumunu belirlemek ve eşler arasında karşılaştırma yapmak amacıyla evli çiftle yaptıkları çalışmada erkeklerin evlilik puan ortalamalarının, kadınlarınkinden daha yüksek olduğunu bulmuştur. Aynı şekilde Kastro (1998) evlilik içi uyum ile depresyon arasındaki ilişkiyi tanımlayabilmek amacıyla yaptığı çalışmada kadınların evlilikten sağladıkları doyum düzeylerinin eşlerine göre daha düşük olduğunu bulmuştur. Bu çalışmalar bulguları destekler niteliktedir. Toplumumuz açısından düşünülecek olursa bu sonuçların şaşırtıcı olduğu söylenemez. Kadının evlilik ilişkisi içinde yüklendiği rol (annelik rolü, eş rolü, ev kadını rolü, çalışan kadın rolü, gelin rolü) ve yerine getirdiği görevlerin (çocuklarını yetiştirmek, ev işlerini yapmak, eşine karşı görevlerini yerine getirmek, çalışma yaşamıyla ilgili görevlerini yerine getirmek, bir gelin olarak erkeğin ailesinin beklentilerini karşılamak) ağırlığı ve çokluğu kadının bu yük altında ezilmesine neden olmakta ve bu durum da kadının evlilikten elde ettiği doyumunu azaltmaktadır.

Arkadaş onayının evlilikten sağlanan doyumunu artırırken, aile onayının evlilikten sağlanan doyum üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur. Sprecher ve Felmler (1992), 18 aylık uzunlamasına yaptığı bir çalışmada, aile ve arkadaşlardan gelen desteğin evlilik öncesi ilişki niteliğinin olumlu bir yordayıcısı olduğunu bulmuştur. Lewis ve Spanier (1979) ve Spanier ve Lewis (1980) çalışmalarında, önemli kişilerden (arkadaş, ebeveyn) gelen desteğin evlilik niteliğini arttıracığını ifade etmişlerdir. Holman ve Li (1997) aile ve arkadaş desteğinin evlilik hazırlığının önemli yordayıcısı olduğunu bulmuştur.

İlgili çalışmalar hem aile onayı hem de arkadaş onayının bireylerin evlilik doyumlarını artırdığı yönündedir. Çalışmanın bulguları, arkadaş onayı ile evlilik doyumu arasında bulunan ilişkiyi destekler niteliktedir. Diğer yandan bu çalışmanın bulguları aile onayının evlilik doyumu üzerinde bir etkisinin olmadığını ortaya koymakta bu ise ilgili literatürle çelişmektedir. Aile onayının evlilik doyumu katkısında bulunmadığı bulgusu, daha geleneksel değerlerin ön planda olduğu ve bireyin kendi ailesiyle olan ilişkilerinin ve desteğinin evlilikte de önem kazandığı toplumumuzda beklenenin dışında bir sonuç olduğu düşünülmektedir. Bunun sebeplerinden birinin, uygulanan örneklemin eğitim düzeyinden kaynaklandığı düşünülebilir. En az lise ve üstü eğitim düzeyine sahip kişilere uygulandığı göz önünde bulundurulacak olursa, bu bireylerin eşlerini kendilerinin seçmeleri ve bu sürecin aileden bağımsız olduğu düşünülebilir. Belki daha eğitim düzeyi düşük bireylere uygulanmış olsa, sonuç tam tersi de olabilirdi. Arkadaştan gelen onayın evlilikten sağlanan doyumu artırması ise, birey arkadaş çevresi tarafından onaylanmayan bir eş seçtiği zaman, bu durumdan daha sonraki arkadaş ilişkilerinin etkileneceği düşünülebilir. Eşiyle birlikte arkadaş çevresinde yer alamamak, bireyin zamanla çevresinden izole olmasını eşi ve arkadaşları arasında kalmasına neden olacağı için evlilikten sağladığı doyumunda olumsuz olarak etkilenebileceği, bu nedenle arkadaş onayının evlilik doyumu üzerinde önemli bir etkisinin olduğu düşünülmektedir.

Evlilik yaşının artması ile evlilikten sağlanan doyum arasında bir ilişki bulunamazken, içsel baskı ile evlilik doyumu arasında negatif ve önemli bir ilişki bulunmuştur. Evlenme yaşı ve evlilik doyumu arasındaki ilişkiler hususunda literatür farklı sonuçlar vermektedir. Evlilikteki yaşın daha sonraki evlilik niteliğiyle yüksek ve sürekli bir ilişkinin olduğu ve çiftin evlilik yaşı ne kadar büyükse, evlilikteki mutluluk düzeyinin o kadar yüksek olduğu (Cate ve Lloyd, 1992; Larson ve Holman, 1994) ifade edilmektedir. Bunun aksine Acar (1998) üniversite mezunu evli personelin evlilik doyum düzeylerine yönelik yaptığı çalışmada, evlenme yaşı ile evlilik doyumu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Evlenme yaşı ile evlilik doyumu arasında bir ilişkinin bulunamamış olması, Acar'ın (1998) çalışmasıyla

tutarlılık göstermekte, Cate ve Loyd (1992) ve Larson ve Holman'ın (1994) çalışmalarıyla çelişmektedir. Bunun da çalışma grubunun özelliklerinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Bireylerin evlilik konusunda yaşadığı içsel baskının evlilik doyumunu olumsuz olarak etkilediği bulunmuştur. Bu konudaki çalışmalar da bunu destekler niteliktedir. Larson (2000), bireyin evlenme konusunda yaşadığı içsel baskıları, evlenmek için kişinin kendine yaptığı baskılar olarak ifade eder ve bu durumun bireyin kendini hazır hissetmeden önce evlenmesine neden olacağı için evlilikten sağladığı doyumu düşüreceğini belirtmektedir. Toplumsal bir takım beklentiler bireyi evlenmesi hususunda zorlayabilmektedir. Evlenmemenin 'evde kalmışlık' olarak nitelendirilmesi, ayrıca yemek, davet vb. sosyal ortamlara tek başına katılmak zaman içerisinde sosyal yalnızlığa da yol açabilmektedir. Bu durumda kişi zamanla dıştan gelen bu baskıları içselleştirmekte ve kendini hazır hissetmeden, belki de adayın kendine uygun biri olup olmadığını çok düşünmeden evlenmeye karar vermekte, bunun da evlilikten sağladığı doyumu azalttığı düşünülebilir.

Bununla birlikte, eş benzerliği ve kök aileyle ilişkilerin evlilik doyumunu en fazla yordayan değişkenler olduğu bulunmuştur. Bu değişkenlerin evlilik doyumu üzerindeki etkileri, yaklaşık olarak cinsiyet, arkadaş onayı ve içsel baskı değişkenlerinin iki katı kadardır. Elde edilen bulgular da ilgili literatürle tutarlılık göstermektedir. Lewis ve Spanier (1979) ve Spanier ve Lewis (1980) çalışmalarında, çiftlerin evlilik doyum düzeylerini etkilemesi muhtemel değişkenlerin bir modelini ortaya koymuşlardır. Evlilik öncesi faktörler olarak isimlendirdikleri değişkenler arasında benzerlik ve ebeveynlerle olan ilişkiler ifade edilmektedir. Evlilik öncesi benzerlik ne kadar fazlaysa, evlilik niteliğinin o kadar yüksek olduğu ifade edilmiştir. Özellikle ırk, sosyo-ekonomik statü, dini inançlar, zeka ve yaş benzerliğinin evlilik niteliği ve kararlılığının önemli göstergeleri olduğu ifade edilmiştir. Bireyin ebeveyniyle olan ilişkisi ne kadar olumluysa ve çocukluk çağında ne kadar sağlıklı bir ortamda büyüdüyse, evlilik niteliğinin o kadar yüksek olacağı ifade edilmektedir. Cate ve Lloyd (1992) benzerlik modeli bireylerin nitelikleri bakımından birbirlerine benzer

olup olmadıkları temelinde eşlerini seçtiklerini ifade ederler. Amprik çalışmaların da, hem evlilik öncesi hem de evli çiftlerde tutum ve değerlerin, kişilik, fiziksel çekicilik, yaş, din, ırk, etnik köken gibi birkaç demografik özelliğin benzer olmasının da bu modeli desteklediği ifade edilmektedir. Robinson ve Blanton (1993) ve Schumm (1985) evli olan çiftlerle yaptıkları çalışmalarda, benzerliğin evlilik doyumunun en önemli göstergesi olduğunu ifade etmişlerdir. Evlilik öncesi tutum, değer ve inanç benzerliğinin daha sonraki evlilik niteliğiyle ilgili olduğu yapılan çalışmalar tarafından da desteklenmiştir (Fowers ve Olson, 1986; Larsen ve Olson, 1989; Holman, Larson ve Harmer, 1994).

İlgili çalışmalar da bireyin kök aileyle olan ilişkilerinin evlilik doyumunu yordadığı yönünde, çalışmanın bulgularını destekler sonuçlar elde edilmiştir. Sağlıklı ailelerden gelen ve benzer aile tecrübelerine sahip olan çiftlerin evlilik uyumlarının yüksek olduğuna dair sonuçlar elde edilmiştir (Wilcoxon ve Hovestadt, 1985; Couillard, 1990). Kişilerin kendi ailelerinde yaşadıkları ilişkiler ve olayların, onların daha sonraki psikolojik iyi oluşlarında etkili olduğu bulunmuştur (Amato ve Keith, 1991; Amato, 1994). Nesillerarası aile teorisi bireylerin ailelerinden kişilerarası ilişkiler için bir temel elde ettiklerini ifade etmektedir (Framo, 1981; Kerr, 1981; Hoopes, 1987).

Çiftlerin evliliklerinde yaşadıkları zorluklar, eşlerin kendi kök ailelerindeki ilişki problemlerinin bir uzantısı olarak görülmektedir (Framo, 1976; Hoopes, 1987). Çiftler evliliğe hazırlandıkları zaman, daha önceden tecrübe etmedikleri bir şekilde kök ailelerinin etkilerini yaşamaya başlamakta ve bu etki bilinçli veya bilinçsiz olarak evliliklerinde devam etmektedir (Hoopes, 1987), hatta bireyler kendi kök aileleriyle olan ilişkilerini devam ettirmedikleri zaman bile bu etkinin güçlü olarak devam ettiği görülmektedir (Bartle-Haring ve Sabatelli, 1998).

Aynı şekilde bağlanma teorisi de, ebeveyn-çocuk ilişkisinin önemini ifade ederek, ilk aile tecrübesinin uzun dönem etkisinin anlaşılmasına katkı sağlamıştır. Bağlanma teorisi, yetişkinlikteki yakın ilişkilerin niteliği ve doğasının, çocuk ve bakım veren kişinin ilişkisi içinde kısmen çocukluk çağında yer alan duygusal olaylar

tarafından güçlü şekilde etkilendiğini ifade etmektedir. Güvenli ebeveyn-çocuk bağlanmasını yaşayan yetişkinlerin sosyal yönden daha fazla güven yaşadığı, başkalarıyla daha iyi ilişkiler kurabildiği, kendilik değerinin daha yüksek olduğu ifade edilmektedir. Bu kişiler insanları güvenilir ve fedakar olarak görme eğilimindedirler (Collins ve Read, 1990).

Bunun aksine güvensiz ebeveyn-çocuk bağlanmasını yaşayan yetişkinler, aşırı derecede destek talep etme eğilimindedir ve duygusal olarak aşırı hassas ve değişkendirler. Aynı zamanda kendini küçümseme, kendi onayı için başkalarının kabulüne aşırı bağımlı olma ve ilişkilerinde aşırı baskın olma eğilimindedirler (Bartholomew, 1993). Bu nedenle bizi yetiştiren ebeveynlerimizle olan deneyimlerimiz, sonraki ilişkilerimize dönük yaklaşımlarımızın temelini oluşturması açısından önemlidir. Özellikle evlilik gibi ikili ilişkilerde bu etkinin daha da önem kazanmakta olduğu görülmektedir.

BÖLÜM VI

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde evlilik doyumunun açıklanmasına yönelik geliştirilen modele ilişkin elde edilen sonuçlara ve bu sonuçlar göz önüne alınarak evlilik doyumuyla ilgili yapılacak yeni araştırmalara ve uygulamacılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuçlar

Bu çalışmada elde edilen bulgulardan şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Model kapsamında ele alınan duygusal tutarsızlık, gelişime açıklık, yumuşak başlılık, özdenetim kişilik özelikleri, psikolojik belirtiler, evlilikte özyetkinlik, evliliğe hazır oluş ve stresle başa çıkma tarzlarından aktif planlama değişkenleri doğrudan ve dolaylı olarak evlilik doyumuyla ilişkili olup, geliştirilen bu model bir bütün olarak evlilik doyumunu açıklamaktadır.

2. Bir kişilik özelliği olan özdenetim evlilik doyumunu doğrudan etkilemektedir. Evlilikten sağlanan doyumla özdenetim arasında anlamlı fakat düşük düzeyde bir ilişki vardır.

3. Bir kişilik özelliği olan duygusal tutarsızlık evlilik doyumunu doğrudan etkilememektedir.

4. Bir kişilik özelliği olan yumuşak başlılık evlilik doyumunu doğrudan etkilememektedir.

5. Evlilik doyumu ile duygusal tutarsızlık arasındaki ilişkide evlilikteki özyetkinliğin dolaylı bir etkisi vardır. Duygusal tutarsızlık ile evlilikten sağlanan doyum arasındaki ilişkiye özyetkinlik değişkeni aracılık etmekte böylece duygusal tutarsızlık özyetkinlik puanlarını düşürmekte ve özyetkinliğin düşmesi evlilik doyumunu azaltmaktadır.

6. Evlilik doyumu ile özdenetim arasındaki ilişkide aktif planlamanın dolaylı bir etkisi vardır. Buna göre özdenetimli olma aktif planlamayı olumlu yönde etkilemekte, aktif planlama ise evlilikten sağlanan doyumu artırmaktadır.

7. Evlilik doyumu ile yumuşak başlılık arasındaki ilişkide evlilikteki özyetkinliğin dolaylı bir etkisi vardır. Yumuşak başlı olma, bireyin özyetkinlik düzeyini artırmakta, bu da evlilikten sağlanan doyumu yükseltmektedir.

8. Evlilik doyumu ile gelişime açıklık arasındaki ilişkide evlilikteki özyetkinliğin dolaylı bir etkisi vardır.

9. Evlilik doyumu ile gelişime açıklık arasındaki ilişkide aktif planlamanın dolaylı bir etkisi yoktur.

10. Stresle başa çıkma tarzlarından olan aktif planlamanın evlilik doyumu üzerinde doğrudan bir etkisi vardır. Evlilik doyumu üzerinde aktif planlamanın anlamlı fakat düşük düzeyde bir ilişkisi vardır.

11. Psikolojik belirtiler evlilik doyumunu doğrudan etkilemektedir. Evlilik doyumu üzerinde psikolojik belirtilerin anlamlı fakat düşük düzeyde bir ilişkisi vardır.

12. Evliliğe hazırlaş evlilik doyumunu doğrudan etkilemektedir. Evliliğe hazır oluş ile evlilikten sağlanan doyum arasında orta düzeyde bir ilişki vardır.

13. Evlilik doyumu ile evliliğe hazıroluş arasındaki ilişkide evlilikteki özyetkinliğin dolaylı bir etki vardır. Evliliğe hazıroluş özyetkinliği olumlu yönde etkilemekte, bu durumda evlilikten sağlanan doyumu yükseltmektedir.

14. Evlilikteki özyetkinlik evlilik doyumunu doğrudan etkilemektedir.

15. Evlilik doyumu ile evlilikteki özyetkinlik arasındaki ilişkide aktif planlamanın dolaylı bir etkisi vardır. Özyetkinlik aktif planlama becerisini olumlu yönde etkilemekte, aktif planlama düzeyindeki artış da evlilikten sağlanan doyumu yükseltmektedir.

16. Arkadaş onayı evlilikten sağlanan doyumu artırırken, aile onayının evlilikten sağlanan doyum üzerinde bir etkisi yoktur. İçsel baskı evlilikten sağlanan doyumu negatif yönde yordamaktadır. Evlilik yaşının artması evlilikten sağlanan doyumu etkilememektedir. Eş benzerliği ve kök aile ile ilişkiler evlilik doyumunu yordamaktadır. Eşiyle benzer özelliklere sahip olan ve kök ailesiyle sağlıklı ilişkileri bulunan bireylerin evlilik doyumları artmaktadır. Erkeklerin evlilikten sağladıkları doyum yüksektir.

6.2. Öneriler

6.2.1. Uygulamacılara Yönelik Öneriler

1. Kök aile ilişkileri evli bireylerin evlilik doyumları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu için, aile danışmanlığı kapsamında çiftlerin hem kendilerinin hem de eşlerinin kök ailelerinin evlilikleri üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri konusunda farkındalık geliştirmelerine yardımcı olunabilir.

2. Evlilik öncesi evlilik danışmanlığı kapsamında, bireylerin evlenmeden önce evliliğe hazırooluşları konusunda farkındalık geliştirmelerine yardımcı olunabilir. Evlilik doyumunu önemli düzeyde açıklayıcı bulunan hazırooluş ile ilgili olarak ele alınan değişkenler evlilik öncesinde irdelenmesi gerekmektedir. Bunlar, evlilik yaşı, kök aile ile ilişkiler, aile ve arkadaş onayı, içsel baskı ve evlilikte benzerlik değişkenleridir. Hazırlanacak bir evlilik eğitim programında bu değişkenlere yer verilmesi programın etkililiğini artırabilir.

3. Duygusal tutarsızlık kişilik özelliği gösteren evli bireylere yönelik bireysel ve evliliğe ilişkin özyetkinliklerini artırıcı programlar hazırlayarak evlilik doyumları artırılabilir.

4. Özdenetim kişilik özelliği yüksek bireylerin stresle etkili bir şekilde başa çıkma larına yönelik psikolojik danışma hizmeti verilerek, evlilik doyumları yükseltilebilir.

5. Gelişime açıklık boyutundaki kişilerin bireysel ve evliliğe ilişkin özyetkinliğini artırıcı danışma hizmetleri verilerek evlilik doyumları artırılabilir.

6. Psikolojik belirtiler evlilik doyumunu azalttığı için, psikolojik belirtileri azaltıcı psikolojik danışma hizmeti verilebilir.

7. Evli bireylerin stresle aktif olarak başa çıkmaları için özyetkinliklerini artırıcı eğitim programları geliştirilebilir.

6.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Evlilik doyumuna yönelik geliştirilen bu modeldeki veriler en az lise ve üstü eğitim düzeyine sahip evli bireylerden toplanmıştır. Yapılacak yeni araştırmalarda farklı eğitim ve sosyo-ekonomik düzeye sahip evli bireylerden toplanacak verilerle, çalışma grubundaki bu farklılıklar ortaya konulabilir.

2. Evlilik doyumuna yönelik yapılan bu çalışmada, çalışma grubundaki cinsiyet farklılıkları dikkate alınmamıştır. Yapılacak yeni araştırmalarda çiftlerden toplanacak verilerle modelin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği test edilebilir.

3. Farklı aile yaşam döngüsünde bulunan evli bireylerin evlilik doyumları bu model kapsamında incelenebilir.

4. Kök aile ilişkilerinin evlilik doyumuna ilişkin etkileri göz önünde bulundurulduğunda, evlilik öncesi çiftlerin kök aile ilişkileriyle evliliğe ilişkin tutumlar ve inançlar arasındaki ilişkilerin araştırıldığı çalışmalar yapılabilir.

5. İlk evliliğini yapan çiftler ile eşlerden birinin veya her ikisinin ikinci evliliğini yaptığı çiftlerin evlilik doyumları model kapsamında tekrar incelenebilir.

6. Çiftlerin yaşadıkları stres türlerine göre, kullandıkları başa çıkma stratejilerinin neler olduğu ve bunun evlilik doyumları üzerindeki etkisinin incelendiği çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Acar, H. (1998). **Ankara’da sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu genel müdürlüğüne bağlı sosyal hizmetler kuruluşlarında çalışan üniversite mezunu evli personelin evlilik doyumları.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Acicbe,Ö. (2002). **Applicability of the marital coping inventory for measurement of coping efforts in marriage among Turkish Couples.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Social Sciences of Middle East Technical University.
- Akfırat(Önalan), F. (1995). **Çalışan ve çalışmayan kadınlarla eşlerinin nedensellik ve sorumluluk yüklemeleri ve evlilik doyumları.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayvaşık, H. B., Er, N. M., Kışlak, Ş. T. ve Erkuş, A. (2000). **Psikoloji Terimleri Sözlüğü: Türkçe-İngilizce,** Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Aydemir-Sevim, S. (1996). **Transaksiyonel analize dayalı bir eğitim programının evli çiftlerin ego durumları ve evlilik yaşamlarına ilişkin bazı değişkenlere etkisi.** Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Amato, P. R. (1994). Father-child relations, mother-child relations and offspring psychological well-being in early adulthood. **Journal of Marriage and the Family**, 56, 1031-1042.

- Amato, P. R. ve Keith, B. (1991). Parental divorce and adult well-being: A meta-analysis. **Journal of Marriage and the Family**, 53, 43-58.
- Arias, H., Lyons, C. M. ve Street, A. E. (1997). Individual and marital consequences of victimization: Moderating effects of relationship efficacy and spouse support. **Journal of Family Violence**, 12, 193-210.
- Baggley, D. L., Preece, M. ve DeLongis, A. (2005). Coping with interpersonal stress: Role of big five traits. **Journal of Personality**, 73(5), 1141-1177.
- Bandura, A. (1977). **Social Learning Theory**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1986). **Social Foundations of Thought and Action: A social cognitive theory**. Englewood Cliffs, N J: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1997). **Self-efficacy: The exercise of control**. New York: Freeman Company.
- Bartholomew, K. (1993). From children to adult relationships: Attachment theory and research. In S. Duck (Ed.), **Learning About Relationships** (pp. 30-62). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Bartle-Haring, S. ve Sabatelli, R. M. (1998). An intergeneratioal examination of patterns of individual and family adjustment. **Journal of Marriage and the Family**, 60, 903-911.
- Basat, Ç. (2004). **An exploration of marital satisfaction, locus of control and self-esteem as predictors of sexual satisfaction**. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi. Ankara: ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Baltaş, Z. (1998). “Stres ve Sağlık”. **IX. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmalar**. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 1. baskı, 221-228.
- Beach, S. R. H. ve O’Leary, K. D. (1986). The treatment of depression occurring in context of marital discord. **Behavioral Therapy**, 17, 43-49.
- Beach, S. R. H., Katz, J., Kim, S. K. ve Brody, G. H. (2003). Prospective effects of marital satisfaction on depressive symptoms in established marriages: A dyadic model. **Journal of Social and Personal Relationships**, 20 (3), 355-371.
- Buss, D. M. (1991). Conflict in married couples: Personality predictors of anger and upset. **Journal of Personality**, 59, 663-688.
- Burgess, E. W. ve Cottrell, L. S. (1939). **Predicting Success or Failure in Marriage**. New York: Prentice-Hall Inc.
- Burr, R. (1973). **Theory Construction and The Sociology of The Family**. New York: Wiley.
- Botwin, M. D., Buss, D. M. ve Shackelford, T. K. (1997). Personality and mate preferences: Five factors in mate selection and marital satisfaction. **Journal of Personality**, 65 (1), 107-136.
- Bouchard, G., Lussier, Y. ve Sabourin, S. (1999). Personality and Marital Adjustment: Utility of the Five-Factor Model of Personality. **Journal of Marriage and the Family**, 61, 651-660.

- Bouchard, G., Sabourin, S., Lussier, Y., Wright, J. ve Richer, C. (1998). Predictive validity of coping strategies on marital satisfaction: Cross-sectional and longitudinal evidence. **Journal of Family Psychology**, 12(1), 112-132.
- Bowen, M. (1978). **Family Therapy in Clinical Practice**. New York: Jason Aronson.
- Bradbury, T. N. (1989). **Cognition, emotion and interaction in distressed and nondistressed couples**. Unpublished doctoral dissertation, Urbana: University of Illinois.
- Bradbury, T. N. ve Fincham, F. D. (1990). Attributions in marriage: Review and critique. **Psychological Bulletin**, 107, 3-33.
- Brummett, B. H., Barefoot, J. C. Feaganes, J. R., Yen, S., Bosworth, H. B., Williams, R. B. ve Siegler, H. C. (2000). Hostility in marital dyads: Associations with depressive symptoms. **Journal of Behavioral Medicine**, 23(1). 95-105.
- Cate, R. M. ve Lloyd S. A. (1992). **Courtship**. Sage Publications.
- Cohan, C. L. ve Bradbury, T. N. (1997). Negative life events, marital interaction, and the longitudinal course of newlywed marriage. **Journal of Personality and Social Psychology**, 73(1), 114-128.
- Costa, P. T., Mc Crae, R. R. ve Dye, D. A. (1991). Facet scales for agreeableness and conscientiousness: A revision of the Neo Personality Inventory. **Personality and Individual Differences**, 12 (9), 887-898.

- Collins, N. L. ve Read, S. J. (1990). Adult attachment, working models and relationship quality in dating couples. **Journal of Personality and Social Psychology**, 58, 644-663.
- Carroll, J. S., Badger, S. ve Yang, C. (2006). The ability to negotiate or the ability to love? Evaluating the developmental domains of marital competence. **Journal of Family Issues**, 27(7), 1001-1032.
- Conger, R. D., Cui, M., Bryant, C. M. ve Elder, G. H. (2000). Competence in early adult romantic relationships: A developmental perspective of family influences. **Journal of Personality and Social Psychology**, 79, 224-237.
- Culp, L. N. ve Beach, S. R. H. (1998). Marriage and depressive symptoms: The role and bases of self-esteem differ by gender. **Psychology of Women Quarterly**, 22, 647-663.
- Craig, R. J. ve Olsen, R. E. (1995). 16 PF profiles and typologies for patients seen in marital therapy. **Psychological Reports**, 77(1), 187-194.
- Couillard, G. (1990). **Differences in marital adjustment among couples with similar and dissimilar levels of emotional health in their family of origin.** Unpublished doctoral dissertation. Brigham Young University.
- Coombs, R. H. (1961). A value theory of mate selection. **The Family Life Coordinator**, 10(3), 51-54.

- Davila, J., Karney, B. R., Hall T. W. ve Bradbury, T. N. (2003). Depressive symptoms and marital satisfaction: Within-subject associations and the moderating effects of gender and neuroticism. **Journal of Family Psychology**, 17(4), 557-570.
- Dean, D. D. ve Lucas, W. L. (1978). Whose marital adjustment –her, his and theirs? **Psychological Reports**, 43.
- Doxey, C. (1994). **Creating couple identity in the transition to marriage**. Unpublished doctoral dissertation, Brigham Young University.
- Doherty, W. J. (1981a). Cognitive processes in intimate conflict: I. Extending attribution theory. **The American Journal of Family Therapy**, 9(1), 3-13.
- Doherty, W. J. (1981b). Cognitive processes in intimate conflict: II. Efficacy and learned helplessness. **The American Journal of Family Therapy**, 9(2), 35-44.
- Dostal, C. ve Langhinrichsen-Rohling, J. (1997). Relationship-specific cognitions and family-of-origin divorce and abuse. **Journal of Divorce ve Remarriage**, 27, 101-120.
- Dökmen, Z. Y. ve Tokgöz, Ö. (2002). Cinsiyet, eğitim cinsiyet rolü ile evlilik doyumu, eşle algılanan benzerlik arasındaki ilişkiler. **XII. Ulusal Psikoloji Kongresi**, 9-13 Eylül 2002, ODTÜ, Ankara (<http://metu.edu.tr/~psi/obildir.html>, 17-12-2006 tarihinde indirilmiştir).
- Erel, O. ve Burman, B. (1995). Interrelatedness of marital relations and parent-child relations: A meta-analytic review. **Psychological Bulletin**, 118, 108-132.

- Folkman, S. (1984). Personal control and stress and coping processes: A theoretical analysis. **Journal of Personality and Social Psychology**, 46, 839-852.
- Folkman, S. ve Lazarus R. S. (1987). Transactional theory and research on emotions and coping. **European Journal of Personality**, 1(3), 141-169.
- Fowers, B. J. (1993). Psychology as public philosophy: An illustration of the moral dimension of psychology with marital research. **Journal of Theoretical and Philosophical Psychology**, 13, 124-136.
- Fowers, B. J. ve Olson, D. H. (1986). Predicting marital success with PREPARE: A predictive validity study. **Journal of Marital and Family Therapy**, 12, 403-413.
- Fıfıloğlu, H. (1992). Lisansüstü Öğrencilerin Evlilik Uyumu. **Psikoloji Dergisi**, 7, 16-23.
- Fıfıloğlu, H. ve Demir, A. (2000). Applicability of the dyadic adjustment scale for measurement scale for measurement of marital quality with Turkish couples. **European Journal of Psychological Assessment**, 16 (3), 214-218.
- Fitzpatrick, M. (1987). Marriage and verbal intimacy. In V.J. Darlege ve J.H. Bery (Eds.), **Self-disclosure: Theory, research and therapy**. (pp.131-152), New York: Plenum Press.
- Fitzpatrick, N. Y. (2001). **Marital and personality**. Unpublished doctoral dissertation, School of Psychology.

Fincham, E. D. ve Bradbury, T. N. (1989). Cognition and marital dysfunction: The role of efficacy expectations, Presented at the 23rd **Annual Convention of the Association for Advancement of Behavior Therapy**, Washington, DC. (<http://marriage.psych.ucla.edu/researchinstruments.asp> 27-10-2006 tarihinde indirilmiştir).

Fincham, F. D., Beach, S. R. H., Harold, G. T. ve Osborne, L. N. (1997). Marital satisfaction and depression: Different causal relationships for men and women? **Psychological Science**, 8 (5), 351-357.

Framo, J. L. (1976). Family of origin as a resource for adults in marital and family therapy: You can and should go home again. **Family Process**, 15 (2), 183-210.

Framo, J. L. (1981). The integration of marital therapy with sessions with family of origin. In A.S. Gurman ve D.P. Kniskern (Eds.), **Handbook of Family Therapy**. (pp.133-158). New York: Brunner/Mazel Press.

Gaelick, L., Bodenhausen, G.U. ve Wyer, R.S. (1985). Emotional communication in close relationships. **Journal of Personality and Social Psychology**, 49(5), 1246-1265.

Geist, R. L. ve Gilbert, D. G. (1996). Correlates of expressed and felt emotion during marital conflict: Satisfaction, personality, process, and outcome. **Personality and Individual Differences**, 21(1), 49-60.

Gündoğdu, F. B. (1995). **Otistik ve normal çocuğu olan anne-babaların evlilik uyumlarını algılamaları ve bazı değişkenler bakımından karşılaştırılması**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Gotlib, I. H. ve Beach, S. R. H. (1995). A marital/family discord model of depression: Implications for therapeutic intervention. In N.S. Jacobson ve A. S. Gurman (Eds.), **Clinical Handbook of Couple Therapy** (pp. 411-436). New York: Guilford Press.
- Grandon J. R., Myers, J. E. ve Hattie, J. A. (2004). The relationship between marital characteristics, marital interaction processes and marital satisfaction. **Journal of Counseling and Development**, 82, 58-68.
- Glenn, N. D. (1991). The recent trend in marital success in the United States. **Journal of Marriage and The Family**, 53, 261-270.
- Hafner, R. J. ve Spence, N. S. (1988). Marriage duration, marital adjustment and psychological symptoms: A cross-sectional study. **Journal of Clinical Psychology**, 44 (3), 309-316.
- Hatipoğlu, Z. (1993). **The Role of certain demographic variables and marital conflict in marital satisfaction of husbands and wives**. A Master's Thesis. Ankara: Middle East Technical University.
- Hawkins, J. D. (1968). Association between companionship, hostility and marital satisfaction. **Journal of Marriage and the Family**, 30, 647-650.
- Heyman, R. E., O'Leary, K. D. ve Jouriles, E. N. (1995). Alcohol and aggressive personality styles: Potentiators of serious physical aggression against wives? **Journal of Family Psychology**, 9(1), 44-57.
- Holman, T. B. (1981). **A path analytic test of model of early marital quality: The direct and indirect effects of premarital and marital factors**. Unpublished doctoral dissertation, Brigham Young University.

- Holman, T. B., Busby, D. M. ve Larson, J. H. (2001). Preparation for marriage questionnaire (PREP-M). In T. B. Holman (Eds.), **Premarital Prediction of Marital Quality or Breakup** (pp. 233-262). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Holman, T. B., Larson, J. H. ve Harmer, S. L. (1994). The development and predictive validity of a new premarital assessment instrument: the Preparation for Marriage questionnaire. **Family Relations**, 43, 46-52.
- Holman, T. B. ve Li, B. D. (1997). Premarital factors influencing perceived readiness for marriage. **Journal of Family Issues**, 18, 124-144.
- Hovestadt, A. J., Andersen, W. T., Piercy, F. P., Cochran, S. W. ve Fine, M. (1985). A Family of Origin Scale. **Journal of Marital and Family Therapy**. 11(3), 287-297.
- Hovardaoğlu, S. (1996). Sosyal mübadele: Evlilikle ilgili değerlendirmelere etkisi. **Türk Psikoloji Dergisi**, 11 (36), 12-24.
- Hoopes, M. H. (1987). Multigenerational systems: Basic assumptions. **American Journal of Family Therapy**, 15, 195-205.
- Johnson, D. R., White L. K., Edwards J. N. ve Booth A. (1986). Dimension of marital quality: toward methodological and conceptual refinement. **Journal of Family Issues**, 7, 31-49.

- Karney, B. R. ve Bradbury, T. N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability: A review of theory, methods and research. **Psychological Bulletin**, 118 (1), 3-34.
- Karney, B. R. ve Bradbury, T. N. (1997). Neuroticism, marital interaction, and the trajectory of marital satisfaction. **Journal of Personality and Social Psychology**, 72 (5), 1075-1092.
- Kastro, R. M. (1998). **Evlilik içi uyum ve depresyon: evlilik ilişkisinin niteliği ve eşlerde semptom oluşumu hakkında bir çalışma**. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kalkan, M. (2002). **Evlilik ilişkisini geliştirme programının, evlilerin evlilik uyum düzeyine etkisi**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kelly, E. L., ve Conley, J. J. (1987). Personality and compatibility: A prospective analysis of marital stability and marital satisfaction. **Journal of Personality and Social Psychology**, 52 (1), 27-40.
- Kerr, M. E. (1981). Family systems theory and therapy. In A. S. Gurman ve D. P. Kniskern (Eds.), **Handbook of Family Therapy** (p.p.226-264). New York: Brunner/Mazel.
- Kephart, W. (1966). **The Family Society and the Individual**. New York.
- King, L. A. (1993). Emotional expression, ambivalence over expression and marital satisfaction. **Journal of Social and Personal Relationships**, 10, 601-607.

- Kocadere, M. (1995). **İyi ve kötü evliliklerin özelliklerini belirlemeye yönelik betimsel bir çalışma.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kurdek, L. A. (1991). Marital stability and changes in marital quality in newly wed couples: A test of the contextual model. **Journal of Social and Personal Relationships**, 8, 27-48.
- Kurdek, L. A. (1998). The nature and predictors of the trajectory of change in marital quality over the first 4 years of marriage for first-married husbands and wives. **Journal of Family Psychology**, 13, 669-674.
- Kline, R. B. (1998). **Principles and Practice of Structural Equation Modeling.** London: Guilford Pres.
- Kline, R. B. (2005). **Principle and Practice of Structural Equation Modeling,** New York: the Guilford Press.
- Lam, J. H. (1998). **Self-efficacy and coping responses in lower socioeconomic status african-american women involved in abusive relationships.** Unpublished Doctoral Dissertation. Syracuse University.
- Larson, J. H. (1988). Factors influencing college students' perceived readiness for marriage. **Family Perspective**. 22, 145-156.
- Larson, J. H. (2000) . **Should We Stay Together ?** First edition, Jossey-Bass.
- Larson, J. H. ve Holman, T. B. (1994). Premarital predictors of marital quality and stability. **Family Relations**, 43, 228-237.

- Lazarus, R. S. ve Folkman, S. (1984). **Stress, Appraisal and Coping**. New York: Springer Publishing Company.
- Larsen, A. S. ve Olson D. H. (1989). Predicting marital satisfaction using PREPARE: A replication study. **Journal of Marital and Family Therapy**, 15, 3, 311-322.
- L'Abate, L. (1997). **The Self in the Family: A Classification of Personality, Criminality and Psychopathology**. New York: John Wiley.
- Levine, K. S. ve Hennessy, J. J. (1990). Personality influences in the stability of early (teen-age) marriage in the United States. **Current Psychology: Research and Reviews**, 9(3), 296- 303.
- Lewis, R. A. ve Spanier, E. B. (1979). Theorizing about the quality and stability of marriage. In W. R. Burr , R. Hill, F. I. Nye ve I. L. Reiss (Ed.), **Contemporary Theories About The Family**, Vol. 1, (pp. 268-294).
- Lorenz, F. O., Hraba, J. ve Pechacova, Z. (2001). Effects of spouse support and hostility on trajectories of Czech couples' marital satisfaction and instability. **Journal of Marriage and Family**, 63, 1068-1082.
- Lopez, F. G. ve Lent, R.W. (1991). Efficacy-based predictors of relationship adjustment and persistence among college students. **Journal of College Student Development**, 32, 223-229.
- Macdonald, N. E., Ebert, P. D. ve Mason, S. E. (1987). Marital status and age as related to masculine and feminine personality dimensions and self-esteem. **Journal of Social Psychology**, 127 (3), 289-298.

- Medling, J. M. ve McCarrey, M. (1981). Marital adjustment over segments of the family life cycle: the issues of spouses' value similarity. **Journal of Marriage and the Family**, 43 (1), 195-203.
- Mc Crae R. R. ve Costa, P. T. (1985). Updating Norman's "Adequate Taxonomy": Intelligence and personality dimensions in natural language and in questionnaires. **Journal of Personality and Social Psychology**, 49(3), 710-721.
- Newton, T. L., Kiecolt-Glaser, J. K., Glaser, R. ve Malarkey, W. B. (1995). Conflict and withdrawal during marital interaction: The roles of hostility and defensiveness. **Personality and Social Psychology Bulletin**, 21(5), 512-524.
- Nemecek, S. ve Olson, K. R. (1999). Five factor personality similarity and marital adjustment. **Social Behavior and Personality**, 27 (3), 309-318.
- O'Leary, K. D., Malone, J. ve Tyree, A. (1994). Physical aggression in early marriage: Prerelationship and relationship effects. **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 62 (3), 594-602.
- Özügürlü, K. (1985). **Evlilik Raporu**. 1.Basım, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Özgüven, İ. E. (2001). **Ailede İletişim ve Yaşam**. Ankara: Psikolojik Danışma Rehberlik Eğitim Merkezi Yayını.
- Özbay, Y. ve Şahin, B. (1997). Stresle başa çıkma tutumları envanteri (SBTE): Geçerlik ve güvenirlik çalışması. **IV. Rehberlik ve Psikolojik Danışma Kongresi**, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi 1-3 Eylül.

Özbay, Y. ve Güngör Cihan, H. (2006). Evlilikte özyetkinlik ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. **XIV. Ulusal Psikoloji Kongresi**, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü 6-8 Eylül.

Ptacek, J. T. ve Dodge, K. L. (1995). Coping strategies and relationship satisfaction in couples. **Personality and Social Psychology Bulletin**, 21(1), 76-84.

Russell, R. ve Wells, P. A. (1994). Personality and quality of marriage. **British Journal of Psychology**, 85, 161-168.

Richard, L. S., Wakefield, J. A. ve Lewak, R. (1990). Similarity of personality variables as predictors of marital satisfaction: A Minnesota Multiphasic Personality Inventory (MMPI) item analysis. **Personality and Individual Differences**, 11 (1), 39-43.

Richmond, L. D., Craig, S. S. ve Ruzicka, M. F. (1991). Self-monitoring and marital adjustment. **Journal of Research in Personality**, 25, 177-188.

Robinson, L. C. ve Blanton, P. W. (1993). Marital strengths in enduring marriages. **Family Relations**, 42, 38-45.

Rosenberg, M. (1979). **Concieving The Self**. New York: Basic.

Savaşır, I. ve Şahin, N. H. (Ed.) (1997). **Bilişsel Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler**. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

- Sabatelli, R. M. ve Bartle-Haring, S. (2003). Family of origin experiences and adjustment in married couples. **Journal of Marriage and Family**, 65 (1), 159-169.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. **Türk Psikoloji Dergisi**, 3(6), 49-74.
- Somer, O., Korkmaz, M. ve Tatar, A. (2004). **Kuramdan Uygulamaya Beş Faktör Kişilik Modeli ve Beş Faktör Kişilik Envanteri (5FKE)**. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Schumm, W. R. (1985). Beyond relationships characteristics of strong families: Contrasting a model of family strengths. **Family Perspective**, 19, 1-9.
- Shackelford, T. K. (2001). Self-esteem in marriage. **Personality and Individual Differences**, 30, 371-390.
- Schafer, R. B. ve Keith P. M. (1992). Self-esteem agreement in the marital relationship. **The Journal of Social Psychology**, 132 (1), 5-9.
- Schmalling, K. ve Jacobson, N. (1990). Marital interaction and depression. **Journal of Abnormal Psychology**, 99, 229-236.
- Sprecher, S. ve Felmlee, D. (1992). The influence of parents and friends on the quality and stability of romantic relationships: A three-wave longitudinal investigations. **Journal of Marriages and the Family**, 54, 888-900.
- Smith, T. W., Pope, M. K., Sanders, J. D., Allred, K. D. ve O'Keeffe, J. L. (1988). Cynical hostility at home and work: Psychosocial vulnerability across domains, **Journal of Research in Personality**, 22, 525-548.

- Smith, T. W. (1994). Concepts and methods in the study of anger, hostility and health. In A.W. Siegman ve T.W. Smith (Eds.) **Anger, Hostility and The Heart** (pp. 23-42). Hillsdale, N J: Erlbaum.
- Stinnett, N. (1969). Readiness for marital competence. **Journal of Home Economics**, 61(9), 683-686.(09-11-2004 <http://hearth.library.carnell.edu/cgi/text> alınmıştır).
- Spanier, G. B. ve Lewis, R. A. (1980). Marital quality: A review of the seventies. **Journal of Marriage and the Family**, 42, 825-39.
- Spangenberg, J. J. ve Theron, J. C. (1999). Stres and coping strategies in spouses of depressed patients. **The Journal of Psychology**, 133(3), 253-62.
- Sharpley, C. F. ve Khan, J.A. (1982). The relationship between marital adjustment and self-concept for married individuals and couples. **Journal of Individual Psychology**, 38 (1), 62-71.
- Şener, A. (2002). **Ailede eşler arası uyuma etki eden faktörlerin araştırılması**. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (1996). **Using Multivariate Statistics**. Third Edition. Harper Collins College Publishers.
- Tatar, A. (2005). **Çok boyutlu kişilik envanterinin madde-cevap kuramına göre kısa formunun geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi**. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Terry, D. (1994). Determinants of coping: The role of stable and situational factors. **Journal of Personality and Social Psychology**, 66, 895-910.
- Tezer, E. (1986). **Evli eşler arasındaki çatışma davranışları: algılama ve doyum.** Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tezer, E. (1994). Evli eşler arasındaki çatışmalar ile çeşitli demografik değişkenlerin evlilik doyumuna etkisi: kadın eşin bir işte çalıştığı ve çalışmadığı eşler üzerinde bir araştırma. **3P Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi**, 2(3), 209-217.
- Tuğrul, C. ve Sayılğan, M. A. (1997). **Depresyonla Başa Çıkma Yolları.** 3. baskı, Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Tutarel-Kışlak, Ş. (1995). **Cinsiyet, evlilik uyumu, depresyon ile nedensel ve sorumluluk yüklemeleri arasındaki ilişki üzerine bir araştırma.** Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tutarel-Kışlak, Ş. (1997). Evlilik uyumu ile nedensel ve sorumluluk yüklemeleri arasındaki ilişkiler. **Türk Psikoloji Dergisi**. 12 (40), 55-64.
- Torun, C. (2005). **Relationship maintenance strategies and marital satisfaction among Turkish couples.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Topham, G. L., Larson, J. H. ve Holman, T. B. (2005). Family of origin predictors of hostile conflict in early marriage. **Contemporary Family Therapy**, 27(1), 101-121.

- Thibaut, J. W. ve Kelly, H. H. (1959). **The Social Psychology of Groups**. New York: John Wiley.
- Thomas, J. M. (1998). **Relationship efficacy: the prediction of goal attainment by dating couples**. Unpublished doctorate thesis, University of Maryland.
- Uebelacker, L. A., Courtnage, E. S. ve Whisman, M. A. (2003). Correlates of depression and marital dissatisfaction: Perceptions of marital communication style. **Journal of Social and Personal Relationships**, 20(6), 757-769.
- Vaillant, G. E. (1978). Natural history of male psychological health: VI. Correlates of successful marriage and fatherhood. **American Journal of Psychiatry**, 135, 653-659.
- Wamboldt, F. S. ve Reis, D. (1989). Defining a family heritage and a new relationship identity: Two central tasks in the making of a marriage. **Family Process**, 28, 317-335.
- Wilcoxon, S. A. ve Hovestadt, A. J. (1985). Perceived similarity in family-of-origin experiences and dyadic adjustment: A comprison across years of marriage. **Family Therapy**, 12 (2), 165-174.
- Whiffen, V. ve Gotlib, I. H. (1989). Stress and coping in maritally distressed and non-distressed couples. **Journal of Social and Personal Relationships**, 6, 327-344.
- Whisman, M. A. (2001). Depression and marital distress: Findings from clinical and community studies. In S.R.H. Beach (Ed.), **Marital and family process in depression** (pp. 3-24). Washington, D.C. American Psychological Association.

- Whisman, M.A., Uebelacker, L. A. ve Weinstock, L. M. (2004). Psychopathology and marital satisfaction: The importance of evaluating both partners. **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 72(5). 830-838.
- Whyte, M. K. (1990). **Dating, Mating and Marriage**. New York: Aldine de Gruyter.
- Yıldırım, İ. (1992). **Evli bireylerin uyum düzeylerini etkileyen bazı etmenler**. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, A. (2001). Eşler arasındaki uyum, anne-baba tutumu ve benlik algısı arasındaki ilişkilerin gelişimsel olarak incelenmesi, **Türk Psikoloji Dergisi**, 16(47), 1-20.
- Zoby, M. M. (2005). **The Association between personality and marital and relationship outcome**. Unpublished Doctoral Dissertation. Regent University.

EKLER

Ek-1 : Değişkenlerin Tolerans ve Varyans Şişme Değerleri

Ek-2 : Ölçeklerin Normal Dağılım Değerleri

Ek-3 : Saçılma Grafiği

Ek-4 : Değişkenlerin Tolerans ve Varyans Şişme Değerleri

Ek-5 : Kişisel Bilgi Formu

Ek-6 : Kök Aileyle İlişkiler Ölçeği

Ek-7 : Evlilikte Benzerlik Ölçeği

Ek-8 : Evlilikte Özyetkinlik Ölçeği

Ek-9 : Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği

Ek-10 : Beş Faktör Kişilik Envanteri

Ek-11 : Kısa Semptom Envanteri

Ek-12: Çiftler Uyum Ölçeği

Ek-1: Değişkenlerin tolerans ve varyans şişme değerleri

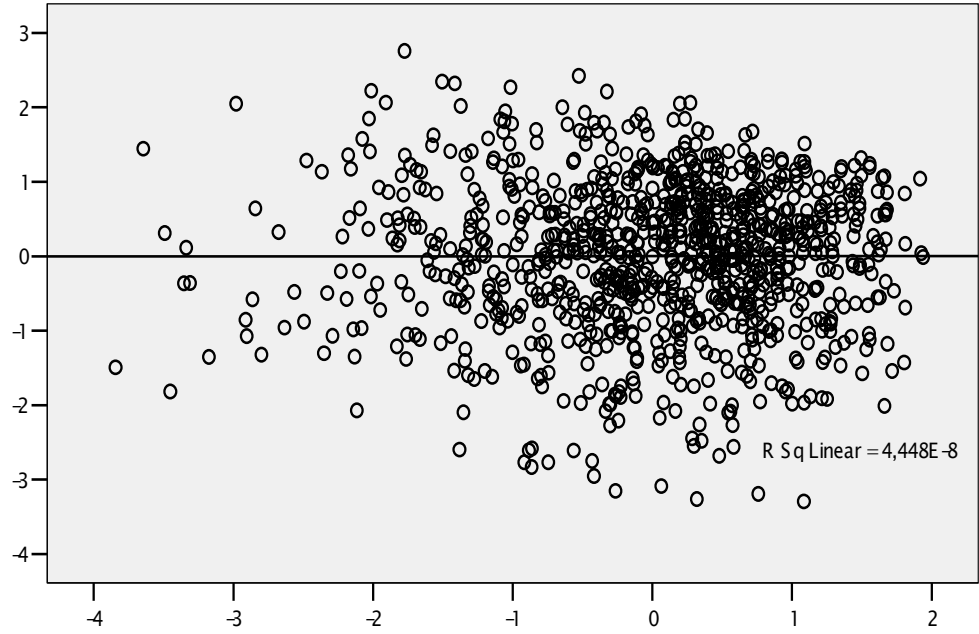
Gösterge Değişkenler	Tolerans	VIF
Benzerlik ölçeği	0,87	1,15
Kök aile ilişkileri	0,81	1,23
Yumuşak başlılık	0,74	1,35
Özdenetim	0,76	1,31
Duygusal tutarsızlık	0,60	1,66
Gelişime açıklık	0,68	1,48
özyeterlik aile içi ilişkiler	0,42	2,38
özyeterlik yakın çevre ilişki	0,62	1,62
Aktif planlama basa çıkma	0,66	1,51
Dış yardım arama basa çıkma	0,77	1,31
Kaçma kaçınma basa çıkma	0,84	1,19
Depresyon	0,30	3,39
Olumsuz benlik	0,29	3,40
Öfke	0,43	2,35
Çift doyum alt boyut	0,52	1,93
Çift birliktelik alt boyut	0,58	1,72
Çift anlaşma alt boyut	0,43	2,34
Çift duygu ifadesi alt boyut	0,48	2,08

Ek-2: Ölçeklerin Normal Dağılım Değerleri

Madde	3	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
N	1024	1012	1012	1012	1012	1023	1023	1024	1024	1024	1020	1020	1021	1022	1020	1021	1021	1024	1012
Eksik gözlem	0	12	12	12	12	1	1	0	0	0	4	4	3	2	4	3	3	0	12
sh_x	,01	,02	,02	,02	,02	,02	,02	,02	,03	,02	,02	,02	,02	,02	,03	,02	,02	,01	,02
Eğiklik	-,77	-,40	-,51	,39	-,67	-,53	-,61	-,59	-,25	,04	,99	1,08	,81	-,43	-,33	-,60	-,59	-,77	-,40
$sh_{egiklik}$	,08	,08	,08	,08	,08	,08	,08	,08	,08	,08	,08	,08	,08	,08	,08	,08	,08	,08	,08
Basıklık	-,03	-,16	,02	-,27	,49	-,53	-,24	,09	-,58	-,28	,42	,99	,40	-,27	-,40	-,13	,48	-,03	-,16
$sh_{basiklik}$	,15	,15	,15	,15	,15	,15	,15	,15	,15	,15	,15	,15	,15	,15	,15	,15	,15	,15	,15
$Z_{Egiklik}$	-9,6	-5,0	-6,4	4,9	-8,4	-6,6	-7,6	-7,4			12,4	13,5	10,1	-5,4	-4,1	-7,5	-7,4	-9,6	-5,0
$Z_{Basiklik}$						-3,5			-3,9			6,6							

Gösterge Değişkenler	Kolmogorov-Smirnov		
	İstatistik	Sd	p
Benzerlik ölçeği	,117	1000	,000
Kök aile ilişkileri	,124	1000	,000
Yumuşak başlılık	,058	1000	,000
Özdenetim	,068	1000	,000
Duygusal tutarsızlık	,065	1000	,000
Gelişime açıklık	,073	1000	,000
Özyetkinlik aile içi ilişkiler	,087	1000	,000
Özyetkinlik yakın çevre ilişki	,077	1000	,000
Aktif planlama stresle basa çıkma	,086	1000	,000
Depresyon	,128	1000	,000
Olumsuz benlik	,121	1000	,000
Düşmanlık	,108	1000	,000
Çift doyum alt boyut	,064	1000	,000
Çift birliktelik alt boyut	,066	1000	,000
Çift anlaşma alt boyut	,070	1000	,000
Çift duygu ifadesi alt boyut	,146	1000	,000

Mardia Multivariate Basıklık Katsayısı (G2,P) = 104.40,
NORMALIZED ESTIMATE = 47.12.

Ek-3: Saçılma Grafiği**Ek-4: Değişkenlerin tolerans ve varyans şişme değerleri**

Değişkenler	Tolerans	VIF
Cinsiyet	,946	1,057
Arkadaş çevreniz evliliğinizi onayladı mı?	,897	1,114
Kendi kendinize veya başkalarından evlenmeniz gerektiği konusunda baskı gördünüz mü?	,952	1,051
Aileniz evliliğinizi onayladı mı?	,915	1,093
Evlilik yaşı	,931	1,074
Benzerlik	,940	1,064
Kök aile ilişkileri	,916	1,092

Ek-5: Kişisel Bilgi Formu

- 1) Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek ()
- 2) Kaç yaşındasınız?.....
- 3) Kaç yaşında evlendiniz?
- 4) Kaç aylık/ yıllık evlisiniz?.....
- 5) Kaç çocuğunuz var?.....
- 6) Şu andaki eğitim düzeyinizin aşağıdakilerden hangisi olduğunu işaretleyiniz.
 A () Lise
 B () Önlisans
 C () Üniversite
 D () Lisansüstü
- 7) Aileniz evliliğinizi onayladı mı?
 Evet () Hayır ()
- 8) Arkadaş çevreniz evliliğinizi onayladı mı ?
 Evet () Hayır ()
- 9) Kendi kendinize evlenmeniz gerektiği konusunda sürekli baskı hissettiniz mi?
 Evet () Hayır ()

Ek-6: Kök Aileyle İlişkiler Envanteri

Sayın Katılımcı,

Kök aile, çocukluk yıllarında zamanınızın çoğunu ya da tümünü birlikte geçirdiğiniz kişilerin oluşturduğu aileyi ifade eder. Bu ölçek çocukluğunuzda içinde yaşadığınız ailenin özelliklerini ve yapısını belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Aşağıda bazı ifadeler verilmiştir, bunları okuduktan sonra, ilişkinizi en iyi yansıtan seçeneği işaretleyerek yanıtlarınızı belirtiniz. İfadelerin kesin doğru veya yanlış bir cevabı bulunmamaktadır. Önemli olan, olabildiğince samimi cevap vermenizdir.

7. maddeye kadar olan ifadeleri hem anne hem de babanız için işaretleyiniz.	Anne	Baba
	Evet Hayır	Evet Hayır
İfadeler		
1. Sevgisini genellikle sarılarak göstermiştir.	() ()	() ()
2. Birlikte eğlenceli zamanlar geçirmiştir.	() ()	() ()
3. Bana karşı davranışlarında tutarlı olmuştur.	() ()	() ()
4. Neden ceza verdiğini genellikle açıklamıştır.	() ()	() ()
5. Her davranışımı eleştirmiştir.		
6. Her konuda korkmadan konuşabilmiştir.	() ()	() ()
7. Kendi kararlarımı almam için beni cesaretlendirmiştir.	() ()	() ()
	Evet	Hayır
8. Aile olarak beraberce problemlerimizi çözmüşüzdür.	()	()
9. Ailemle zaman geçirmek için fırsatlar yaratmıştır.	()	()
10. Aile olarak birbirimizi desteklemiştir.	()	()
11. Ailemde fiziksel şiddete uğramıştır.	()	()
12. Aile ilişkilerimin güven verici olduğunu düşünmüştür.	()	()
13. Ebeveynlerimin biri veya her ikisi psikolojik yönden sorunlar yaşamışlardır.	()	()
14. Bir sevgi ortamı içinde büyüdüğümü hissetmişimdir.	()	()

Ek-7: Evlilikte Benzerlik Ölçeği

Sayın Katılımcı,

Aşağıda evli çiftlerin evlenmeden önceki benzerliklerine yönelik bazı ifadeler verilmiştir. İfadeleri **eşinizle evlenmeden önceki** konuşmalarınızı göz önünde bulundurarak yanıtlayınız. Geçmişte aynı düşünceyi paylaşmışsanız **Evet (x)** seçeneğini, ilgili maddede belirtilen konuda aynı fikirde olmamış ya da hiç konuşmamışsanız **Hayır (x)** seçeneğini işaretleyiniz.

Maddeler	Evet	Hayır
1. Dini inançların nasıl yaşanacağı,	()	()
2. Kadının ev dışında çalışmayı sürdürmesi,	()	()
3. Kaç çocuğa sahip olunacağı,	()	()
4. Ne zaman çocuk sahibi olunacağı,	()	()
5. Hangi doğum kontrol yönteminin kullanılacağı,	()	()
6. Evlendikten sonra nerede oturulacağı,	()	()
7. Evlilik töreninin nasıl yapılacağı,	()	()
8. Ev işlerinin nasıl yapılacağı,	()	()
9. Çocuk / çocuklarımıza nasıl bakılacağı,	()	()

Ek-8: Evlilikte Özyetkinlik Ölçeği

Sayın Katılımcı,

Aşağıda eşlerle ilişkiler hakkında bazı ifadeler verilmiştir. İfadeleri okuduktan sonra, eşinizle ilişkinizi en iyi yansıtan seçeneği işaretleyerek yanıtlarınızı belirtiniz. İfadelerin kesin doğru veya yanlış bir cevabı bulunmamaktadır. Önemli olan, cevaplarınızın eşinizle olan ilişkinizi doğru bir şekilde yansıtmasıdır.

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık sık	Her zaman
1. Düşüncelerini paylaşmadığımı söylemekten çekinirim.					
4. Sevgimi sözlerimle ifade ederim.					
7. Dinlerken onunla göz iletişimi kurarım.					
8. Duygularını anladığımı gösteririm.					
11. Farklı düşünsek bile, sözlerini sonuna kadar dinlerim.					
12. Cinsel isteklerimi ifade ederim.					
16. Dinlerken başka şeyler düşünürüm.					
17. Anlaşamadığımız konularda bile düşüncelerine önem veririm.					
21. Ailem ve eşimin ailesi arasında ayrımcılık yaptığım olur.					
24. Ailelerimizi ziyaret konusunda denge gözetirim.					
25. Ailesi yardım istediğinde, eşimin yanlarında olmasını isterim.					
28. Eşimin ailesiyle uzun sohbetler yaparım.					
29. Duygu ve düşüncelerimi eşimin ailesiyle rahatlıkla paylaşmam.					
32. Eşimin ailesini arar sorarım.					
33. Eşimin ailesini kendi ailem gibi kabullenirim.					

Ek-9: Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği

Yönerge : Aşağıda günlük yaşantılarınız içerisinde karşılaştığınız problem durumlarıyla nasıl başa çıktığınız ile ilgili ifadeler bulacaksınız. Kafanızda evliliğinizle ilgili bir sorunu düşünün, bunun üzerinde bir süre odaklaşın ve cevaplarınızı bu sorunu çözmeye çalışırken her bir ifade de belirtilen başa çıkma yolunu ne sıklıkla kullandığınızı düşünerek, sizin durumunuzu en iyi yansıtan sayıyı yuvarlak içine alarak işaretleyiniz.

Hiçbir zaman	0 (%0)	Bazen	2 (%25-50)	Genellikle	5 (%75-100)
Ara sıra	1 (% 1-25)	Sık sık	3 (% 50-75)		

1	Arkadaşlarım ve yakınlarımdan duygusal destek almaya çalışırım	0	1	2	3	4
4	Başıma gelenden bir şeyler öğrenmeye çalışırım	0	1	2	3	4
5	Başıma gelenlere inanmak istemem	0	1	2	3	4
9	Benden yaşlı birine danışırım	0	1	2	3	4
10	Benzer şeyleri yaşayan insanların tecrübelerinden yararlanırım.	0	1	2	3	4
14	Kendime bunun gerçek olmadığını söylerim	0	1	2	3	4
15	Ne yapacağım konusunda bir plan hazırlarım	0	1	2	3	4
16	Problem hakkında hissettiklerimi başkaları ile tartışırım	0	1	2	3	4
20	Problemimden kurtulmak için üzerine direkt olarak giderim	0	1	2	3	4
21	Problemimi daha az düşünmek için sinemaya giderim veya TV seyredirim	0	1	2	3	4
22	Problemimi en iyi nasıl çözebileceğimi düşünürüm	0	1	2	3	4
25	Rahatlamak için ağlarım	0	1	2	3	4
26	Müzik dinleyerek bir çok şeyi unuturum	0	1	2	3	4

Ek-10: Beş Faktör Kişilik Envanteri (Kısa Form)

Aşağıda insanların bazı özelliklerini tanımlayan cümleler verilmiştir. Lütfen dikkatlice okuyarak her ifadenin sizi tanımlamakta ne derece uygun olduğunu belirten seçeneklerden bir tanesini işaretleyiniz.

Eğer cümle sizi tanımlamakta;

Tamamen Uygunsa	baş harfleri olan	"TU" ya	TU	BU	?	PUD	HUD
Biraz Uygunsa	baş harfleri olan	"BU" ya	TU	BU	?	PUD	HUD
Pek Uygun Değilse	baş harfleri olan	"PUD" yi	TU	BU	?	PUD	HUD
Hiç Uygun Değilse	baş harfleri olan	"HUD" yi	TU	BU	?	PUD	HUD

daire içine alın. Eğer hiç bir seçenek size uymuyorsa veya **kararsızsınız** “ ? ” ni daire içine alınız. Lütfen karar vermekte çok zorlanmadığınız sürece soru işaretini

(?) kullanmayınız. Bu anketteki hiç bir sorunun doğru ya da yanlış cevabı yoktur. Bizim için önemli olan sizin samimi görüşünüzü almaktır. Lütfen cevaplarınızı **genel halinize göre, çoğunlukla nasıl olduğunuzu** düşünerek veriniz. Ayrıca olmak istediğinize göre değil, şu anda kendinizi nasıl görüyorsanız ona göre cevaplayınız.

Tamamen Uygun TU	Biraz Uygun BU	Kararsız ?	Pek Uygun Değil PUD	Hiç Uygun Değil HUD
1. Çekingen bir insanım.	TU	BU	?	PUD HUD
2. Her şeyi son dakikada yaparım.	TU	BU	?	PUD HUD
4. Farklı düşünen insanları anlarım.	TU	BU	?	PUD HUD
5. Otoriteye saygı duyarım.	TU	BU	?	PUD HUD
6. Düşüncelerimi hayata geçiremem.	TU	BU	?	PUD HUD
7. Coşkulu bir grupta olmaktan hoşlanırım.	TU	BU	?	PUD HUD
13. Her şeye endişelenirim.	TU	BU	?	PUD HUD
30. Disiplinli bir insanım.	TU	BU	?	PUD HUD
34. Yapacağım işlerin listesini çıkarırım.	TU	BU	?	PUD HUD
44. Arkadaşlarımı güldürürüm.	TU	BU	?	PUD HUD
54. Sürekli aynı şeyleri yapmaktan hoşlanmam.	TU	BU	?	PUD HUD
14. Emirlere uyarım.	TU	BU	?	PUD HUD
15. Başkalarının görmediği güzellikleri fark ederim.	TU	BU	?	PUD HUD
16. Her şeyi sorun haline getiririm.	TU	BU	?	PUD HUD
17. Yabancı ortamlarda rahatımdır.	TU	BU	?	PUD HUD
18. Zamanımı boşa harcarım.	TU	BU	?	PUD HUD
19. Bağışlayıp unutmaya çalışırım.	TU	BU	?	PUD HUD
20. Hayatımın bir yönü olmadığını hissediyorum.	TU	BU	?	PUD HUD
26. Hiç okula gitmedim.	TU	BU	?	PUD HUD
60. Ruh halim çok sık değişir.	TU	BU	?	PUD HUD
74. Harekete bayılırım.	TU	BU	?	PUD HUD
85. İnsanlara güvenirim.	TU	BU	?	PUD HUD

Ek-11: Kısa Semptom Envanteri

Açıklama: Aşağıda, insanların bazen yaşadıkları belirtilerin ve yakınmaların bir listesi verilmiştir. Listedeki her maddeyi lütfen dikkatle okuyun. Daha sonra o belirtinin SİZDE BUGÜN DAHİL, SON BİR HAFTADIR NE KADAR VAROLDUĞUNU aşağıdaki derecelendirmeye göre uygun olan yeri işaretleyiniz. Hiçbir maddeyi atlamamayı ve de tek bir yeri işaretlemeye özen gösterin.

0 Hiç yok	1 Biraz var	2 Orta derecede var	3 Epey var	4 Çok fazla var					
1	İçinizdeki sinirlilik ve titreme hali				0	1	2	3	4
3	Bir başka kişinin sizin düşüncelerinizi kontrol edeceği fikri				0	1	2	3	4
4	Başınıza gelen sıkıntılardan dolayı başkalarının suçlu olduğu duygusu				0	1	2	3	4
10	İnsanların çoğuna güvenilemeyeceği hissi				0	1	2	3	4
14	Başka insanlarla beraberken bile yalnızlık hissetmek				0	1	2	3	4
15	İşleri bitirme konusunda kendini engellenmiş hissetmek				0	1	2	3	4
16	Yalnızlık hissetmek				0	1	2	3	4
19	Ağlamaklı hissetmek				0	1	2	3	4
20	Kolayca incinebilmek, kırılmak				0	1	2	3	4
21	İnsanların sizi sevmediğine, kötü davrandığına inanmak				0	1	2	3	4
22	Kendini diğerlerinden daha aşağı görmek				0	1	2	3	4
26	Yaptığınız şeyleri tekrar tekrar doğrumu diye kontrol etmek				0	1	2	3	4
27	Karar vermede güçlükler				0	1	2	3	4
34	Günahlarınız için cezalandırılmanız gerektiği				0	1	2	3	4
39	Ölme ve ölüm üzerine düşünceler				0	1	2	3	4
44	Bir başka insana hiç yakınlık duymamak				0	1	2	3	4
50	Kendini değersiz görmek/değersizlik duyguları				0	1	2	3	4
51	Eğer izin verirsiniz insanların sizi sömüreceği duygusu				0	1	2	3	4

Ek-12: Çiftler Uyum Ölçeği

Birçok insanın ilişkilerinde anlaşmazlıklar vardır. Lütfen aşağıda verilen maddelerin her biri için siz ve eşiniz arasındaki anlaşma ve anlaşamama ölçüsünü aşağıda verilen altı düzeyden birini seçerek belirtiniz.

		Her zaman anlaşırız	Hemen hemen her zaman anlaşırız	Nadiren anlaşırız	Sıkça anlaşamayız	Hemen hemen her zaman anlaşamayız	Her zaman anlaşamayız
2.	Eğlenceyle ilgili konular						
5.	Arkadaşlar						
8.	Yaşam felsefesi						
11.	Birlikte geçirilen zaman miktarı						
12.	Temel kararların alınması						
13.	Ev ile ilgili görevler						
14.	Boş zaman ilgi ve uğraşları						
15.	Mesleki kararlar						